

XII. évfolyam, 127. szám

2012. május

Irodalmi Jelen

Böszörményi Zoltán:
San Franciscó-i reggel

Kőrösi Zoltán novellái

Jónás Tamás versei

Létközök –
Csobánka Zsuzsa
versei és novellái

Punalua feltámadt –
Nagy Zopán írásai
Palasovszky Ödön emlékére

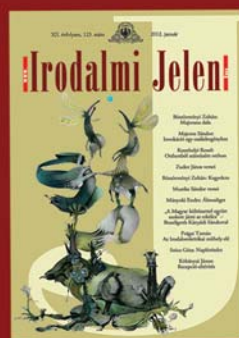
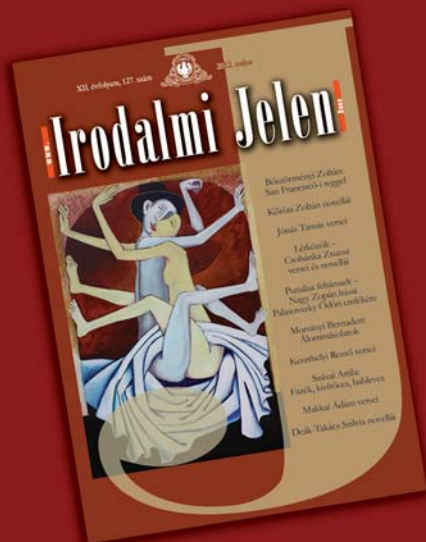
Morsányi Bernadett:
Álommásolatok

Keszthelyi Rezső versei

Szávai Attila:
Fazék, kisfröccs, bableves

Makkai Ádám versei

Deák-Takács Szilvia novellái

Előfizetés az Irodalmi Jelen folyóiratra

Előfizetési díjak:

6 hónap: 3500 Ft
40 RON

12 hónap: 6000 Ft
72 RON

A feltüntetett árak tartalmazzák
a postai költséget!

Elő lehet fizetni a:

0040257280751 (128 belső),

0040727223071 telefonszámokon;

on-line:

<http://shop.irodalmijelen.hu>

Böszörményi Zoltán

SAN FRANCISCO-I REGGEL

Nézz vissza arra a napra,
Akropoliszát a fénynek titokba öntsd,
zörgesd az idő vázát,
tapintásod alól elmenekül a révület-falka,
izmaidat látva remeg a kamasz köd.
Vörös uszály a reggel.

Lépéseid elől fut, illan,
fél,
nehogy rátaposs,
világértelmezésed és a kedved –
köztünk maradjon – másnapos.
A Golden Gate bíbora a tengerbe
oldja acélsejtjeit,
szürke felhőbe szúrt árboccal
az unalom húsába hasít.
Vetkőzik a táj.

Amerre nézel
díszbe öltözött házak között
autók,
mint partra vetett fémhalak,
csillogó tavasz köröz.
S a járdán, lépteid előtt,
szolgálatos szél söpör.

Vissza a szállodába,
a hűvös árkádok alá,
halk monológ a vendégek ajkán,
a felvonó előtt gyerek toporog.
Szézám nyílik,
villan a fénycső,
mennyre más a légkör itt:
Vattaing.

A folyosó békéje rebben,
a falakon fekete-fehérben
korabeli fotók,
a természet rémtettei:
fájdalomba dőlt házak
ezerkilencszázhatból,
a tekintet a földet rengeti.

A szobába lépve,
a jövő kulcsát keresed,
tegnap még ott volt
a karosszékre terített zakód zsebe mélyén,
a misztikumba süllyedt tengeralattjáró,
vízióba merült,
kallódó submarin.

NAGYPÁLYÁS JÁTÉKOK

KÖRÖSI ZOLTÁN NOVELLÁI

Ezüst cipő

Sportszerető körökben ma már közismert, hogy Burger Béla sportfotográfusnak egyetlen nagy szenvedélye volt a labdarúgás fényképezésén belül: Fazekas Laci. Így megy ez az igazi gyűjtőknél: előbb-utóbb elérkezik a pillanat, amikor a megannyi kihíváshoz képest megtalálják azt az alakot, azt a mozdulatot, azt a tárgyat, amiben téveszthetetlenül felismerik vagy önmagukat, vagy azt a jobbik felüket, amivel mind gyakrabban szeretnének találkozni. Burger mindezt Fazekas Laciban találta meg, s mivel az idő tájt a Népsportnak, majd később a Képes Sportnak is dolgozott, az ezerkilencszázhatvanhetes bajnokságtól megkapó részletességgel dokumentálta a csatár pályafutását. Mint elmondta, hogy miként a fotográfiában is a pillanat rögzítésének lehetősége, egy-egy részlet felnagyítása, megmutatása, a máskülönben oly megfoghatatlan idő keretbe zárása ragadta meg, úgy a zseniális csatár mozgásában is a kiszámíthatatlanság, a szabadság és ehhez képest a törvényszerűségek kikerülhetetlenségének ellentmondása, s persze együttélése nyugtázta le őt. Másképpen mondvá: a futballpálya mészcsíkokkal felrajzolt határvonalait, a labdarúgás szigorú szabályrendszerét, a lesszabályt és a taktikai formációkat bizvást tekintheti bárki épp olyan törvényeknek, mint a klasszikus szonettek formai kötöttségeit, a sorok számát, szótagszámot és ritmusképletet. A kérdés nyilván az, hogy ezen szabályok közt egy igazi művész miként képes a rögtönzés és az ösztönös tudás, a tanulás és a gyakorlás kettősségében kivételeset alkotni.

Márpedig Fazekas Laci ilyen költő volt.

A labdarúgás legnagyobb szonettmestere.

Fazekas Laci, azaz Kapa, akinek a nyakában olyan aranylánc lógott, hogy még a ráakasztott penge is aranyból volt.

Azt persze mindenki tudja, hogy Fazekas Laci az Újpesti Dózsában kezdett futballozni, még ezerkilencszázhatvanötben, tizennyolc évesen mutatkozott be a felnőttek között, és az első bajnokiján, a kettő-kettes döntetlenre végződő Újpest–Dorog mérkőzésen rögtön gólt is szerzett. Az sem titok, hogy a következő év novemberében, a Dunaújvárosi Kohász

elleni meccsen állt össze először a legendás Fazekas, Göröcs, Bene, Dunai II, Zámbo csatársor, amely minden idők egyik legjobb magyar támadó ötösfogata volt, és csaknem fél évtizeden át, Göröcs sérüléséig ontotta a gólokat. És hogy aztán meg a hetvenes évek második felében Fazekas Töröcsik Andrással és Fekete Lászlóval alkotott remek csatártriót.

Sőt, még azt is tudja mindenki, hogy Fazekas Laci másfél évtizeden keresztül, összesen négyszáznolc magyar bajnoki mérkőzésen lépett pályára, kilencszer nyert bajnoki címet a Dózsával, ebből hetet egymás után, négyszer volt ezüstérmes, kétszer bronzérmes. Mégis csak huszonkilenc évesen lett először gólkirály, amikor a hetvenöt-hetvenhatos szezonban tizenkilenc találattal volt első. Ebben az esztendőben ráadásul a Népstadionban, a legendás Dózsa–Fradi nyolc-hármas találkozóon öt gólt szerzett, a Népsporttól tízes osztályzatot kapott. Két év múltán huszonnégy találattal, majd a hetvenkilenc-nyolcvanas bajnokságban harminchat góllal nemcsak magyar gólkirály, hanem európai ezüstcipős is lett. (Valójában harminchét gólig jutott, ám a május hetedikén lejátszott Újpesti Dózsa–Pécsi VSK mérkőzésen a szabadrúgásból szerzett találatát érthetetlen módon Hüber Ádám öngóljának adták, mert a sorfalban álló pécsi játékoson megpattant a labda...)

Közismert az is, hogy Fazekas Laci a magyar válogatottban hatvannyolc május negyedikén játszott először, a Szovjetunió elleni itthoni, kettő nullára győztes Eb-negyeddöntőben. Az Európa-bajnokság elődöntőjébe mégsem jutott be a csapat, hiszen odakint három nullra kikaptunk, ellenben abban az évben a mexikói olimpián a miénk lett az aranyérem. Fazekas persze valamennyi mérkőzésen, így a bolgárok ellen négy-egyre megnyert döntőben is pályára lépett.

Es azt is tudja mindenki, hogy az utolsó válogatott meccsét nyolcvanhárom március huszonhetedikén játszotta Luxemburgban, ahol Eb-selejtezőn hat-kettőre győztünk a házigazdák ellen. Ez volt Fazekas Laci kilencvenkettedik fellépése a nemzeti tizenegyben, a címeres mezben huszonnégyszer volt eredményes. A létező szocializmus idején Bálint László után ő volt a második olyan magyar labdarúgó, aki hivatalos engedéllyel mehetett külföldre futballozni. Harminchárom éves korában szerződött el Belgiumba, négy éven keresztül a Royal Antwerp, majd egy évig a Sint-Truiden labdarúgója volt, százöt bajnoki meccsen harmincnégy gólt szerzett.

Burger Béla szorgalmasan dokumentálta ezt a pályafutást, a fotográfusnak a csatárhoz fűződő kapcsolata azonban csak akkor keltette fel újra a közönség érdeklődését, amikor nagyjából a Fazekas Laci visszavonulása utáni évben különös fényképek tűntek fel a honi sportsajtóban. Sőt, ahogyan azt a későbbi vizsgálódások megállapították, ezek a fotográfiák már a nyolcvanas évek legelején, tehát Fazekas Laci Belgiumba költözése idején fel-felbukkantak, de akkor még a suttogások és felvetések nem lépték túl a szerkesztőségi szobákat. Hozzáértők, reklámoló olvasói levelek persze már akkor is

felhívták a figyelmet arra, hogy például a Népsport egyes illusztrációin, mondjuk az őszi Budapesti Honvéd–Tatabánya mérkőzésről készült fényképeken miként szerepelhet a közismerten Belgiumban futballozó, egykori dózsás csatár. Márpedig eltéveszteni nemigen lehetett Fazekas Laci jellegzetes arcélét, tartását! Hogyan kerülhetett a kispesti gyepe Fazekas Laci, miközben a hírek szerint éppen Antwerpenben rúgott gólt?

Nyolcvanöttől, amikor Fazekas Laci hivatalosan is visszavonult, egyre gyakrabban bukkantak fel az efféle érthetetlen fotók. Egy Zalaegerszegen elkapott pillanatképen, a ZTE-Kaposvár meccsen Fazekas Laci éppen bedobáshoz készülődik. Győr, ahol az ETO stadionjában a kispadon előrehajolva a cserék között figyel. Szeged, ahol a kiesés ellen küzdő helyiek csatársorában ott van ő is, éppen jobb oldalról húz be a kapu felé. Székesfehérvár, ahol a Pécs és a Videoton találkozóján Fazekas a két csapat között, a kezdőkörben áll, kissé előregörnyedve, és a labdán nyugtatja a lábát.

Hiszen az ott a Kapa, ez biztos.

Fényképek, képes tudósítások, amelyek mindegyikén ott szerepel Fazekas Laci.

Illetve a Vasas–Ferencváros meccsről készült fotóriportban például ő nem is volt látható, ellenben ott hevert a Fáy utcai stadion gypén egy ezüst színű stopliscipő, a Nyilasi gólja utáni pillanatban, amikor a Fradi játékosai éppen boldogan ölelkeztek a gólörömben.

Amikor aztán a magyar labdarúgó válogatott ezerkilencszáznovankilenc április negyedikén a Népstadionban, Svájc ellen játszott felkészülési mérkőzést, és mind a három magyar gól Burger Béla által készített fényképein, tehát Détári, Kovács Kálmán és Bognár találatainál is tisztán kivehető volt a felemelt karral, jellegzetes Fazekas Lacis tartásban ünneplő csatár, már nem lehetett eltussolni a botrányt. Immár nemcsak a szerkesztőség, nemcsak a figyelmesebb olvasók, de a szélesebb magyar futballkedvelő közönség is joggal kérdezte, hogyan kerül a képekre a hajdani dózsás klasszis. Burger előbb a Magyar Televízió Telesport című műsorában, majd a Népszabadság hasábjain nyilatkozott. Mint elmondta, hajdan ugyan maga is futballozott, mi több, labdarúgó szeretett volna lenni, de ma már úgy véli, egy-egy jól elkapott képből többet tudhat meg a labdarúgás természetéből, mint sokan mások a fényképezőgép nélkül végignézett meccsekből. És hogy éppen a maga nem sikerült labdarúgói pályafutásán, illetve a fényképek titkain gondolkodva értette meg, hogy az ember nemcsak a jövőjét képzei el, de a múltját is újra- és újraálmodja.

Ami annyit tesz, hogy egyedül az a biztos, az a pillanat, amikor emlékezünk.

S nem tagadja, hogy bizonyos fényképekre odacsempészte Fazekas Lacit, akinél pontosabban senki nem tudná kifejezni a labdarúgás lényegét, ám mélyen hiszi, hogy ezzel a tetteivel nem csapott be senkit. Ellenkezőleg: csakis segített mindazoknak, akik a képeken a legfontosabb és legszebb sportág élvezetét keresik.

A hírek szerint a nagyobb botrány elkerülése végett a nyilatkozatok után Burger megsemmisítette a fényképeit. Talán ez volt az oka, talán más, de tény, hogy a később fel-felbukkanó Burger-fotográfiákat a gyűjtők egyre magasabb árakon becsülték, és sokak számára az úgynevezett lelepleződése éppen nem a fotográfus bukását, hanem a pályája csúcsát jelentette.

Olyan az élet, mint egy vastag aranylánc, lógnak róla a függők: aranyszín pengék.

Akárhogyan is volt, az utána következő magyar világbajnoki selejtező meccsek fotóin már nem bukkant fel Fazekas Laci. Igaz, ezeken a találkozókon Magyarország már egyetlen győzelmet sem aratott. Két vereség és három döntetlen után, a csoportjában nyolc ponttal harmadik lett a válogatott. Hetvennyolc, nyolcvankettő és nyolcvanhat után először estünk ki a selejtezőben.

Család

Hevér Károly labdarúgóként a megye második osztályig jutott, ami nem jelent mást, mint hogy soha nem játszott más csapatban, mint otthon, a Pákozdban. Nem volt különösebben technikás, sőt, esetenként határozottan ügyetlennek mutatkozott. Kifejezetten egy lábasnak számított, a baljával meg passzolni is nehezen tudott, ami erősen behatárolta a csapatban a helyét. Soha nem volt gyors és nem is volt remek erőnlétű játékos. Legfeljebb a kitartását, s még inkább a lelkesedését lehetett volna dicsérni, csakhogy a fenti adottságokkal párosulva az is inkább több kellemetlenséget, mint örömet okozott. A csapatösszeállításban többnyire a középpályán kapott helyet, jórészt abból a megfontolásból, hogy gólokra az első sorban úgyse futná a képességeiből, a védelemben viszont túlzott kockázatot jelenthetne a játéka.

Közel másfél évtizeden át futballozott a Pákozdban, soha nem kezdődhetett meg az edzés nélküle, egyszer sem zúgolódott a bajnokik, az utazások miatt, és a tagdíjat is rendszeresen, az elsőők között fizette be. Amikor már csereként sem állították be soha, átlépett az öregfiúk csapatába. Addigra már három gyerekes családapa lett, kint dolgozott a Sukoró felőli faluvégén, a lovastanyán. Nem az állatokkal foglalkozott, hanem a gépekkel, és ha kellett, besegített a büfénél is. Vasárnaponként viszont, ha esett, ha fújt, a Pákozdi hazai meccsei előtt mindig megjelent a pálya szélén működő Sport presszóban, szertartásosan kikérte a tengeralattjáróját (korsó sörbe sülyedő fél unicum), elmondta, hogy mit vár az aznapi mérkőzéstől, ő miként taktikázna az összeállítással, majd kivonult a hazai kispad mellé. A mérkőzés végeztével ugyancsak a Sportban időzött: egy újabb

tengeralattjáró elkészítésének és elfogyasztásának örve alatt értékelte a találkozót, jellemzést adott a hazai játékosok teljesítményéről, szakszerű kritika alá vette a választott taktikát.

Mértéktartó ember volt, soha nem fogyasztott a jelzett mennyiségnél több italt.

A történet szerint éppen az egyik ilyen vasárnap délutánon (még az ebéridő előtt), néhány nappal az ötödik gyermeke születése után merült fel benne az a gondolat, ami aztán radikálisan megváltoztatta az életét.

Noha alkati sajátosságaiból következően magát mindig is nagypályás játékosnak tartotta, kedvelte a kispályás focit is. Itt, a Sport presszóban (a Pákozd egyébként a Csákvártól szenvedett aznap meglehetősen súlyos vereséget) számolta össze tehát Hevér Károly, hogy az ötödik gyermeke születésével a család létszáma már éppen megüti egy kispályás csapat keretét. Természetesen tisztában volt azzal, hogy gyermekeinek el kell érni bizonyos életkort ahhoz, hogy használhatóak legyenek a védelemben vagy a csatárok között, ám, mondta, a trenírozást nem lehet túl korán elkezdni. Igen is szükség van a taktikai elemek súlykolására, a jó helyezkedés elsajátítására, a technika folytonos csiszolására, és persze az erőnlét fejlesztésére is.

Nem az számít, hogy fiú vagy lány az illető, hanem az, hogy milyen tűz lobog benne.

Amikor a család legkisebb tagja is járóképes lett, Károly megkövetelte minden Hevértől, hogy folyamatos edzésben vegyen részt. Ideiglenes kivételt csak a felesége jelentett, aki a hatodik gyermeküket várta, és ezzel jogos felmentést kapott a program alól. A többieknek mindig kötelező volt kötött taktikai rendben haladni az utcán. Elöl két befejező csatár, mögöttük a középpályás védők, és hátul a kapus. Folyton érezve a többieket, mintha egyetlen test és egyetlen gondolat irányítaná az egész csapatot. Ha nem volt kizáró ok, lehetőleg futólépésben.

Maga Hevér Károly nem kevesebbet vállalt, mint hogy felhagyott a tengeralattjárók fogyasztásával, kilépett az öregfiúk csapatból, rendszeresen étkezett, tanulmányozta a szakirodalmat és minden alkalmat megragadott, hogy javítsa az erőnlétét.

Otthon átrendezték a konyhát és a nappalit is. Mind a két helyen az egyes játékosok kizárólag a saját posztjuknak megfelelő helyen étkezhettek, tévénthettek, sőt, a házimunkákat csapatrészekként, közösen kellett elvégezniük, hiszen az együttes élmények nemcsak az összetartozást alapozzák meg, de a gondolkodást is egyre jobban közelítik.

Ha a Hevér családnak mennie kellett valahová (például a Sport utcai pályára), Károly kihasználta minden alkalmat, hogy az útszéli kövek rugdosásával célrúgó versenyeket rendezzen, s ekképpen, szinte észrevétlenül, játékosan oktassa a családtagokat a helyes lábartásra, karlendítésre és összpontosításra. Ősztől kifejezetten kedvelték az erdei sétákat, mert ilyenkor mindezt vadgesztenyével csinálhatták, s azzal még dekázó versenyeket is le lehetett bonyolítani.

Ugyanakkor Hevér Károly messzelátó tervezése megmutatkozott abban is, hogy miközben még csak kispályás csapatnyi játékosal rendelkezett, ügyelt a nagypályás játék elemeinek elsajátítására is. Példának okáért a végtelenségig oktatta a lestartikát, s elmondható, hogy mire a hatodiknak született gyermek kilépett az óvodából, egész Fejér megyében biztosan nem akadt olyan védősor, amelyik fegyelmezettebben és egyöntetűbben hajtotta volna végre a csatárok lesre állítását. Úgy mozogtak, mint akiket egyetlen akarat irányít, úgy léptek, mint akiket láthatatlan kötelekek kötnek össze.

A hosszabb távú tervezésre utalt az is, hogy noha Hevérék a család közvetlen bővítését befejezték a hatodik gyermekük születésével, nem túl rózsás anyagi viszonyaik ellenére is magukhoz költöztettek a rokonságból három unokatestvért. Hevér Károly nem is tagadta, hogy ez a nap volt életének az egyik legszebb ünnepe. Immár megvalósult a kezdő tizenegy, amiben ő maga játékos-edzőként, egyébiránt irányító középpályásként vett részt. Súlyos fájdalma mindössze az volt, hogy a mind reménykeltőbben mozgó csapata hivatalos mérkőzést az életkori megkötések miatt még nem játszhatott. Pedig, hangoztatta nem egyszer a Sportban, hiába is jutott fel időközben a Pákozdi megye első osztályba, ha alkalom nyílna rá, a Hevér FC oktatást adhatna az elbizakodott labdarúgóknak. Talán ez a fájdalmas hiány okozta, hogy egy novemberi napon, amikor a Pákozdi éppen a Velence vendégeként idegenben lépett pályára, Hevér Károly megint a tengeraltjáróhoz nyúlt. Röviddel a fogyasztás után összeesett, mentő szállította be a fehérvári kórházba, de már nem tudtak rajta segíteni.

A Hevér-féle csapat a játékos-edző elhunytá után szétesett. A temetésen még úgy-ahogy megtartották az alakzatot, de az edzéseket mind jobban elhanyagolták, elhagyták a körugdosásokat, lestartikát és a gesztenye-focikat is.

A Pákozdi pedig éppen akkor nulla ponttal, kivételes vereségsorozattal állt a megyei első osztály tabellájának végén.

A nagy passzolás

A labdarúgás történelmének egyik legzseniálisabb passzolása három évvel ezelőtt, Fehérvárcsurgón történt, jelesül egy Fehérvárcsurgó–Pátka mérkőzésen.

Vasárnap volt, fújt a szél, ami errefelé nem ritka, lévén, hogy az úgynevezett Móri árok szorgalmasan szállítja a légáramlatokat, s alig akad olyan nap, hogy állna a levegő.

Reggel még nyugalmas idő volt, sütött a nap, majd kora délutánra hol meglódult, hol elcsendesedett a szél, míg végül olyan viharosra fordult, hogy megropogtatta a hajdani arborétum fáit, csattogtak a szögletzászlók. A kastély kerítésén belülre, az egykori lóistálló és a majorsági épületek szomszédságába épített iskola öltözőjében addigra már átöltöztek a meccsre készülődő csurgóiak és pátkaiak, és ugyan jogos aggodalommal szemlélgették a száguldó felhőket, ám az fel sem vetődhetett, hogy a mérkőzés elmaradjon. Lekopogtak a stoplisokkal a sétaúton a pályára, bemelegíteni, futkározni, passzolgatni kezdtek. Jó volt a fű, se nem száraz, se nem rövid, se nem hosszú, se nem torzsás, de már akkor látszott, hogy a szél, a szél, igen, a hosszabb átadásoknál senki nem tudhatja majd, merre megy a labda.

Sporttörténészek szerint egy horvát kosárlabdástól származik az a mondás, hogy egy jól sikerült cselnek csak te örülsz, míg egy jó passznak legalább ketten: az, aki adja és az, aki kapja.

Nem mintha ez igaz lenne, s nem mintha a kosárlabdázóknak olyan sok fogalmuk volna a futballról: tudjuk, hogy egy igazi futbalccsapatban egy jó passznak legalább tizenegyen örülnek, igaz, a jó cselnek is, de erről most ne beszéljünk.

A passzolás, mint tudjuk, nem csupán a társunkhoz intézet üzenet, s nem csupán a velünk azonos mezt viselő embertársunk bevonása a játékba.

Több annál.

A futball az egymáshoz tartozásról beszél, s ennek a beszédnek a passzolások a szavai.

A passzolás lehet készséges és lehet előzékeny, lehet jellegtelen és értelmetlen, lehet örjítően szerény és hivalkodó, lehet kézenfekvő és rafinált, lehet kiszolgáló és előkészítő, felhívó és erőszakos, célszerű és surranó, ravasz és döbbenetesen egyszerű.

A passzolás lehet háromszögelés, kényszerítőzés, lehet szöktetés, lehet visszaadás, hátraadás, előreadás, lehet vaktában meglótt felszabadító vagy begyakorolt formáció.

Lehet forgatás, lyukra futtatás, lehet rutin és lehet ösztön, üres területre gurítás, testre lótt átadás, megpattanó, körömpassz.

Lehet átlépés, keresztlabda, hosszú indítás, mélységi passz, nyesés, löbbölés, emelés, éles, erőből lótt beadás (ahogyan azt tanítják: az ötös és a tizenegyes pont közé, hogy a kapus kétszer is megfontolja, hogy kijön-e rá, s ha mégis megteszi, akkor ne érje el).

A passzolás lehet kifli, csavarás, ejtés, adhatjuk fejfel, testtel, mellel, térdrel, sarkazva, spiccel, belsővel puhán, lábtól lábra és a futó elé, lehet erőből és alig láthatóan, surranóan, megtévesztően nagy rákészüléssel, lehet mérnökien és lehet flegmán, látszólag oda se figyelve.

A passzolás, az igazi passzolás olyan ihletett pillanat, aminek a mélységét és értelmét nem egyszer még a labdát leadó játékos is csak sejtheti csupán.

A futballtörténelem legnagyobb passzairól hosszan lehetne mesélni, úgy, hogy a külhoni példákat, mindenféle Zidanok, Xavik, Riquelmék, Laudrupok nevét az ember akár ki se ejtse, elég volna Bozsikot, Karsait, Hidegkútit, Détárit és Ebedlit emlegetni.

Rádásnak vehetjük az afféle történeteket, mint az elhíresült Veszprém–Budaörs mérkőzés, ahol a második félidőben olyan nagy szemű eső zuhogott, hogy még az is passznak számított, hiszen folyton kitérítette az útjából a labdát. Vagy azt a badacsonytomaji mérkőzést, ahol az enyhén lejtős pályán az egyik térfélen még friss és zöld volt a fű, míg a másikon a hirtelen jött nyári melegben kiszáradt minden, és a fűcsonkok passzolásaitól a labda egészen másként viselkedett. Nem is beszélve arról a mártélyi bajnokiról, ahol többször is félbe kellett szakítani a találkozózt, és egy erre a célra alkalmas feltörlő ronggyal meg kellett tisztogatni a labdát, ugyanis a Tisza árteréről csapatostul odatelepedett madarak folytonosan jelezték a jelenlétüket, nyilván ekképpen passzolgatva akartak részt venni a játékban...

Mindenesetre azon a vasárnapi délutánon, Fehérvárcsurgón se eső nem esett, se madarak nem gyülekeztek, ellenben egyre erősebben fúj a szél.

Így történt, hogy amikor az ötvennyolcadik percben Bernáth, a csurgóiak középpályása egy pátkai támadás után teljes erőből kivágta a labdát, hogy felszabadítsa az akkor már folyamatos nyomás alatt álló hazai kaput, éppen akkor tette ezt, amikor feltámadt a szél, Bernáth a teljes erejét beleadta a rúgásba, a labda előre száguldott, majd hirtelen felfelé kanyarodott, olyan volt, mint egy madár, ami a ragadozó elől felcsapva kitér az útjából, hogy az életét mentse, felfelé indult, majd valósággal visszafelé kanyarodott, így történhetett meg, hogy a közben előre rohanó Bernáth, aki a saját tizenhatosáról indult, a felezővonalánál egyszeriben a saját passzával találkozott, pörögve, súlyosan zúdult rá a labda, akár egy ágyúgolyó, ő pedig ösztönösen rúgott bele újra, tehát a saját átadásából folytatta a saját átadását, magától kapott egy remek passzt, és ugyanazzal a lendülettel rohant tovább, kihűlt a jobb oldalra, mintha tudta volna, hogy a kiszámíthatatlan szelek most oda fogják sodorni a labdát, ugyanis ez történt, Bernáth kiért a jobbösszekötő helyére, és a labda hatalmas kiflit rajzolva máris előtte termett, le sem eshetett, már megint magának passzolt, és az ihletett középpályás máris teli csüddel, teljes erőből meglőtte a pátkaiak kapuja felé, valószínűleg lövésnek szánta, ám a szél ezúttal is közbe avatkozott, hirtelen visszatolta a jobb felső sarokba tartó labdát egészen a tizenegyes ponthoz, úgy, hogy az ott érkező Emperger, ha akarta volna se tudja elkerülni, a csurgói középcsatár kapásból bikázott hát bele, védekező mozdulattal, mint aki kivédeni akarja a rátámadó labdát, csakhogy abban a pillanatban pedig teljes szélségszerűen támadt, így a rémületből és védekezésből hatalmas lövés sikeredett, a pátkai Cseszneg kapusnak esélye sem volt, hogy akár csak a kezét felemelje, a labda a feje fölött vágódott be a hálóba.

Na, ez egy gól.

Az egész fehérvárcsurgói támadás alatt le sem esett a labda, ráadásul Bernáth kétszer is magának passzolt, aztán adta a társának.

A mérkőzésről beszámoló Fejér megyei Hírlap tudósítója a szokás szerinti rövid összefoglalót ezúttal kiegészítette egy mondattal: „a játékhoz tudás kell, akarat, de a lényeg, mint láttuk, egyébként a szerencsén múlik“. Majd, miután azt is leírta, hogy a küzdelmes mérkőzést ezzel az egy góllal a Fehérvárcsurgó nyerte meg, kitért még arra, hogy a labdarúgás csak az amatőrök és hozzá nem értők szerint szól a gólról.

A labdarúgás lényege a passzolás.

Vagyis, vonta le a következtetést, „a labdarúgás legalább annyira az életről beszél, mint amennyire az élet bármely pillanata megmutathatja az életet“.

A nevezetes vasárnapot követően egyébként Bernáth, a fehérvárcsurgóiak középpályása visszavonult az aktív játéktól. Hogy a Fejér megyei Hírlap tudósítójával mi lett, arra nincsen adat.

Eső

A Bakonyban, a Bakony belsejében, úgy mondják, minden más: másként telik az idő, máskor süt a Nap, mint egyéb helyeken. Másként fúj a szél és másként hull a hó, másként nő a fű és másként tapad a föld, másként pöndörödnek a levelek és másként koppannak a kövek, másként esik az eső és másként hízik a kőd, másként bújik elő a sötét és másként pislognak a csillagok.

Még a Hold is másként jár, de ezt most hagyjuk.

Szeptember volt, szerda, a kettőezer tizedik évben, amikor a bajnoki kiírás szerint idegenben játszó budaörsi csapat megérkezett Veszprémbe. Rögtön a Stadion utcához buszoztak, a székház előtt parkoltak le, s mivel ráértek még, sétálni indultak, végig a fák között a könyvtár felé, be egészen a várkapuig, s onnan is tovább, ki a híres várfalig. Nekitámaszkodtak a kőpárkánynak, kinéztek a türelmesen várakozó királyi pár szobra mellett. A délelőtti napsütés után kékes esőfelhők gyülekeztek a láthatáron, úgy feküdtek el a Dózsaváros házai fölött, mintha odaejtett tintafoltok volnának egy aprólékos gonddal megvonalazott gyerekrajzon.

Idéje visszasétálni, mondta Lucsánszky edző, hűvösödik, alaposan be kell melegíteni.

A meccs kezdetére már kétség se fért hozzá, hogy előbb-utóbb eső lesz: összetapadtak a hegyek felől sűrűsödő felhők és lehült a levegő,

akárha órákkal előrébb járna az idő, mint a hivatalos nyilvántartásokban. Talán emiatt, vagy talán mert a második vonal nyugati csoportjában futballozó Veszprém FC rég nem idézte már a hajdani szép, első osztályú napokat, meglehetősen kevés néző ácsorgott a lelátón. Kétszáznál többen aligha voltak, s ők is csendesen szemlélték, ahogy Urbán Eszter játékező sárpája után a Pest megyeiek azonnal visszavonultak a saját térfelükre. Látszott, hogy a kontrákra építenek, s bár a piros-kék hazaiak valóban mezőnyfölényben játszottak, a fehér mezeselek ellentámadásai határozott veszélyt jelentettek Varga kapujára. A huszonötödik percben aztán be is következett, amitől a veszprémi szurkolók tartottak: a budaörsi László kiugratta a lesre játszó védők között Kollegát, aki a jobb felső sarokba emelt.

Egy null.

Igaz, még alig ünnepelhetette magát a vendégcsapat, amikor négy perc múlva egyenlítőni tudott a Veszprém: a budaörsi kapus, Esterházy hatalmas hibája után Alexnek egy méterről már csak be kellett gurítani a labdát a kapuba.

Egy-egy, kezdődhetett minden előlről.

Csak kezdődött volna már.

A szünetben apró szemű, hűvös eső kezdett esni: olyan apró szemű eső, amire a Bakonyban azt mondják, szemetelnek a felhők, alig látszottak a cseppek a levegőben, mégis hamar megült a víz a fűvön.

A Veszprém ugyan harcosan jött ki a második játékrészre, úgy tűnt, Vágó edző csapata el akarja dönteni a küzdelmet, a Budaörs viszont bevette magát a saját térfelére, magabiztosan rombolt, helyzetekig nem is jutottak a hazaiak.

Csúszott a fű, elpattantak az átadások, mindig közbenyúlt egy láb a feltúrt pályán, úgy ment az idő, hogy alig-alig történt valami.

Egyre lassúbb minden mozdulat, egyre súlyosabb a labda, egyre távolabb remeg a kapu fehér négyszöge.

A hatvanadik perc közelgett már, amikor másként kezdett esni az eső.

Eső?

Az addigi apró cseppek helyett egyszeriben nagy, buborékosan toccsanó gömböcskék zuhogtak a pályára, nem is csak gömböcskék, de valóságos vízbombák, úgy pukkantak szét a salakon és a lelátó betonlépcsőin, mint a vízzel teli léggömbök. A legelszántabb nézők is bemenekültek a fedett helyekre. Minden esőcsepp olyan, mint egy lucskos ökölcsapás, csattogtak az átnedvesedett mezeken, a játékosok, hátán, fején.

Urbán játékező az egészen elfeketedett égre, a felhőkre nézett, már a szájába is vette a sípját, aztán hagyta, hadd menjen a meccs tovább.

Csakhogy akkortól, a soha nem látott esőcseppek megérkezésétől megváltozott a játék is.

Ezek a vízgömbök ugyanis nem csupán a védtelen játékosokat sorozták meg, de eltérítették a labda útját.

Az ötvenkilencedik percben például a veszprémi Burcsik indult meg egyedül, vezette volna a labdát, de az esőcseppek miatt az hol oldalra pattant, hol elakadt, hol meglódult, hol visszapörgött, szinte képtelenség volt követni a mozgását. S ha ő így érezte, vajon mit gondolhattak a budaörsiek, akik egyszerre csak azt látták, hogy egy kiismerhetetlen mozgású, a labdát boszorkányosan táncoltató középpályás fűzi be őket, már két védőt is maga mögött hagyott, amikor egy váratlan zuhany Alexhez verte a játékszer, tőle pedig a fiatal Novothnyhoz, erre szokták azt mondani a sportriporterek, hogy kihagyhatatlan helyzet, de hogy a veszprémi csatár vagy a veszprémi eső döntött végül, azt nem lehet megmondani, mindenesetre Novothny lőtt, a labda pedig, akár egy súlytalanná vált flippergolyó, ide-oda verődött a levegőben, s végül a budaörsi kapu bal felső sarkába vágódott.

Kettő-egy, megszerezte a vezetést a Veszprém.

Döbrent csend támadt a pályán, de még a nézőtérén is, csak a vízlufik pukkasásai hallatszottak.

Ismer valaki olyan futballszabályt, ami az esőcseppekről beszél?

A meccs hátra lévő idejében az elképedt budaörsiek mindent egy lapra feltéve, dühödten támadtak.

Ha hosszú indítással próbálkoztak, azonnal megakadt a labda a rá zuhanó vízcsapásoktól. Még az volt a szerencse, ha nem visszafelé pattant.

Ha rövid passzokkal igyekeztek, mintha csak láthatatlan kezek lökdösték volna őket, ők maguk is dülöngéltek, s a passzaikat kitérítették a rendületlenül zuhogó esőcseppek.

Ha viszont a veszprémieknél volt a labda, úgy tűnt, elég csak vaktában előre vágni, a többit elintézik majd a buborékos cseppek. Vagy még belerúgni se kellett, csupán futni a saját életét élő játékszer után.

Soha annyi ördögien cselező veszprémi nem volt a pályán, mint akkor.

Soha annyi rafinált, csavart átadás, kegyetlenül surranó lövés.

És még mondja valaki, hogy nincsen találékonyság és ötlet a magyar fociban! Azon a szerdán a technikás, szellemes közép-európai labdarúgás legszebb hagyományai éledtek fel a Stadion utcában.

A hetvenkilencedik percben a budaörsi kapufa még megmenthette a vendégeket az újabb góltól, de a lefújás előtt már nem volt kegyelem: megint Hegedűs, a rutinos védő állt a labda mögé, és a szabadrúgása után a kiismerhetetlenül csavarodó labda a jobb felső sarokba vágódott. Esterházy a kezét se tudta felemelni.

A mérkőzés lefújása után egyébként elállt az eső.

Biztosan más szél fújt odafent, mert foszladozni kezdtek a felhők és mögöttük sárga, későnyári fénnel felbukkant a Nap. Hiszen csak szeptember volt, nemrég még fürödni is lehetett a Balatonban.

Három-egy lett a vége, de a budaörsiek örülhettek az eredménynek.

Ki tudja miért, mégis szinte menekülve távoztak a veszprémi stadionból. Szinte még gőzölögtek a játékosok a gyors zuhany után, amikor már fent ültek a buszon, az utolsó nézők el se hagyták még a stadiont, amikor a vendégek kigördültek a nyolcas főútra. Ráadásul, mint kiderült, még aznap fellebbezést nyújtottak be a szövetséghez az eredmény megóvása végett. Sajnos, a hivatkozásait, tekintve, hogy neveket egyáltalán nem sorolva magát a bakonyi időjárást okolták, a szövetség nemigen vehette komolyan. Említést is legfeljebb az a körülmény érdemel, hogy a hivatalos beadványukat a budaörsiek kiegészítették két furcsa mondattal:

„Nem úgy élünk, ahogyan élnünk kellene“, írták a bizottságnak.
Majd csak annyit tettek hozzá: „Igen, az eső volt az oka mindennek.“

Részletek a szerző Könyvfesztiválra megjelenő könyvéből

KICSI KIM ELREPÜLT

JÓNÁS TAMÁS VERSE
M. E. JEGYZETÉVEL

NEHÉZÉLETŰ

(*Kim halálára*)

Tudom, hogy szép a fa. Laktam is rajta már.
Nekem a kérge szól. S azt mondja, hogy halál.
Tudom, hogy mennyit ér szabadnak lenni, jó.
Nekem mégis üres, rémült szenzáció.
Kutattam föld alatt elásott pénz után,
és vártam éjszakára párologó dél után,
találtam kincset, Istent a csillagok között,
nyugalmam nincsen mégsem, az én szívem köhög.
Gyerekek lenni szép, mint illatos kenyér,
olyan az anya teste, ha gyerekhához ér,
varázslatos világ, felesleges mesék
után mondom ki halkán: voltam gyerek, elég.
Szerelmek szénakazla, égett bennem a táj,
az jut eszembe mégis, az égett bőr, ha fáj.
Találtam boldogságot, és feledtem magam,
örülök a halálnak, felettem, hogyha van.
Céltalan, ruhátlan fürödni az idő
mosolygós, suttogós öblében, vagy a kő,
mely naptól langyos, ül lent,
tudom, hogy szép, s ha füllent
egy költő bármit, érték:
most mégis azt kiáltom: nekem ezt mások kérték.
Se tánc, se dal, sem illat örömet nem okoz.
Tudom a hasznát, mégis mindig zavar a kosz.
Senki, semmi, soha vagy nem jól viszonz.

Kim Corbisier festőművész 2012. március 19-én elávozott a még élők világából. A rá emlékező, s az esendőségünkre emlékeztető írásokhoz az elhunyt alkotó festményeit társítottuk.

KICSI KIM ELREPÜLT

Festett alattomban egy kis képet
valami maradék vászondarabra,
sötétben villogó asztrálestet...
(Bródy Sándor)

*Sziveri elfogyott. Csajka eldőlt. Hekerle elnémult. Bohár elájult.
Baka elköszönt. Szervác elébe ment. Kicsi Kim elröpült.*

*Mintha itt sem lett volna köztünk. Mintha még vendégségben sem.
Mintha még nyomot sem akart volna hagyni. Mintha idegenek lettünk
volna mind.*

*Hideget talált itt, akárhonnan jött is. Fagyot és ürességet. Kicsi Kim
fázhatott nagyon. Az életruha nem elég meleg. Ha leveti, se fázhat
ennél jobban.*

*A Nap felé akart repülni. Egyenesen a héliumba. Csak még lebegni.
Csapongani előbb a levegőben. De magához rántotta a Föld.*

*Mintha őt is valaki rajzolta volna. Halvány színekkel, vékony
vonalakkal. Asztrálestet a gépvilágba. Leheletet a kipárolgásba.*

*Hagyott úrt maga után? Az úrt hagyta maga után. S egy kis azúrt,
hézagokban. És a hézagokban arcokat.*

*Magunkra kéne lelnünk az arcok hézagaiban. Mielőtt eldőlnék,
elájulunk, elnémulunk vagy elfogyunk. Mielőtt halálra fagyjuk egymást
a földi Héliumban.*

(M.E.)

AZ IDŐ ELLEN

JÓNÁS TAMÁS VERSEI

PÁRSZÁZAS

írni az idő ellen nem tudni mit kinek
sötétedik kint a fény tereket temet
írni az idő ellen amíg ide ide nem ér
az aki lát vagy szeret vagy szenvedély
írni az idő ellen vasekéje a torkomban és
nyilvános vallomásokba való titkolás
írni az idő ellen és inni párszáz vodka van
tegnap azt hazudtam hogy már egész gondtalan
írni az idő ellen és elhinni jó ez így
és én sem vagyok többé már rossz és irígy
írni az idő ellen beadványt óráknak atomoknak
míg a bánat rablói a testemből ki-kilopnak

TAPASZTALÁS A PUSZTULÁSRÓL

Azt mondtam, vége van. De nem gondoltam úgy.
 Ő sem hitte el, de örült neki nagyon.
 Aztán veszekedni kezdett, hogy mit gondolok én.
 És én is veszekedni kezdtem, tényleg, mit gondolok én.
 Az ő hibája, hogy ilyenekre gondolhatok.
 Nem adott igazat, de elvettem.
 Azt hiszem, 8 évvel ezelőtt történt ez az egész.
 Ruháinak többsége piros volt, a szeme haragos.
 Talán egy lakásban ültünk nyitott ablaknál,
 vagy egy kertben nyitott ablak alatt.
 Egyébként nyugodtak voltunk, majd hirtelen csendesek.
 Felrémllett nekünk, hogy halál, válás és öregkor
 lehet olyan is, mint a rohadt fog.
 Akkor még megöleltük egymást.
 S ha már nyitva volt, gyengéden beengedtük
 a tengerparti éjszakát a szívünkbe.
 Repülő és sirályok szálltak,
 nem tudtuk, melyik melyik.

NŐPARA

Nők nincsenek. A szám remeg. Nők nincsenek.
Vannak anyák, és vannak leányok. És rengeteg
Istennő, akikben kín remeg. Nők nincsenek.
Van emlék, hogy felriad. Van emlék, hogy elszakad.
Van kék szem, haj, hosszú, van hideg, nőtlen pirkadat.
És vannak fájdalmak, illemek. Nincs nincsenek.
Kígyó van, éden, bűn van és tudás.
Van város és kis falu. Húség és van árulás.
Van gorombaság és tisztelet. Nők nincsenek.
Van költő, színész és író. Mind remek.
De nők, akikből fény szökik, nők nincsenek.
Csak állás van, és vannak férfiatlan szerepek.
Csak nők vannak. A Földeknek, a Napoknak.
A nők erősek, mégis félnek és vacognak.
A férfiakban bújnak ők. A nők, a nők, a nők, a nők.
Van szerelemben kisfiú, legény, férfi és háború.
S ha béke van, és tört varázs, van páncél, ami rászorul.
Ők a nők. De nincsenek. Jövők-menők. A nők, a nők.
Van ember, aki nőt keres. S még akkor is, ha kényszeres,
csak azt hirdeti, nőt kövess és nőt találj, és nőt szeress.
A férfi nő, a nő veres. Csak nőt szeretni érdemes.
Csak nők vannak. Dolgoznak, és nem, nem pihennek.
Velük van dolguk embereknek, isteneknek.
A nők vannak. Csak elvesztek, és nincsenek meg, nincsenek meg.

SZERKESZTÉS KÖZBEN

Ülsz a verseid felett. Vonagló tév-természetek.
Beteg a világ. Vagy te beteg.
A tévedések biztosak. Ki ráhibázik, s túl sokat,
tudatlan marad. Vagy tudat.
Elnyárlík benned minden év. Az érvágásra nincsen érv.
Mindenért fizetsz. Meg. Minden ért.
Össze, ha állna, egy tudás, lenne meglepő folytatás.
Csak az. Az lenne. Semmi más.
Betűk a padlón, a könyv nyitott. Örömkre kacsintgatok.
Öreg örömek, mind vakok. Sötét van. Fel-felvillanok.

LÉTKÖZÖK

CSOBÁNKA ZSUZSA VERSEI, NOVELLÁI

OLVADÁS

Akár az ég, a házfal és a járda egyívású lenne,
engedékeny szürke most a lég.
A Dunából maradt hártyás bőrfelszínre
néhány sirály ereszkedik,
maguk mögött hagyják a pihetollakat.
Tátogó emlék úzi, hajtja a víznek
fagytól hólyagosra égett testét.
Jól figyelj közben a kézmozdulatokra.
Páratlan fokok egy hőmérőn,
ott illeszkedik egymáshoz két tenyér.
Zajtalan reped, hasad.

LÉTKÖZ

Van olyan szenvedély, mondta Jakob, Edit erre lassan fordította meg a testét. A kádban minden testrészt sokkal nagyobbak és sokkal kisebbnek tűnt, épp ellenkezőleg, mint szeretete volna. Nézte a tompán lebegő melleket, a szélesen torz bimbókat. Ezek tehát a melleim, tűnődött, és megint Jakobra gondolt. Van olyan szenvedély, ami megőrjíti, és olyan is, ami egyes-egyedül bennem van, tette hozzá a nő. A hólyagok a talpán egyre nőttek, feltörte valamelyik magas sarkú cipő, miután kilyuggatta a harisnyáját. Nehezen

megszerzett nejlón, a drágább fajta, hetekig spórolt rá. Akkor még nem tudhatta, Jakob lesz az első férfi és egyben az utolsó is, aki lassan görgeti majd le a combján a harisnyát, hogy minél később hatolhasson belé.

Senki sem tudhatta, hogy nem lesz könnyű. Nézte Jakob csontsovány testét, a kezében a szappancsonkot. A máskor puha és erős, húsos test idegenre fogyott, hiába kereste volna benne a férfit. A szemét figyeld, súgta magának, de ahogy megfordította, sehol sem találta a gerinc mentén a ferdülést. Kiegyenesedett az elmúlt hetek alatt. Hogy lehetne a szemében bármi ismerőset találni most? Közben odakint némán hullottak a falevelek. Ha fuvallat volt, alig érinthette őket, hang nélkül sodorta magával a leggyengébbeket a föld felé. Edit mereven állt, és nézte. Ilyen hát a halál. Ahogy lassan szállingóznak lefelé, mintha hó hullott volna ferdén. Néma volt a kert és néma minden egyes fa, se a törzse, se az ágai nem nyögtek fel, ahogy elengedték a zöldeket. Mintha valami erő valóban lenne benne, csöndből építkezik, és tartja a fát, tartja a levelet és tart engem is, gondolta. Edit, ne félj, a halál kevés ránk, és kevés rád is, hiába van benned annyi életre való belőle. Sokkal több az élet, a halált hiába habzsolnád, végül alulmaradsz. Öklendezel, vagy a gyomrod tágul ki, de elfelejted mind a rettegést. Lesz hajnal, virrasztás nélkül, lesznek falak, amiken mégis átjutsz, aztán éjszakák is, átaludhatók. Edit, ne légy a dühöd, engedd el. Ne légy a keserűséged, engedd el. Légy a düh, és oldozd ki magad, aztán légy a keserűség, oldódj fel a vízben. A szappan habját felejtsd el, maradjon csak a vize.

Hallani, ahogy a gesztenye koppan, légy az. Hallani mégis, ahogy a levél földet ér, nem halál, Edit, csak avar leszel. Élek, ennél több nem lehet. Jakob is él, a többi feledhető. A lebegő test a tejfehér vízben, ahogy a szappan a kád szélére ül, és barnás csíkot hagy maga után, az is csak ez. Belevakul, ahogy nézi, Jakob testét tudja csak így figyelni. Rettegek attól, hogy elveszítelek. Pedig nem birtokolhatja, és nem is veszítheti el. Nincs hang, ami csak az ő fülének szólna. Nincs érintés, ami kisajátítható lenne. De mégis. Olyan esendő benne mindegyik hatalmas én, a sokkal kisebbek és a sokkal nagyobbak is. Van szenvedély, ami. Edit a testére gondol, hogy micsoda torz játékot űz vele a Teremtő, hogy túlélte annyi mindent, és most végül önmagát emészt fel. Apránként a sokkal kisebbeket, a lábujjakat és a kéz ujjait, és a nagyobbakat, a fogakat, a talpat, a melleit. A szemeit, amik olyan szűkösek a természetre, a szívét, ami minden nappal egyre nagyobb, egyre jobban fáj. Így mennek előre az évek, belül van valami, és egyre jobban fáj, nem fakad ki, gennyes, felfúvódott seb, nincs rá gyógyír. Jakob hiába nézi, olyan messze van, a tükörben hiába nézi magát, soha nem éri el a képet. Akit lát, egyben van, aprók a fogai és a talpa is,

nagyobbacsák a kezei és a lábán a tíz ujj. Egyesével tanuld újra őket. Ez itt a lábad. Ezek a lábkörmeid. A köröm benövésai kivághatók, ahogy a szív is, minden sövénnel, kinövással. Lassan bújj cipőbe be és ki. Ez itt a combod, harisnya nélkül is megszólítja, Jakob szereti. Nincs mit kioldani rajta, a kamrák pumpálják belé a vért. Jakob lassan fordul, a víz szappantól habos.

ROPPANÁS

A vadkacsákat a tó, engem a hó szelídít meg.
Lábam alatt ívesre marta a zápor a talajt,
lábnyomaim mintha emelkednének.
Odébb egy fa félbetört törzse, kilóg a képből.
Szemben némi zöld, de ritkás minden átmenet.
A tó közepére mégis eljutottak a vadkacsák.
A szökőkút körül gőzölgő meleg van.
Pihenni a befagyott külső ívre ülnek,
nagy csapatban magányosak tollaik.
Nincs körülöttem semmi. Körém ülnek ki
elcsendesedni. Nyomaimban saját léptem,
végre egy út vezet, egy felé. Látom őket alábukni.

A MADARAK IS

Amikor a Jóisten végighúzta az ujját a városon, nyoma maradt. Az emberek napokig nem értették, miféle idegenek érkeztek, és cipelték lassan bőröndjeiket a pályaudvarról a körúton át az egyetemig. Talán ők hozták a bajt. Az idegenek nem győzték nyelni a port, mintha túllön keresztül telt volna az idő a Viharsarokban, Délen minden olyan fakó és halovány, mondta Edit. A nők arca zöldesre sápadt, nagy barna szemeikkel kikarmolták a férfiakat a porból, úgy tisztogatták körbe, hogy a tiszta test el ne szökhessen később. Most már az enyém vagy, gondolta Olga, és harisnyát húzott, de közben a bőrére nem mert nézni, tele volt hegekkel a combja és az arca is. Szétrepedt a bőr, a

hirtelen nyúlásoktól csiganyál vagy tojásfehérje cirádázta márványosan. De ő nem márvánnak látta, nem is díszítésnek, helyette a sötétben öltözködött. Kora hajnalban vagy alkonyat után.

A fákon már alig volt levél, a délután feltámadt szél magával sodorta őket. Edit lassan nyelt, a por így hátha lassabban szívódik fel, elég kevesebb is belőle. A városban mindenhol szekerekkel igyekeztek az emberek mindenfelé, a két alak a két bőrrönddel úgy tűnt, nem érdekel senkit. Aztán Edit a sínekre tette a kezét, és akkor visszahőkölt a város. A keze áthűlt az első őszi hidegben, a vékony kabát alatt libabőrös volt a teste. Megnyúlt az orra a rávetülő fényben, pedig csak árnyékok súrolták, ahogy Jakob mellett lépkedett. Az árnyék belőle áradt, érthetetlen, mintha Edit megkettőződött volna, úgy tekerte a nyaka köré a sálát is, mintha lenne egy másik, aki közben a sínekre rakja a kezét. Annak a másiknak lassan szívódott fel a por a nyálkahártyáján, az a másik órá vetült, míg lépkedett.

A madarak is az ördög játékszerei lettek, ahogy egy borostyánnal körbenőtt fából vijjogtak. Csivitelésről szó sem volt. A madarak helyett mintha a fa énekelt volna, Edit és Jakob felszisszent, talán megint a Jóisten űz velük tréfát. És akkor az égre nézett Jakob, és látta kihasadni az eget, de abban a sávban nem látta újra az Istent. Kékes, lilás körvonalak között az a sok fehér és vakító szín, Edit erre csak annyit mondott, Jakob, éhes vagyok. A színeket kicsavarták, a sínek mellett látta szétfolyni és egymással keveredni Jakob a kéket és a lilákat is, felül az ég összetöppedt rongyos testét, de Editet mindez nem érdekelte. Hangosan szuszogott, nagy dombos hasa alól percről percre világosság fénylett. Újratanulom az utcaneveket, gondolta Jakob, és hogy vajon mekkora az a kapu, amin egy ekkora szekér beférne, révedt el az úton zötykölődőn. Edit ekkor egy pillanatra megemelte a kezét, a sínek elcsendesedtek, és elcsendesedtek a madarak is. A por szállingózott, de most inkább úgy, mint a hó, nagy szemcsékben, akárha felülről szórnák. Edit megnyalta a szája szélét, talán lehet valami gyümölcsöt kapni a városban. Mondjuk, szőlőt.

Három utcányira megeredt az eső. Csöndesen kezdte, de annál nagyobb hideggel, a kabát alatti libabőr egyre vaskosabb lett. Nem úgy, mint a déli nők teste azzal a sok nyommal, heggel, amivel nem tudtak mit kezdeni. Figyelte az arcukat, amíg erről beszéltek, minden ívet arányosnak látott, de ahogy telt az idő, úgy valóban torzultak a vonások, mintha maguknak rajzolták volna azokat a hegeket a sötétben. A púderen átsejlő sötétebb mélyedésekre nem talált szavakat, Olga most éppen elfordult, kinézett az ablakon. Lassan átítatta a húsos leveleket, a zöldeket és a barnásakat is, amelyek a földön hevertek, reggelre csak sár lesz, bármilyen színű legyen is, gondolta Edit. Többnyire sárgák

voltak. A sárból éjjelre alig bírtak kimászni, húzták tovább a két nagy bőröndöt, a helybéli suhancok azt gondolhatták, talán az életük múlik rajta. De persze nem múlt azon semmi. A bőröndben csak a rendbe hajtogatott ruhák, arra a pár napra elegendő ing és nadrág, ruha és alsónemű volt.

A kezemben nincsen semmi, súgta Editnek az az árnyas másik, hűvöset beszélt. Az utcán feltámadt a szél is, megemelte a sálját. Hogy emelhetném meg a síneket? Jakob hangtalan cammogott. Ha reggel lett volna, talán meg bír szólalni, de így a sötétben csak szuszogni tudott. Oldalra pillantott, látta Editet, és látta a hatalmas dióvá fúvódott testét. Ennyi hát az ember. Alatta sár van, abban tapicskol, Edit megpróbálhatna nem térdig koszos lenni. De ahogy elnézte a feleségét, az jutott eszébe, a Jóisten uja éppen olyan lassan szívódik fel, mint a város pora, az ujjak lenyomata hiába körkörös, egyszer véget kell, hogy érjen. Látta magán ezeket a korongokat, látta Editen is, és látta a síneken is. Az a diódob maga volt Isten uja. Éjjel négykézláb mászott ki az ablakhoz, hogy hallgassa, hogy dobol, hogyan veri a taktusokat. A még fennhagyott leveleket komótosan, de lesodorta, Jakob ebből csak annyit látott, a sár egyre mélyebb, és másnap Edit abban fog járni. Hátranézett, a nő az ágyban nyugodtan aludt. Most kellene megnémulni, és megvakulni, és talán megsüketülni is, hogy se a verebeket ne halljam csivitelni, se azt a fehér sávot az égen ne lássam kihasadni. Talán lehetne lassabb, ahogy esik. Vagy kalimpálna hangosabban a szív. Míg gondolkozott, nem vette észre, közben lassan az utcákon kigyózni kezdtek a sínek. Ezt a nyákos éjjelt másnap újra kell teremteni, elherdálva az eddig gyűjtött reggeleket.

PUNALUA FELTÁMADT

NAGY ZOPÁN ÍRÁSAI
Palasovszky Ödön emlékére

AZ OPÁL HIMNUSZOK NYOMÁN

Szétbombázott mosolyod vér-cseppjeiből kirakott karmazsin-mozaik...
– gondoltam egy vers - esszé - portré „megrajzolása” közben: elalvás előtt
/mert: a „kilimandzsáró” az „kilimandzsáró”!,
a „misszisszippi” az meg „misszisszippi”,
sőt: gaurizankár karmazsin!/
Cikcakk-esték folynak el a deres-kék hajnal képlékeny színpadjai alatt
– s a hó-okádó tűznyelő (a tűzkekáló hó-evő) Meztelenség
alélva célozza meg (karmikus varázspálcájával) a Mindennapok
szabad (ságra ment) akaratát
/mert: a Zrí Polinéziából jött
— s benne „naprendszeres születnek”,
tenger-ágyában pedig nyugtalanság a pólyába-csavart sejtelem/
Az Egyszeregy ünnepén szirénák búgnak;
most a feltalálót is feltalálják
– s hegyikristályfelhő-színtelen transzparenszen égnék a versek
(belekkkel, vérlucsokkal, bőséges, meleg-fekete epével... elegy)
lázbeteg szavai...
Dadogva ragyog a Világ (fonnyadó takonyfény)
dicsősége! –
Piros Fa-óriás kérges hasadéka sárlik, ömlik a láva:
fodrozódó őskígyó marja fel kúszásával a járdát,
az országút immár fortyogó, mély folyam
– s (mindent feloldva) a templom felé hömpölyög...
Idegen városok csörömpölő drótcsonthézag zenéjére agonizál
a 365 tagú pantomim-csoport: a megrágott-széthasadt lábbeliek
millenniumi hegy-hordalékán – s a múltba harapdáló fogak mezejéről
bemohásodott túlélők (sár-gyermekekkel) nézik az előadást...
Palasovszky (katicáktól pöttyös patakból ivó, lángoló-piros szőrű őz) Ödön
a tisztáson megpillantja, hogy Ó:
a szépséges (leírhatatlan-szépségsű) Tánc

– s táncának (önnön-magának) tökéletes neve: Hajnali Negyed Négy! (...)
A micsoda-hegyek hétvégén a folyton-folyóba hajoltak,
omladozó fejüket áztatták, porladozó sziklaszemeik néztek
(s peregetek) a hullámok alá... –
Éppen a Kék Kabátod színű világi Hegy
kristály-szemei világitottak
a vándor-éjjeli fekete bölényeknek, a prérikuttyák rituális fürdőzésének,
az opál-mellkasú gyöngybagoly fokhagymagerezd könnyeinek –
amikor a legéhesebb hegycsúcs:
oxigén-réteggel vastagon megkent fél-kenyérnyi szeretetet
harapott ki a Holdból...
Forró-ínyű volt a nyárvég:
vörös-áfonya ajakkal harapdált ajak, furcsa ízű hangok a bőrön,
arany-barna nyakon lüktető folyékony ér-zamat...
Tenyérből ittuk a halánték simítását
– s topáz, ametiszt szavakat kortyolt az est...
Szikrázó csókkal táncolt a sóhaj:
a száj-piros, a száj-piros, a száj-piros vérbor
/mert meggyötört-gyönyörű a karmazsin,
mert meggyötört-gyönyörű a karmazsin! /...
Majd reánk-botlott a csámcsogó vihar
– s jött a vak pornószínésznő, jött a botos pásztor-jellegű,
jött a mérget ivó fekete-koronás, jött a sántító üvegzungora,
jött a fölöttébb ragyás, jött a fanyar ivari látomás,
jött a zöldsáská-arcú, szőlőszem-mellű, parókás-vénlányos úrvezető,
jött egy érdes érem is, jött a felhőkabátos, púpos kisgyerek
(varangyot a táncoló asztalon pisiltetett),
jött a csípőcsont árnyéka, jöttek az izmok és rostok kifordítva,
jött a bolyongó telefonfülke, jött a visszahívható erdő-részlet
(csak a tisztás volt koszos, mint maszatos jelenések),
jött a négyes-ikrek négy mellű anyja,
jött a bevarrott-szájú, pénisz-vaginájú ötödik elem,
jött a „Tenger” föliratú ember
– s elárasztotta köszönésünket, elárasztotta a szemöldök-rímet,
elárasztotta a matatást, elárasztotta a hatolást... –
jött – és csak jöttek – és jöttek, és nemcsak, hogy ünnepélyes sebeikkel:
de majdnem, hogy Teljesen!!!

„TRÁGÁR IMÁKAT ÍRTAM GYÖNYÖRŰ ÖLEDBE”

Punalua feltámadt (ideje a leltárnak):

Megnyúzott ködréteg-tükrök hevernek (ébredő mezők)

– s az éj-erdők fái smaragd könnyeket ejtenek értük,
a csipás-zöldesen sercegő levél-szemek is lefordulnak

és a matt hajnal avarán vergődve nyújtózkodnak

(ó, az egykoron csillagként becsapódó galacsin-darabkák):

jaj, a megrágott-kiköpött Szent János-fényű kis fogalmak...

Miközben csont-héjas a lerághatatlan vallomás:

a kiszemelt tisztás felett már tündér-libidó rezegteti

felhőnászágy-hasadék (dunya-nyílás „huzatos”)

párolgásait – s lám, egy Szatír: ettől kapatos...

Punaluának most visszaadom a homo (gén) – kékhajú sapiens

pamflet-karácsony-ideál-homeo életért a reggelt –

a piros bolygó kiütéses keléseit családok nézik a Világ Vége tévében

– s a Kiátkozott Ház Láza fogadóban pedig titokban etetik

a Punalua-énekeken is csámcsogó Őz biblia-lapokat rágó kérődzéseit –

míg a szabad Zrí riadóját játszó karmazsin-pizsamás gyermekek litániája

indulóként nyúglódik Tanagra tengereiben... –

Ámbár: nyűgtelenek az opál kezek – gondolja az Óra-tiktakk ünnepén

az ezeregy vendég (mintegy Prokruosztész ágyán heverve – s mészázva

a Nagy Szövetség keresztmetszetének jelenésein... –

Ösztönös ősz fürdőzik a tó felett;

Zsuzsanna himnusza csak a vállunkig ér;

Angyali csik(l)ó, mint aranyszőrű torzó szomorúsága;

só-ízű gyónás ballag;

búskomor virágágy legyint;

ó, lapidáció, ó, kavicsos láda, ó, lapidárium! –

Utolsó előtti felhők őrzik az utolsó lapok gondolatait;

(r)és hi(b)ába botlik a búcsú rózsa-mosolya;

az ízek legendájával anyukák fekszenek otthon

– s adalék-anyák sózzák be koraszülött morbidjaikat;

a nappal ismét piros, mint a tenger;

az elméletellenes ismeretlen szerelmesek (mint Ayrus leányai):

kórusdrámát adnak bizonyos kútból áradó egyszervolt Unikornis

tényének;

kék-agyag iszap-állatok oldódnak egy emlékkönyv ígéretein

– s opusok orgazmusa utáni gyászról szaval az illumináció...

MORSÁNYI BERNADETT

ÁLOMMÁSOLATOK

Érdeemes törekedni rá, hogy az embernek irodalmi értékű álmai legyenek. Az életében, a tudatos életében. A tudatos szót erősen megnyomta a fiú, várta a hatást. A lány még ágyban feküdt, a telefon csörgésére ébredt fel. A Ragaszthatatlan szív című dal jutott eszébe, *még itt az álom úgy találom farsztó egy reggel nem kelek fel.* Bele akarta dúdolni a telefonba, de végül csak magára húzta a takarót, próbálta visszatartani az ásítást. A fiúnak aznap volt a születésnapja, krisztusi korba lépett, s a lány nem lepődött meg, mikor a fiú olyasmit említett, hogy Istennek érzi magát.

A lány előző este egy 1977-ben készült dokumentumfilmet látott, ami az álmok rekonstrukciójával foglalkozik. A fiúval szerette volna megnézni, de a fiú anyja megint nem adta át a lány üzenetét, így végül Gábiel Dunkával moizott, aki vacsorára ugrott fel hozzá. A mű stílusát dokumentarista szürrealizmusnak nevezték el. Gábiel szerint ez a stílusmeghatározás bele is illene a rendező és az akkori kísérleti filmesek érdeklődési körébe, akik a fikció és a dokumentarizmus összeütköztetését, illetve transzparens módú összepárosítását tűzték ki célul ismeretelmélet-nyelvi kutatásaik során, azaz úgy akarták kijátszani „egymás ellen” a két alapvető esztétikai ábrázolásmódot, hogy azok leleplezzék egymást. A film esetében ez úgy nyilvánul meg, magyarázta a lány a fiúnak éjszaka a telefonba, hogy az álom – asszociatív – működési elvét a szerző megpróbálta dokumentumszerűen „tetten érni”. A lány izgatottan hadart, de a fiú most sem tudta elviselni, hogy a lányra rajta kívül más is hatással van. Látványosan nem figyelt, sőt miközben a lány az amatőr szereplőket elemezte, a fiú kiment a konyhába vizet inni, ezt bele is mondta a telefonba, hogy szomjas, s hogy iszik egy pohár vizet, a lány hallotta is. A fiút nem érdekelték a szereplők álmai, csak annyit kérdezett, hogy a lány milyen ruhában volt este, s mikor a lány azt mondta, nem emlékszik, majd a fiú erőszakoskodására végül mondott valamit, a fiú egészen bevadult. Állította, hogy a lány abban a ruhájában a legcsinosabb, s hogy már ezerszer megbeszélték – a lány egyetlen ezzel kapcsolatos beszélgetésre sem emlékezett –, hogy azt a ruhát csak akkor veszi fel, ha vele van. Hány éves? – ez volt az újabb kérdés. A lány hangja bosszússá vált,

honnan tudjam. De mégis? – erőltette tovább a fiú a kérdést. Ha jól emlékszem, mondta a lány, olyasmi hangzott el a filmben, hogy 46 lesz augusztus 2-án, de többnek nézett ki. Nem ó! – kiabált most már a fiú, hanem Gábiel. Ja, neki is most volt a születésnapja, mondta a lány, egy héttel fiatalabb nálad, ő is oroszlán... Felesleges felsorolnod az „oroszlán férfiak” jellemzőjét, mondta a fiú ingerülten. Eszemben sincs, mondta a lány, köztudott, hogy az oroszlán mítoszt gyárt önmagáról, exhibicionista, önközpontú, sokszor érzéketlen... Ez így túl általános, zárta le a témát a fiú. Szóval, hány éves? Az egyik szereplő, próbált visszatérni a filmre a lány, 1958 őszén, amikor Baróton tanított, egy éjszaka azt álmodta, hogy Provence-ban van, és táncol a Carmen balettzenéjének dallamára. A férfi ébredés után sírva fakadt. A lány hangja egy pillanatra elcsuklott, de folytatta, 1962 nyarán... A fiú még mindig Gábiel Dunka korát firtatta. Annyi, mint én, mondta türelmetlenül a lány, ő is most adta le a szakdolgozatát, vagyis kapcsolt a lány, s próbálta öregíteni Gábielt, idősebb nálam, olyan huszonöt körüli. Az utóbbi időben sokat veszekedtek a köztük lévő korkülönbség miatt, mert a fiút zavarta, hogy a lány barátai fiatalabbak nála. Tehát, folytatta a lány, a férfi 1961 őszén, amikor Tápiószentmártonban tanított, a következőt álmodta. S milyen alkatú? – kérdezte fiú. Nem tudom, mondta a lány, erre nem figyeltem annyira, elég rossz minőségű volt a film, de a férfi bottal járt, s említette, hogy kicsit reumás a válla. Nem neki, fokozódott a fiú ingerültsége, Gábielnek. 1966-ban, mikor Bécsben volt az apjánál látogatóban, folytatta a lány a filmben szereplő férfi álmának rekonstruálását, két perc alatt két álmot látott! Az egyikben szembejött vele egy orvos, s egy ügyes mozdulattal felhasította a férfi koponyacsontozatát, majd a meztelen agyvelőre elektrosokkot helyezett. Itt befejeződött az álom... Kockahasa van? – kérdezte a fiú, s a lány dühösen csapta le a kagylót. A fiú pár perc múlva felhívta a lányt, megvárta, hogy beleszóljon a telefonba, aztán tiszta erőből lecsapta a kagylót, a lány egy pillanatra azt hitte, hogy a kezében lévő telefonkagyló is megrepedt.

Egyik este azt álmodta a lány, hogy gyerekük született a fiúval, de a fiú anyja nem tudott róla, s mikor meglátta a két év körüli kislányt a lánnyal, megkérdezte, hogy hívják. Egyszerre válaszoltak a fiúval. A fiú azt felelte, hogy Petrának, a lány pedig azt, hogy Sárközy Évának, de a lány már álmában sem értette, miért ezt a nevet mondta, mert álmában sem tartotta szépnek az Éva nevet. A Sárközyn álmában is megdöbbsent, mert egyiküknek sem ez a vezetékneve, de még hangzásra sem hasonló. Csak úgy rávágta, mikor a fiú anyja neki szegezte a kérdést. A magas, hófehér hajú kontyos nő a szűrös fekete szemével álmában is nyomasztó árnyként jelent meg. Az álomban a fiú ragaszkodott a Petra névhez, a lány pedig az Évához. Petra, Éva, Petra, Éva, Petra!, Éva!. Egyre hangosabban kiabálták a neveket, s mikor felébredt a lány, megijedt, mert arra gondolt, hogy az álmot csak egy hajszál választja el a valóságtól.

Elfogadnék tőled egy gyereket, mondta a fiú egyszer, mikor hazakísérte a lányt Hűvösvölgybe. Sétáltak a nagyréten, a lány abban a nyári ruhában volt, amit a román tengerparton vett, s amiről később a fiú azt mondta a telefonba, hogy a lány megígérte, hogy csak akkor veszi fel, ha vele van, de a lány biztos volt benne, hogy ezt az ígéretét csak képzelettel, akinek visszatérő szövege volt: létezésünk legtisztább dokumentuma a képzeletünk. A lány azt is elképzelhetőnek tartotta, hogy a fiú egyszerűen csak álmodta, hogy ilyesmit ígért neki. A nagyréten megint veszekedtek, s megint a fiú anyja miatt, legalábbis a lány most is az anyjára volt dühös. Gábor Dunka július végén felhívta a lányt. Egy barátja kölcsön adta az autóját, s Gábor elhatározta, hogy húgával meglátogatja Bukarestben élő nagymamáját. Aztán irány a tenger, mondta Gábor lelkesen, hozhatod Leonardot is. Felnevetett, mikor ezt mondta, a lány meg is jegyezte, hogy ez nem volt szép tőle, de aztán ő is nevetni kezdett. Pár hete a fiú megvárta a lányt az egyetem előtt. A lány barátai mosolyogtak a fiún, mert az arcáról szokás szerint sütött a nagyképűség, a mindenhol és mindenkitől való önkéntes száműzetés. Ezt is az anyja nevelte belé, magyarázta a lány Gábornak. A lány barátai között művészettörténet szakosok is voltak, ezért a fiú Mona Lisáról kezdett beszélni, akit Leonardo „egy örökkévaló mosolytalan mosollyal az ajkán megfestett”. A fiú nem hagyta szóhoz jutni a többieket. Különben Mona Lisa nem is latin típus..., mondta kioktatón. A lány látta, hogy Gábor Dunkából mindjárt kitör a nevetés, s a többiek is beharapták az ajkukat, de a fiú zavartalanul folytatta, inkább nordikus, egészen északi arc. Fríz?, dán?, norvég?, lapp? Lehet az is, hogy Izland szigetéről jött...

Gábor felvázolt a lánynak egy filmet, amiben a fiú komor tekintettel Mona Lisa portréját festi. A lány, kezében alkoholos filccel oson a vászon felé, hogy egy bajuszt rajzoljon Mona Lisa szájára, de a fiú anyja lesben áll, testével védi meg a vásznat, s így a bajusz végül az ő arcára kerül.

A lány már nagyon unta a fiú anyjának csendes kontrollját. Tipikus művészfzeség, aki ennek az életfogytiglan státusznak minden jegyét magán viseli, mondta Gábornak. Ropogós, fűszeres, pepperonis bagettel tömi a fiát, s csodálkozik, hogy kezd pocakot eresztetni, azt is támogatja, hogy a fia állandóan megváltoztatott tervekkel töltse, húzza az idejét. A fiának ugyanis nagy festőnek kell lennie, mint az apjának, folytatatta a lány, akit nem is ismer, csak anyja emlékezetéből, s ezt saját képzeletével egészíti ki. A lány egyszer, mikor a fiú lakásán várta, hogy a fiú felébredjen, átlapozott egy reprodukciókkal illusztrált művészettörténeti albumot. A fiú anyja nyomta a kezébe, mert a könyv írói szenteltek néhány sort és mellékletet a fiú apja műveinek. „...noha mindig kereste és olykor meg is találta a kapcsolatot a valósággal...” ez a mondat maradt meg a lányban. Az jutott eszébe, hogy jó lenne, ha végre a fiú is megtalálná a kapcsolatot a valósággal. Nézte a falon a fiú

szüleinek esküvői fényképét, s megértette, hogy az apa miért maradt inkább Németországban egy csinos szőke nővel.

A lány Gáriel Dunka telefonja után rögtön felhívta a fiút, de szokás szerint az anyja vette fel a telefont, a fiú aludt. A lány kérte a fiú anyját, hogy kivételesen ébressze fel a fiút, mert ha gyorsan összepakolnak, délután indulhatnak Romániába. Az anyja egész egyszerűen közölte, hogy kizárt, hogy a fia „szőróstalpiába” akarna utazni, ezt mondta a – fiú szerint – mindig kifogástalan modorú nő. Temesváron hajtottak keresztül, a lány a fiú anyjára panaszkodott, a többiek nevettek, a lány telefonja csörögni kezdett. Az anyja természetesen csak most adta át az üzenetet, mondta a lány miközben kiborította a hátizsákját, hogy megtalálja a mobilját. A fiú csak azt akarta tudni, hányan utaznak. Négyen, mondta a lány, végül Gáriel Dunka barátnője is csatlakozott. Két fiú két lány? – kérdezte a fiú, megint féltékeny volt, a lány pedig megint utálta a fiú anyját. Gáriel húga felnevetett, három fiú egy lány súgta, s a lány idegességében ezt mondta a fiúnak, aki hidegen csak annyit mondott, akkor jó szórakozást.

Jó. Akkor mást kérdezek. Ezt már a nagyréten mondta a fiú, mikor a lány megmutatta a tengerparton készült fényképeket. És? Szép volt? – kérdezte a fiú, a tenger?, a nap? Milyen barnán jöttél haza, a hajad is hogy kiszőkült! Az egyik képen Gáriel egy román barátjával frizbizett, a lány a távolból fényképezte le őket, s csak az előhívásnál vette észre, hogy Gabriel barátján nem volt fürdőnadrág. A többiek nevettek, mert a lánynak nem tűnt fel, hogy a fiú nudista. A román fiúval a fagylaltosnál futottak össze, akkor egy fekete övtáska volt a derekán, amit a lány fekete fürdőnadrágnak nézett. A domb tetején lévő templomra koncentrált, oda sietett, onnan készítette a fényképet, s tényleg csak a nagyításkor vette észre, hogy a román fiún alul semmi. Nudista strandon voltak?, kérdezte a fiú. Nem, mondta a lány, s a Nép Házáról (Casa Poporului), vagyis a román Köztársasági Palotáról mutatott egy fényképet. Ceaușescu saját rezidenciájának építtette, magyarázta a lány, s képzeld, az egyik teremben Gheorghe Doja néven megpillantottam Dózsa György szobrát. Gáriel szerint, folytatta a lány, semmi különös nincs abban, hogy Dózsa György a román nemzeti hősök között kapott helyet. De a melltartódat, azt levette? – kérdezte a fiú, aki ebben a pillanatban Gáriel Dunkára és Dózsa Györgyre is halálos ellenséggént gondolt. Nem, mondta a lány, tehát Gáriel véleménye az, hogy az egész térség egy nagy massa, magyar–román... Akkor sem, amikor hason feküdtél? Mondtam, hogy nem, felelte a lány türelmetlenül. A lány székely Dózsa Györgyre gondolt, a fiú pedig a nyári ruhára. Hirtelen mozdulattal húzta le a lány válláról az egyik pántot, rajtaütésszerűen, mintha attól félne, hogy ha nem elég gyors, a lány valamilyen trükkel lebarnítja magát. Megnyugodott, mikor kivillant a csík, amit a fürdőruha pántja hagyott a lány bőrén. A lány eltolta magától a fiút. Egy szőke kislány futott oda hozzájuk. Kettőjük közé ékelődött, megfogta a kezüket. Ő a férjed? – kérdezte a lánytól, s

gyorsan a fiúra pillantott. Szerencsére nem, mondta a lány, még mindig a pántot igazgatta, teljesen kitágítottad, mondta idegesen a fiúnak. De az lesz? – kérdezte a kislány. Nem kell ezt elkapkodni, mondta egy nő a lánynak, a kislány anyukája volt, most érte őket utol. Elfogadnék tőled egy gyereket, ismételte meg a fiú, ha telefonon beszéltek volna, a lány egy regény olvasásába kezd, mert tudta, a fiú fél órák monológja következik. Elege volt, unta, hogy a fiú sosem figyel rá, csak mondja a magáét. Pár hete, mikor a Balatonra utazott – a fiú akkor sem jött vele, az anyja „véletlenül” aznap délutánra jelentette be a fogorvoshoz –, levélben fogalmazta meg gondolatait. Az írást érezte az egyetlen lehetséges kommunikációs formának. Meg akarta írni a fiúnak, hogy elege van az önző viselkedéséből, s hogy így semmi értelme a kapcsolatuknak. A vonat hol gyorsult, hol lassult, a toll csúszkált a lapon. A sorok összekuszálódtak, csak azt lehetett kiolvasni, hogy a különböző településeken milyen állapotban van a sín.

Komolyan gondolom, mondta a fiú. Kinézetre hasonlíthatna rád, de az eszét inkább tőlem örökölje. Egy fiúgyermek, mondta a fiú. Vagy egy lány, egészítette ki a lány. Az enyém. És persze az enyém, jegyezte meg a lány. A fiú elmosolyodott, megcsókolta a lány kezét. Akkor talán benne és belőle megérthetném önmagamat is. Mert... most csak egyetlen dokumentumom van a létezésemről: a képzeletem. Hát igen, mondta a lány, te úgy éled az életedet, ahogy az eszedbe jut. De, folytatta a fiú, ha gyerekem lesz tőled, akkor a gyerek rendszeres életre fog kényszeríteni. Egy focilabda csapódott a fiú arcába. Pár méterre tőlük egy kisfiú állt várakozón. A fiú mogorván rúgta vissza a labdát, a lányból kitört a nevetés.

Amikor a lány Gábrriel Dunkával az 1977-ben készült dokumentumfilmet nézte, s megállapították, hogy a film ismétlődő, szeriális szerkezetű, ráadásul a rendező a jeleneteket különböző variációkban ismétli meg, a lányban is eltérő sorrendben jelentek meg az utóbbi pár hét történései. Gábrriel három narratív réteget állapított meg a filmben, a lány pedig a nagyréten folytatott sétára, a román tengerpartra, s a fiúval kapcsolatos álmaira gondolt. Örült, mikor éjszaka végre felhívta a fiú. Szerette volna elmondani, hogy a filmet nézve nyugtalanná vált, de nem az elidegenítő hangeffektektől. A filmben szereplő lány azt mondja az álmait mesélő férfinak, hogy ne haragudjon, hogy én csak ilyen vetített állapotban vagyok jelen, vagyis nem vagyok jelen. A férfi azt válaszolja, kérem, nem tesz semmit. A lány azt akarta elmondani a fiúnak, hogy úgy érzi, csak vetített állapotban van jelen a fiú életében, s hogy szeretné átszakítani a köztük levő (film)vásznat, hogy igazán együtt lehessenek. De nem tudta elmondani, mert a fiút csak a ruhája, s Gábrriel Dunka hasizma érdekelt, pedig pontosan tudja, hogy Gábrriel magas és vékony. Persze, gondolta a lány, ha véletlenül sikerült volna beszélnie az érzéseiről, a fiú valószínűleg ugyanolyan flegmán reagált volna, mint a filmben szereplő (oroszlán) férfi.

Bántotta a lányt, hogy lecsapta a telefont, s nem sejtette, hogy a fiút is bántotta. Az anyjának megvolt a rendező filmelméleti írásait tartalmazó kötet, még az apja hagyta otthon. A fiú megkereste a dokumentumfilmre vonatkozó jegyzeteket. Kora reggel valójában azért hívta fel a lányt, hogy felolvassa neki a bejelölt részeket, de kicsit hosszan vezette fel, érezte is, hogy Isten említése sok volt. Ne vedd nagyképűségnek, mondta nevetve a lánynak. Mióta beszélgetés lettünk, önmagunkról is a magunkkal való beszélgetés által tudunk. Az álom nem egyéb, mint e párbeszéd dramatizált, rejtjeles, szemérmes formája. A lélek teljességében a tudat az Énnek azt a részét képviseli, amivé a beszélgetés által lett. Az álomban a külvilágba ágyazott Énhez szól az ének az a része, amely abból kiszorult. Ha hiánytalanul beszélgetéssé válhatnánk, az álom elsorvadna, olvasta a fiú lágy hangon, de a lány még a tudatos élet mondatnál elaludt.

Juhos László szobra

KESZTHELYI REZSŐ VERSEI

A semmi bája

mindenikben
a valósága.

Dúsan

dús havazás
meg érszínek lüktetése –
ekkortájt hallani,
a csönd miként cselekedik.

Rébusz

Fénykékbe haló égiéj –
Ó, Notus, mi lesz, miután
már nem múlhatok?
Sejtem: nem emlékszüret,
hisz' tömérdekét elhagyom,
és ő se lelheti többé
mivoltom hamvtüzét.

Séta

Selymesen tolja lépteim alá
a sziklakockákat a szél,
hadd figyelhessem zavartalan,
míg parti sétám véget nem ér:
hogyan érlelődik kinn, a tengeren
a derű szenvedése.

Levegőfűkert

merről lilás
és sárgás feltörekvés,
csaknem égerő
vagy valóban az,
úgy mint hiányörömből születés,
majd élénk
feledés-szenvedés.

Aki lakozik

Hallga, kecsesen –
hantok virágparazsai
két méterrel a hant alatt, és fenn,
az égen fellegek kürtjeinek
néma szétfoszlása.
Csak kecsesen –
formákra bontják formáikat a formák –
élj,
hallga, kecsesen;
láttam lepkét esőben verdesni,
miközben az esőt
az ő szárnyába kapaszkodni –
így is lehet mondani.
Csak kecsesen,
ama bájjal, miként a levegő
tüdődön át vesz levegőt.

Az ég íve

ahogy egy kéz intésén bandukolsz,
olyanon, amily nem ad jelt,
hová, mire és miért mutat –
kócsagok lápbolygásba foszló
ezüstfehér tollai, avagy
szemek érpenészei-e,
és rajta fénysötétek halmaza;
pusztán a tudat éli át másképp
a se nem halandót, se nem halhatatlant,
ama gyönyör-közönyt –
lehet holdalak-változás-vonulás,
virágot virágzó virág,
lehet bármi egyik sem,
aki-ami teremti folyvást
tértelensége pillanatát.

Szólam

Mit
lényeddel létezel,
múlandóságod örömében
leled.

Naponta

mindig:
teszem folyton-folyvást,
amit szívemszakadtig
se teljesíthetek.

Érzet

Miközben alkonyszín tudóvel,
egy szál trikóban deszkán
üldögélek, és rám-rám támad
a dús égroham, megesik, hogy
lepke szárnyröpte verődik vissza
a kőasztalról tekintetembe,
talán azért: lélegzetemből
ő is legyen lenni,
és végezetül árnyékát ívelni.

Sorok

A sok befejezett érzésem,
siralmas közhelyem,
a sok befejezetlenek
addig tartanak,
ameddig az életem.

Kikötőben

Cirógatják szemem az árboclámpák,
ezek a fénycsücskök, cseppfények,
ahogy ide-oda reszketők.
A szomorúság örömeivel
motyogom ezt minden estidőben,
és velük hajóznék
a szabad vágytalanság enyhelyére.

Fanyar díjazás

Bánt,
hogy nem lesz elpihentemnek
emlékidője,
melyben élhetné,
miként múlik a semmim
örökre.

SZÁVAI ATTILA

FAZÉK, KISFRÖCCS, BABLEVES

De, ha már így benézett az ablakon, mondok magának valamit. Én nem bánom, hogy kitétek ide a kiállításra, ilyen izének, butikfazekasnak, vagy hogy nevezzem. Fizetnek érte valamennyit. Kell is a mamának a nyugdíj mellé. Jobban nyúlik a necc szatyor, ha hazaadom. Én beérem a kevéssel is. Meglegyen az a kevés étel, pár kisfröccs. Legalábbis otthon. Itt nem lehet, azt mondta az a fiatal izé, szervezőmenedzser vagy mi. Fiatal lány ilyen kis feszes kosztümben, mint a tévében az a tamponreklámos lány. Azt mondta, itt, ha lehet, és lehessen, hagyjam el a két kisfröccsöt. Mert még összekötnék a városi gyerekek a kettőt, hogy tehát a fazekasok azok iszákosok. Hát, nem bánom, ha a két kisfröccs az iszákosság. De mindegy, nem érdekel, végül is nem otthon vagyok. Itt mások a szokások, jó, nem nagy dolog. Az a kisablak meg tényleg nem nagy dolog. Az a hülye marketinges, vagy mi találta ki, hogy minden ősi szakma ilyen kis ablakon legyen megnézhető, hogy mennek sorban a városi gyerekek, végig a soron, egyik ablak korhú asztalosműhelybe, a másik szövőbe, satöbbibe, és aztán itt vagyok én, mint fazekasba. Hogy így nyerjenek bepillantást a régi mesterségekbe. Csóváltam a fejem, hogy nem jó ez így, mert, hogy igaziból tudja a gyerek, mi a fazekasság, ahhoz érezni kell a nedves agyag szagát. Nem csak így, az ablaknyíláson át belesegetve, mint valami pipsóban. De nem. Azt mondta a tamponos lány, hogy nincs arra idő, hogy minden gyerek végigszaglásszon minden szakmát, pörögniük kell a csoportoknak. Minél többen látják, annál jobb, majd sebesen kicsattogott a magas sarkújában, úgy kellett utánaszólni, hogy vigyázzon, nehogy beakadjon kifelé az elektromos kemence kábelébe.

Vannak azok a mondatok, mondatkezdések, ne is mondjam rádióinterjú-részletek, tudja, hogy egy reggel felébredtem, bla, bla. Na és akkor? És ilyenkor mindig mondanak valami nagy dolgokat. Ilyen megvilágosodásokat. Engem egyszer raktak be a megyei rádióba, akkor is minek. Nem tudom, nem értem, hogy ami nekem természetes, az ezeknek egészen különleges, hogy mutogatni kell az éterben. Azért szerintem ez eléggé intim. Kitergetni a szennyet, ha van, kitenni a szélbe a lelkemet, ezt a mézbe mártott konyharuhát. Beszélek

magamról, az érzéseimről, ezek meg szétszpriccelik a világba. Megy egy bolgár uszály a folyón, hogy tehát folyik le a vízzel együtt, bekapcsolja a kapitány a rádiót és hallgatja, hogy nem tetszik nekem a világ, ahová folyik, meg ilyenek, milyen agyagot használok korongozáshoz. Mivel fűtök a műhelyben. Mire jó az a megfakult '82-es falinaptár a félmeztelen nővel.

A nevem is fazekas. Fazekas. Meg az izém is, a hobbim. Az azért nagy szerencse, hogy az lehetek, ami a nevem is. Mert ezt nem gondolhatja el, mondjuk egy Kiss. Már gyerekkoromban is elájultam a szótól, hogy fazék. Anyámat többször kértem, hogy mondja ki, csak úgy. Fazék. Nem is engedtem, hogy kidobja az elhasznált fazekakat. Ott vannak hátul a műhely mellett. De, most gondolja csak meg, maga ilyen városi értelmi ember, mi mennyi emléket őriz egy ilyen régi, igazi fazék. Anyám mindig is azt vallotta, hogy beszélni kell a készülő ételhez, mert akkor az sokkal finomabb lesz. A halászlévet magázta. De a bablevest már tegezte, azt vallotta, a bableves a gasztronómia jobbágya. Most is gyakran látom, ahogy a konyhagőzben a rotyogó étel fölé hajol és becézgeti a készülő ételt és némi cinkossággal a hangjában mondja, hogy „ugye, milyen finomak leszünk“. Aztán mond, elsuttog pár igent. Egészen átszellemülten. Bele a rotyogásba.

Ha otthon munka közben kimegyek cigizni, sokszor bámulom a fészek mögötti rakás öreg fazekat, szinte hallok anyám minden szavát a kidobott, csorba edényekből, ötven év motyogását, csücsörítő szeretgetését, hogy finomak leszünk. Ííígehhn. Mert lehet, hogy egy üres kagylóban meghallod a tenger morajlását, de egy régi, üres fazékban, ha belefülelsz, több ezer év néphagyományát, főzési szokásait, több millió liter lobogó leves forrásának robajlását hallod vissza. Gyakran hallgatok bele régi fazekakba. Egyszer elmentünk a nyugdíjasainkkal a Nemzeti Múzeumba. Az a sok régi szép fazekasmunka, képzelheti. Kérdeztem az egyik biztonsági embert, hogy nem lehetne-e, hogy szakmailag így belehallgatnék valamelyikbe, de nem engedte, sőt, odaállt a kiállított fazék elé, ilyen biztonsági pózba: kisterpesz, kezek az ágyék előtt, szoros tekintet, mintha sorfalban állna szabadrúgáskor.

Miért pont a fazekasság? Fene tudja. Valahogy ez jött. Apám, öregapám is ez volt. Ilyenek a gének. Van, aki koldusnak, van aki szegénynek és van, aki gazdagnak születik. És ez után vannak a Fazekasok. Minket az Isten is fazekasnak teremtett. Érdekes, hogy generációk óta nem az anyagi biztonságot hajszoljuk. Hanem a korongra vetett agyagot. A legjobb lábbal. Fiatalabb koromban, mikor az ember még hisz a technika lehetőségeiben, egy reggel arra ébredtem, ugye, hogy elég volt a több száz évnyi lábajtásból. Gépiesítem a rendszert. Rákötöttem ügyesen a kapálógépet a korongra, így nem kellett a láb, lehetett szépen lóbálni, vagy rángatni, ha bestresseztem magam valamin. De nem vált be, mindjárt az első indításkor rájöttem,

hogy inkább a hagyományok. Telement a műhely az agyaggal, a plafonig szétdobta a nemes masszát a kapálógépmeghajtás. A hokedlire állva vakartam a plafonról az odaszáradt agyagdarabokat. Ekkor értettem meg, hogy nem valók nekem az ilyen technikai dolgok.

Inkább filozófiai, sőt, spirituális oldalról közelítettem meg a dolgot. És ettől fogva szertartásként élek meg minden edénykészítést. Hajoljon csak beljebb, érdekes lesz. Mert tisztelni kell ám a fazekat. Így külön alkotórészeiben is. Sőt, így leginkább. Tisztelni kell a készítés folyamatát, ahogy a képlékeny anyagból egy szilárd keletkezik. Látni a folyamatban a nagy emberi folyamatokat, ahogy a képlékeny eszmék szépen lassan megszilárdultak a történelemben, hogy szolgáljanak egy magasabb rendű célt. Ahogy az agyag is átmegy ezen az átalakuláson, hogy aztán mi vizet tároljunk benne, vagy éppen főzzünk. Vagy eszköz legyen egy kiadós veszekedés csörömpölős lezárásához. De hagyjuk most a rosszat, nem igaz? A lényeg, hogy csak gondoljon bele, miből, hogyan készül egy fazék, mindjárt meglátja benne a magasabb rendű tudatot. Figyeljen. Ott van magától karnyújtásnyira a kisablak belső peremén a kismagnó, amin a népzene nyomtatja a tamponos lány, hogy még hitelesebb legyen a műhely, tegye már meg, hogy kihúzza a konnektorból. Köszönöm. Na, szóval. Lélegezzen mélyeket. Csukja be a szemét. Lazuljon. Úgy, igen. Gondoljon arra, hogy a fazék az agyagból, vízből, hőből és levegőből készül. Gondoljon arra, hogy ha mindezek a kellő arányban találkoznak és a korong forgásának köszönhetően formát öltenek, magát az életet látja a készülő edényben. Magát a bolygónkat létrehozó erőket tapasztalja meg, az egyediségét, egyszeri és megismételhetetlenségét. Minden fazék egyszeri és megismételhetetlen. Gondoljon arra, hogy a régi emberek saját hitrendszerük elemeivel díszítették edényeiket, így szentesítve azt, annak céljait. Gondolja el ezt, így, becsukott szemmel, közben érezze a fazekasmesterség finom zajait, az agyag nyers illatát, a kemence hőjét.

Úgy, most nyissa ki a szemét. Nini, egy fazék, tessék, a magáé. Soron kívül. Na, most mit kéreti magát. Ajándék. Csak nehogy meglássa a tamponos lány. De mondok még valamit ezzel kapcsolatban. A koronát a munka után elfogyasztott kisfröccs teszi fel, attól kapja meg azt a fazék, ami a lényeg: az alkotó szeretetét és háláját. Ez látszik is minden ilyen edényen. Végigköveti egész fazékéletét. Tömegcikkeken nem lát ilyet. Ez a különbség. Na, menjen, úgy látom, jön a marketinges, hogy miért nem szól a népzene. Én is folytatom a munkát, egyiket a másik után, aztán jönnek új látogatók, új bebámulások. Hétmilliárd fazék tátogása. Így forog tovább az egész. És Isten végül majd belehallgat minden fazékba, hogy vajon meghallja-e saját magát.

MAKKAI ÁDÁM

ANDÓ-ENDŐ

– avagy mi a galaktikahalál?
Vajon mi lehet az a hírhedt
– költők által meg nem ihlett
végzet – mit tisztelni illet
volna inkább, mint remegni tőle,
végzet hatalma, dőre tőre,
vagyis mi az a mihaszna
galaktikahalál?
Ha imám Fekete Lyukba
világtalan likba kaszál?
Mért lesz előből mulandó?
Mért lesz csontporrá az ondó?
Tele a bendő? Üres a bendő?
Vajon mit hoz a jövőendő?
Piros kendő? Fehér kendő?
Ki a bűnös? Én, te, kend, ő?
Mivé lesz, ami leendő?
Merre fordul a menendő?
(Párttitkárból bankár lett ő,
minden szava bűzlő felhő,
ámde fontos ember, mert ő
több nyugati nyelven értő.)
Panaszunk bár nem kelendő,
létünk súlya maradandó:
Üres bendő? Tele bendő?
Tejút vége a jövőendő –
imám nagy Fekete Lyukba
világ-valag-likba talál:
(Ez postán nem feladandó!)
Mi a galaktikahalál?
...**Ez** a galaktikahalál!

TUDATOK

Tudatok, tudatok —
utánatok kutatok!
Amikor a tudat
nem villan és nem kutat
(sem az „alatti”
sem a „feletti”)
nem talál s nem mutat új utat,
amikor csak pislákol a tudat,
(nem loptam én paptól kácsát
csirkét kakast se ludat)
mégis
valami
állatot
utánozna a tudat?
Félelmében reszkető kis nyulat?
Mert amikor a tudat
egy igen szűk repedésen
át a mélybe zuhant
mindenestül el is sikkadt és elsuvadt:
nincs az a vasmarok mely utána nyúlhat!
Amikor a tudat
létünk mély fekete kútjába zuhant
— pedig ő maga fúrta ezt a tudat-kutat
melyen keresztül az ember az alvilágba juthat —
ez van ha a tudat
bezüghat és berúghat.
Poloska tetű és rüh-tudat,
utánatok csak féregetanász entomológus kollegám kutat.
Engedjetelek hát szabad utat
mindenkinek aki Téged kutat
óh ásványi—növényi—állati—
és emberi
vagy tán
emberfeletti
Tudat.

HATÁR GYŐZŐ HALÁLÁRA

(1914, Gyoma – 2006, London)

Ez itt az űs-galaktika tenyészet:
*Biosz, Dzoé, Nekrosz és Thanatosz*¹,
 s az újjászületés, mely hazához,
 bárhogy tagadod régen az egészet.
 Élet-halál e termékeny enyészet
 (nyakad körött a döglött albatrosz²
 akarja, hogy rettegj vagy darvadozz,
 s kerüljön el a Nap-Szellem Eszmélet...)
 Színművedben hullákat árvereznek
 — találó fintor, s benne sok igazság —
 de pesszimizmusod már átmegey ennek
 fonákjába, s lám kisüt a Magasság.
 Ha visszahallasz, íme egy füles:
 nincs oly szerencsénk, hogy az „ég üres”.
 Nincs oly szerencsénk, hogy az „ég üres”.
 Isten ellen sok ördög működött,
 árasztva mérget, félelmet, ködöt,
 parázna pápát, aki öl s rühes.

Égtek a máglyák. Okos *Ahrimán*,
 s a fantázia-hajcsár *Lucifer*
 sok ezredévet ölben úgy visz el,
 mint kaszás csontváz vörös paripán.
 Anyag-hitet kapsz „haladás” helyett:
 a „tudomány” szám-kalodába zár.
 S míg dorbézol e gőg-fűtött bazár
 nyolcvan fölött csak zord állóhelyet
 kínál az élet, mint kegyet s kivételt,
 csak angyalod tudja lelked kivé lett.
 Csak angyalod tudja lelked kivé lett:
 te magad tévedsz, bármit is hiszel.
 Az ember: téved. Más busz nem visz el,
 nincs appelláta, irgalom, kivétel.

„Humanum est errare”³ – mondjam így?

A szűnyog és a vérszopó pióca
 nem tud tévedni: eszik, s öl. Mióta
 kinyílt agyunk, ez lett a gondja: frigy

testünk halála és az értelem
határmezsgyéjén. Cifra ürteleszkóp
mutat iszonyú távolság-időt,
láltán az ember magából kinőtt,
s mint hálójából szökött hűtelen pók
magát falja a görbült éteren.
Görbült éteren faljuk önmagunkat.
metszőfog: kérdés; zápfog: magyarázat,
de mit sem értünk. Hol van az alázat
hogyan megnyugtassuk örvengő agyunkat?
„A bolygót tévesztettem el” – így írtad,
mint hogyha volna „irodalmi élet”
valahol másutt, humánus szemlélet,
s csodálkoztál, hogy földünkön kibírtad.
Nem hittél abban, ami élve tartott
kilencvenkét tumultus-éven át,
s bár betéve tudta a Bibliát
szórtál az égre kígyót-békát, francot.
Engem fáraszt ily agyi egyveleg,
Te – legalább – nem voltál „lágymeleg”⁴.

¹ A biosz a fiziológiai élet, a dzoé a lelki élet, a nekrosz a fizikai halál, a thanatosz a lélek és szellem halála.

² Utalás Coleridge „Rime of the Ancient Mariner” című világhírű költeményére, melyben az agg tengerész lelő egy isteni szimbólumnak tekintett albatroszt, s ennek testét nyaka körül kell viselnie, mint a bűnbánat örök jelképét. Az „albatrosz a nyakam körül” (an albatros around my neck) közmondássá az angol nyelvben.

³ Az ismert latin közmondás *errare humanum est*, ‘tévedni emberi dolog’ nyomatékos megfordítása. Így azt jelenti, hogy *EMBERI dolog a tévedés*.

⁴ Lásd János Jelenésekről 3: 15-16. „Tudom a te dolgaiddat, hogy te sem hideg vagy sem hűv; vajha hideg volnál vagy hűv. Így mivel lágymeleg vagy sem hideg sem hűv, kivetlek téged az én számból.”

A „DaVinci-KÓD” ÉS A BELŐLE KÉSZÜLT FILM MARGÓJÁRA

Petri György emlékének

Jézus Krisztus, hogy „feltámadt” volna?
Ugyan kérem... Hisz’ halandó ácsmester volt,
aki soha meg sem halt igazában,
tetszhalottként csügött csak a keresztfán, míg
Arimátiai József a rómaiaktól kunyerálva le nem menekítette,
ennek utána pediglen fittyet hányva a keresztre
meggyógyították, ő meg már rohant is
Mária Magdolna szoknyája után, mert jóllehet
nem beszélt franciául, de azt mégis csak tudta, hogy *chercher la femme*
— gőgyis egy rabbi is volt azért őkelme —
s így aztán gyermekeik révén megmaradt a *királyi vér*
hogy a Meroving ház uralkodói — íme a francia kapcsolat! —
Dávid királytól származtathassák magvaikat.
Bomba tömegsiker! Barna Dani¹ szerző máris milliárdos,
mert ő nagyon szellemes és okos.

Kinek menjen hát neki?
Egyrészt a katolikus teológiának,
ami teljesen rendben volna, hiszen a Borgiák stb., tudjuk
aztán magának Istennek, az Egek Urának.
Petri is megírta, hogy szentszaládék „zakatolnak” és ugrálnak.
s hogy létrehozván majd feláldozhassa egyszülött fiát,
a fickós Úristen „tömte” Szűzmáriát.

Nagyon tanulságos ezen szép költemény:

Vajh milyen lehetett az Isteni Fallosz: puha, vagy kőkemény?

Petri nem említi, hogy Mária kínban sikongott, vagy boldogan tűrte,
mégis ezt csámcsogja az irodalmi csürhe,
mivel ez „posztmodern” akár a *DaVinci-kód*,
csiklandja lágy farkad, meg a petyhüdt csiklód.

Ha valakit zordul elküldsz a *pi...ba*
nagy jót tészel azzal, hiszen ott találja
földi létezése csúcsát néhány percre,
s bár piruló nejed szerint ez nem *herzig*,
még szebb e kívánság ha az édesanyja
pi...jába küldöd — nos, nem készakarva,
hisz' nem tudod olvasta-e Thomas Mann-tól
a „Kiválasztott”-at, melyben egy szent pancsol,
egyszerre bírván az anyaöl védelmét
és a kani gyönyör *non-plus-ultra* révét.
„*Jop tváju máty!*” — bőgték felszabadítóink
— zubbonyaik alatt nem volt egy váltás ing —
minden szeszt felittak, denaturált benzint
hánytak sokan vérrel, s nem ismerték Petrit.

Ki káromol szebben, mint a magyar ember?
„*Ba.... meg az Isten!*” zúg sz beszeszelt kedvvel,
ám ha Ő megtenné, teremő kegyelme
ömlene rá a sok méltatlan emberre...
Istennek nem kell szex, s így Jézus sem tette,
szűzen s ártatlanul szállt fel a keresztre!
Mária Magdolnát lelki szeretettel
tette tanítvánná, s hite nem veszett el,
Ő látta meg elsőnek a Feltámadottat,
s bár ez a kanok közt pánikot okozhat,
itt a *Haghia Sophia*, női principium
működött a földön, szent equilibrium!
Élj férfi vagy női testben: *egy a lelked*,
újjászületsz, ember: ezért úgy viselkedj!

¹ *Dan Brown neve magyarul*

DEÁK-TAKÁCS SZILVIA

novellái

SZALONCUKOR

Dezső bátyját nem ismertem. Magas, erős ember lehetett. Sokat emlegetik, úgy tűnik, amit kimondott, az úgy volt.

Félek a helyére ülni. Úgy érzem, megtörök valami szentséget, oda bizony sosem ült azóta senki, mióta elment. Az íves támlájú szék lábai kikoptatták a szőnyeget.

Minden vasárnap délután átmegyek érezni, hova nem is ülnék le szívesen. Külön kis kapu vezet udvarról udvarra, át a szomszédba, ki sem kell menni az utcára, ez a mi titkos átjárónk, vendéget is engedhetünk egymáshoz, sok meglepetés-locsolót kaptam így érkezve, minden tiltakozásom ellenére.

Télen kihagyhatatlan a látogatás. Kis sámlit kapok a kályha elé, kezdődik a Delta, az esti mese végéig maradhatok. Néha nem is beszélgetünk. Így megy hétről hétre, legalább húsvétig, míg a bárókerti séták fel nem váltják a hallgatásokat. Ottléteim abban csúcsosodnak ki, hogy a szomszéd néni jelzésére megkapom a heti szaloncukoradagomat. Minden évben csak sárga, csak zselés, kettesével. Olyan sztaniolpapíros nincs többé. Lehet sok hónapos, kályha melegítette, spájz fagyasztotta – azóta is hiába keresem ezt az ízt. Minden karácsonyvárás ezzel telik, darabról darabra harapok a cukorkákba, legalább hasonlítson.

Dezső bátyjáról nincs kép. Egy zakót láttam egyszer, ami az övé volt – akkor pillantottam meg, amikor a csukkedlimért nyúltak –, a válla nem olyan széles, mint gondoltam, pedáns rendben áll a többi még használatos felöltő között, szín és használhatóság szerinti rendben, felső zsebében díszzsebkendő.

Ha véget érnek a nyári kerti séták, várom, hogy vasárnaponként a titkos átjárón közelebb jussak valamihez, ami róla szól, sosem merem megkérdezni, a sámlit megvolt-e már akkor.

KANYAR

Az énekszó elhallatszik idáig, feltűnnek a kanyarban; a szöveget nem értem, ahhoz túl nagy a távolság, de a hajlásokból mégis tudom, melyik az. Igaz, néhány jöhet szóba csak, akármit nem lehet ilyenkor énekelni.

Ahogy a lakodalmi menethez is megvan a hozzáillő, a régi szeretőt sajnáló, karikagyűrűt forgató lányról szóló nóta, ezek meg amolyan siratók.

Amikor meghallom, akkor kell elindítanom, megnyomnom az ajtó melletti kis szekrényben a bal oldali gombot, megszólal a giiinggongg, így közlelőn nagyon-nagyon erős, elnyomja az énekszót, a sötétzöld kerítés mellé kell bújni a bokrok közé, hogy kilássak, nem tudom felmérni, mennyire közel járhat a menet, a ló patája is mintha csendesebb lenne.

Nyolcéves lehetek, vagy annyi sem, amikor először rám bízzák a harangozást a halotti menethez, háztól temettek még, s amikor nem az udvaron rugdostam ünnepi cipőmmel a port, akkor harangoztam temetés idején.

Rád gondolok most is, akkor is csak azt figyeltem, meglátlak-e a sorban. Amikor a menet megáll a templom előtt, el kell hallgattatnom a gongot, elénekelnek egy odaillőt, a kerítés lécei között épp rád látok, lassan bólintasz amikor vége, persze, mintha nem azért jeleznél, hogy el ne feledjem a bámméskodásban, indítanom kell újra. Továbbindul a kíséret, most már mindkettőt meg kell szólaltatnom, ilyenkor húzzák össze, így mondják a faluban azóta is.

Elosonok a szekértárolóhoz, azt nem tudom, a lovat hol tartják, de a szekeret biztosan itt, látom a nyomokat, ilyen vékony kerekűt sehol máshol nem tartanak, magas szárú csizmát visel mindig a kocsis ember, lovaglónadrágja betúrva, pedig a magas ülésről irányítja az utolsó menet tempóját.

Azóta tudom, ez halottas szekér, kimondottan erre a célra készült, meglepődtem, amikor sok évvel később megláttam egy múzeumban, szégyelltem, hogy azt hittem, csak itt van ilyen íves tetejű négykerekű, a kerekek eltérő nagyságúak, a ló fekete hozzá.

Alig érek vissza időben a haranggombhoz, el kell hallgatnia a szertartásig, aztán fél óra múlva újra megszólalnia, a kis kerek óra a parókia ablakában áll, számlappal kifordítva az udvar felé, hogy láthassam.

Ezek a félórák a legunalmasabbak, nem merek semmihez nyúlni, be nem mehetek, a nézelődés is csak az első pár alkalommal köt le, várom, hogy jöjjenek visszafelé, akik jöhetnek, bólints, indulhatunk haza, hajtson be a szekér az udvarra, szálljon le a vékony lovas, rám se nézzen, másnap ne ismerjem meg, amikor nincs rajta a csizmája.

NYITOTT FOGSÁG

FREUND ÉVA versei

(csak zárt térben tör ránk a repülhetnék)

ébredés

romlott hús-szerű az ég
bomlanak a reggelek
ködlámpákban az emberek
még felderengenek
fákban az érverés kevés
trombózis-gyöngy szerte fenn
csak térnyerés ha szenvedek
nincs tévedés nincs baj velem

önfertőzés

fényt sírok könny gyűlik félig élelem
szárny hasad belőlem élet-falevél
egy szárny hasal bennem s amíg érlelem
csak lapul csatakos csapkodni fél
fényt sírsz félig könnyed egészen a vérem
benned tűz az ég és termék csillan, pernye
legfőbb ellenségem fogad, becsalogat
támadóm arcában magam felismerem
ő sír, enyhén szólva szólított magához
fertőzött tüivel szurkál az érzelem

nyitott fogság

szabadon foglak
elviszlek az éterembe
jó lakat-lak

a szellemnek

meztelen az arcom nincsen rajta hús
álruhám az idő lábtörlőm a múlt
koponyám az élet megiszom levét
facsarom a csontom, költözöm beléd

sétatél

naplemente fényű utcalámpa kerget
egereket ereszt rám a hiány rágni
rámcsoválkozás füstölög hogy menjek
s mintha minden lépés tanítana járni
ha keresztbe tesznek fagyott szalmaszálak
megfonom belőlük mirelit kalapom
üresben vagyok én év nélküli járat
hó alatti váltós szégyenlős kamion

halmaz-állapot

ősz levelek bevérzett fényerek
elsiklok inkább a részletek felett
riaszt a fény
tomboló erőkből gyúrnak ragasztanak
romboló erőkhöz súlyok tapasztanak
riaszt a fény
lehet hogy félrevezetem magam
töménynek tűnik ami súlytalan
riaszt a fény

műsoron

tartom a frontot a csend-árbocot fejemből hangyák ömlenek
őrület karmol, szenvedély-romból vérbő legyek döngenek
eláraszt az áram, áradás van az ártatlanság ma élő adás
ártalmas nézni korhatáron innen ha azon túl minden számadás
a műsorszünet csak kórtünet, öklendezik a rémület
magam kihányom elveszni vágyom ma elveszek hagyd elveszek
vagy vetess el kérlek túl sötét a méhed földanya félek rettegek

sóhaj

a viaszos visszfény égitesttelen
egeken földeken tompa magányom
tűzzel locsolj fel most már múltjon el
hordalék fedte ájulásom
szemérmetlenül elfedem magam
nesztelen hagyom hogy folyjon a zaj
amíg lassul a vérem a lázam apad
ingyen szégyen a jaj

részlet

benned furcsa tüzek égtek visszariadtam
én eddig kicsi lánggal itattam át a hússzövetem
bőrruhát próbáltam újra hiába
csak a vérem meztelen
amióta nyíltan csak hazudni tudok
okahagyottá vált a végzet, részeg ésszel
rész-egészekbe fulladok

szellem-anyag

földanya könnye a vér ami kering benned
a föld öklendezett ki téged, nem bírt el
főztek amíg tudatod nyers maradt
az érzelem félig zárt blende
belőle fényszálak növekednek
az önműködő idegenbe

BENE ZOLTÁN

A DOKTORNŐ

Egy este „szépen fújt a szél, olyan lágyan, cirógatón, hogy a mi falunk szűzlányai mind a ketten belemártották az orcájukat és pironkodva lúdbőröztek – a hájas tanácsnok rosszul lett a varrodájában. Éppen egyik varrónőjének tartott továbbképzést, mikor kiverte a verejték, légszomj tört rá, majd megfájdult az oldala cefetül. Az okított varrónő kicsiny tétozást követően telefonált a doktornőnek, aki megérkezvén erősen megörült, hogy nem kell vesződnie a vetkeztetéssel, azzal a hájas tanácsnok hófehér ülepébe nyomott egy injekciót. Fél órával később a varroda tulajdonosa otthon pihegett, felesége és lányai szorgoskodtak körülötte.

Csakhogy másnap este – csepergett az eső, a fák levelei viaszosan csillogtak a halványan derengő utcai világításban – a rezes orrú tanácsnokot, a szatócsbolt tulajdonosát, miközben okosan magyarázta legújabb pénztáros kisasszonyának, hogy miként működik a leleményes pénztárgépezet, hirtelen kiverte a verejték, egyszerre galád légszomj tört rá, majd megfájdult az oldala veszettül. A vizenyős-kék szemű pénztáros kisasszony először megrettent, ám csakhamar reszkető hangon telefonált a doktornőnek, aki megérkezvén megörült, hogy ezúttal sem kell vesződnie a vetkeztetéssel, azzal a rezes orrú tanácsnok vörös pattanásoktól tarka fenekébe nyomott egy injekciót. Fél óra múltán a szatócsbolt birtokosa már otthon pihegett, felesége, lánya, menyei és unokái szorgoskodtak körülötte.

Igen ám, de a harmadik este – a levegő rezzenetlen volt, az utcai padokon egy-egy búslakodó sóhaj gubbasztott csendesen, magába roskadva – a cingár tanácsnok, a falunk vadásztársaságának feje, miközben a puska tisztogatását mutatta nagy türelemmel a bíró unokahúgának, egyik pillanatról a másikra úgy érezte, kiveri a verejték, szörnyű légszomj tör rá, s mindezek után ráadásul még az oldala is megfájdul embertelenül. A bíró unokahúga először visszahőkölt, ám második gondolata már a doktornő volt, fel is hívta íziben. Az pedig, megérkezvén, nagy lendülettel vágta az injekciós tűt a cingár tanácsnok fekete szőrerdővel borított fokhagymagerezd-farába. – Fél óra múlva a vadásztársaság első emberét komor legénylakásán dülledt szemű nővére ápolgatta lankadatlan szorgalommal.

És ez még mindig nem volt elég! Mert a negyedik este – a madarak olyan lassan repültek a falunk fölött, hogy a faluvégi kurta kocsmá teraszára szorult törzsvendégek attól tartottak, megállt az órájuk – a harmonikás tanácsnok, midőn a hangszere rejtelmeibe próbálta beavatni a bíró titoknokának, a valaha karcsú derekú amazonnak vörösre festett hajú keresztlányát, azon kapta magát, hogy kiveri a verejték, halálos légszomj tör rá, végül megfájdul az oldala kegyetlenül. A bíró titoknokának, a valaha karcsú derekú amazonnak vörösre festett hajú keresztlányá hosszu percekig élvezettel figyelte szenvedését, aztán mégis kihívta a doktornőt, aki szótlánul, tüzes tekintettel bökte injekciós tűjét a harmonikás tanácsnok pikkelysömörös alfelébe. Fél óra sem telt belé, s falunk kitűnő muzsikását, megkerülhetetlen közéleti személyiségét a neje önagysága és nyúl fogu leánya pátyolgatta, miközben nyalka veje azon morfondírozott, nem használhatná-e ki ezen váratlanul adódott alkalmat arra, hogy valamiképpen tönkretégye a tangóharmonikát, esküdt ellenségét, nyugalma felbolygatóját...

Így érkezett el az ötödik este, mikor is a doktornő előrelátóan odatelepedett a csirkekellető telep kapujába, ahol a telep vezetője, a kancsal tanácsnokasszony éppen az új biztonsági őrt ellenőrizte váratlanul. Üldögélt a doktornő hosszasán, szép este volt, őszbe csavarodó, fűrtös barna hajába bele-belekapott a langymeleg déli szellő, számolgatta a csillagokat, dúdolgatott egy régi-régi dalt, de nem történt semmi. Éjfél tájt hazakullogott, az injekciós tűjét az ajtófélfába vágta. Levetkezett, felöltötte magára házi köntösét, hogy ezután kételkedő tekintettel üsse föl a vaskos, bőrkötéses könyvet, mely a konyhaasztalon hevert. Az ablakpárkányon, befőttes üvegekben piócák, varangyok és vízisiklók társaságában férgek és bogarak lakoztak, a doktornő olykor-olykor, felpillantva a sorok közül, kedvtelve legettetten rajtuk a szemét. Érthetetlen szavakat suttogott nekik, közben lapozgatott a kódexben, csóválta a fejét egyre. Így hajnalodott rá.

Délelőtt hosszú tanulmányt írt a Minden lében kanalas orvosság magazin számára, melynek egyik, nevezetesen a Boszorkánymagazin fantázianév pályázatán az elmúlt esztendőben elnyerte a harmadik díjat. Délről este hatig rendelt, bütykös lábakat vizsgált, kehes mellkasokat kopogtatott, derékig nyúlt emlékek alatt kereste a szívdobogást. Elpilledt kissé, mégsem volt rest megírni négy levelet a bíró négy hímnemű tanácsnokának és egyet a kancsal tanácsnokasszonynak. Mind az öt levélben megköszönte közreműködésüket a kísérletében, egyúttal elnézést kért az esetleges kellemetlenségekért. Közben öreg este lett – jóllehet szépen fújt a szél, s olyan lágyan, cirógatón, hogy a falunk szűzlányai mind a ketten belemártották az orcájukat, majd pironkodva lúdbőröztek –, a doktornő összerosolygott a teliholddal, csontpogtatón nyújtózott.

Nem állítom, hogy valóban ő volt az a macska, akit aznap éjjel a rezes orrú tanácsnok portáján a hájas tanácsnok kutyája megfojtott.

Az azonban cáfolhatatlan tény, hogy soha többé nem láttuk. Helyére egy hónap múltán magas fiatalember érkezett, akit már első rendelése alkalmával fölkeresett falunk mindkét szűz leánya.

Részlet a *Falunk tükre* című novellafüzérből

Kozma Andrea festménye

KALÁSZ MÁRTON

ÖNFELEDTSÉG – ÁTIRAT

Mit hívtam magánynak
előző versemben, mit fájdalomnak?

Uwe Kolbe

*... pillanatnyi; nem önfeledtség –
nesz, fiúnk: finta (s ha – élj?); mi sokra kívánnom.
Ne e jól herdált lét ragja (rangja?), ép aikon megálljon –
szót, s vélnénk vissza; nap álma, éjek örvén
felhőtlen nyugalmak – para-felhőnk, én.
Mélyen lélekalkatnak fájva mik vonulnak –
nem könnyét forгатod; tudat, épp hang még,
s nekünk váratlan könny forgótükrén e vendég
ars. Teleirdalva, eleve érvekre: holnap.
Hátlap ma lét – hagynod, sejdültjeink, vonva jegyezned.
Amíg szemünk – nyílt, nyílik (más ennyi s e dolgok
mása) lénye s lehet – szín-vallató szíveknek.
Egy nyelvünk s ép; súgnám, jobb, még te oldod.
(Billentyűnyi. Nem átfeledt-vég.)*

ZALÁN TIBOR

LORCA-ÁTIRAT KASSÁKBA

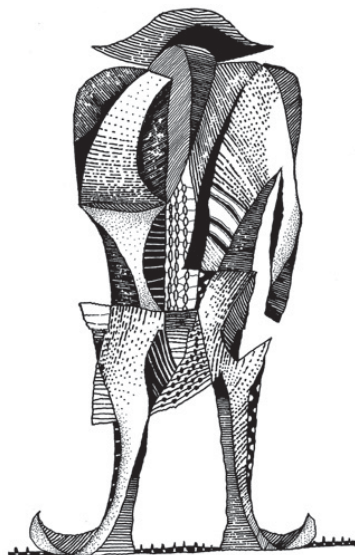
Zöld szeretlek Zöld
Zöld imádlak Zöld
Bárka ring a Ring a bárka
tenger fodrán Fodrán tenger
A ló meghalt
A madár kirepült
A ló kirepült
a madár meghalt
fodrán tenger Tenger fodrán
ring a bárka Bárka ring a
zöld imádlak Zöld
Zöld szeretlek Zöld

PETŐCZ ANDRÁS

VISSZATÉR A MÚLT

Valahonnan mélyről jön fel a múlt,
a múlt, ami voltam.
Jön felém, és én
itt fekszem, holtan.
Valahonnan távolról üzennek ők,
ők, akik nincsenek már.
Integetnek, és kiabálnak,
de megkötöz a halál.
Ki voltam, és mivé lettem?
Egyetlen perc az egész —
Valami elsuhant felettem.
Döbbenten nézem, hogy közelednek,
mindazok, akik én voltam itt.
S látom, hogy a testem egyre csak lapít.

Szenti Ernő grafikái

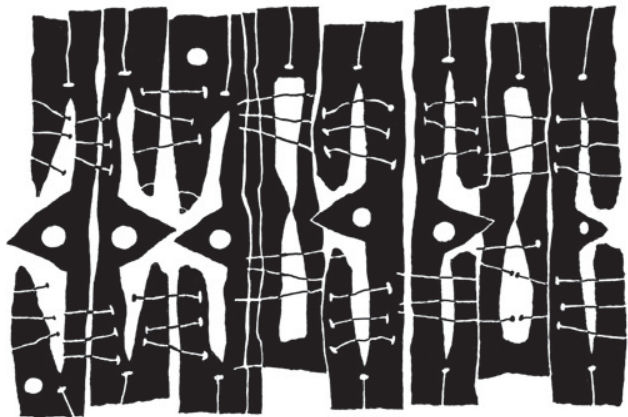
A SZOMORÚSÁG PUSZTULÁSA

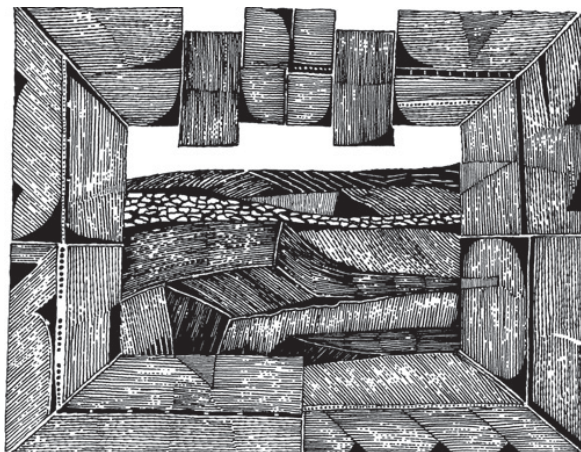
Azt mondják, kevesen tudják,
mi is a Boldogság.
Nos, én sem tudhatom.
Csak azt látom, hogy azok,
akik nem én vagyok, azok
mind-mind boldogok körülöttem.
Talán csak a múlt, ami néha-néha
kicsinke boldogság-felhővel ugyan,
de megérinti az arcomat.
Talán csak a múlt, ami néha-néha
még elűzi belőlem a rosszkedvet.
Majd ha a Bárány!
Ha a Bárány elsikoltja magát,
akkor elmúlik minden.
A szomorúság is meghal,
mindenekkel.

SZENTI ERNŐ

AZ ELSŐ KOCKADOBÁS

Korban hozzáillő árnyékot
választott a déli napfény.
Most sem az, aki döbrent hallgatásával
emlékezetessé tette a csöndet.
A sötétben is formálhatót alakíthatod úgy is,
hogy egybeesik az élet és a halál haladási iránya.
Például a nyári zápor
alkalmas az égbolt megszólaltatására.
A lapulevél, de a fűszál is, évszázadok
óta a szokott módon mulatja idejét.
Most is az, aki a külső és a belső
lélek közti különbséggel díszítette álmát.
A szó jól szerepelt,
kitett magáért a mondat,
a vers remekelt.
Mondd, minek neked ennyi bedarált semmi

ELVAKART SEB

Emlékátjáró,
 vízzel kereskedő tenger,
 tűzzel játszó villám.
 Várd meg, míg az álom
 és a valóság befejezi az érdekegyeztetést!
 Most sem az, aki szólt:
 Eddigi életem a haza tartalomjegyzéke.
 Minden úgy történt, miként mondta:
 visszafoglalta a jövő a múltat.
 Gomblyukkártya, száraz jég, szeplős pillanat.
 Mosoly mögött fekete humor.
 Szerencsés szabadesés.
 Kétnaposra tervezett csöndcsere.
 Jól látom? A gondolat az igazság,
 az érzés a temetetlen emlékek felé tart.
 Mondod, nincs hozzá fogható.
 Ha nincs, akkor csinálj,
 vagy ahonnan tudsz, szerezz!

SZAUER ÁGOSTON

HATÁR

A felejtésen túl
már semmi emberi.
A kevés limlomot
az eső elveri.
A váll íve mögött
az allé oldalán
néhány torzó marad
és árnyak. Fák talán.

HOSSZABBÍTÁS

A ruhákat tovább hordva
folytathatnánk, aki elment,
felépítve azt az embert,
tárgyait kitéve sorba.
Megtévesztő sziluettként
magunknak köszön az árnyék,
a gallérja épp úgy áll még...
Marad, ami eddig elfért.
Órák, illatok és falak
kicsit megnyúlni látszanak.

Szent Ernő grafikája

MÉGIS

Mányoki Endre *tárcája*

*Mint anyámtól hajdan, topogva
várom ünnepi ingemet
(Illyés Gyula)*

Nem tárca lesz ez, annyi bizonyos. Talán még jegyzetnek is esendő. Afféle töprengés inkább, mint mikor réges-régen a ceruzám végét rágcsáltam. Miről is?...

Miről nem? Nem a Húsvétről, az ünnepről, a feltámadásról, s még csak nem is a nyusziról meg a festett tojásról, a termékenységről és a szaporaságról, barkáról, fészekről, egyéb telibe vágyott szimbólumokról. És a *resurrexit*re tapadó születésnapról sem, noha az éppenséggel a Költőé, így hát a költészeté. Holott de szép is lehetne a *Harmadnapon*-t finoman összekötni József Attilával. Nem megy. S kedvem sincs hozzá.

'95-ben kiléptem az irodalmi életből. Végleg – akkor azt hittem. Hét évre rá a közírásból is, szerkesztőként is, mindenképpen. Ma még talán érthető, miért: képtelenség volt elviselni, hogy irodalmároknak minden fontosabb lett az irodalomnál. Hovatovább már magánlevélben sem lehetett természetes emberi diskurzust folytatni. Közélet? – ez?

Magányom bástyáit – honnan máshonnan? – belülről védtem. S ide, a barbakánom mögé gyűjtöttem azokat, akikkel még lehetett az irodalomról az irodalmi szöveg terében beszélgetni. Mások ezt tanításnak mondják. Én tanulásnak. Afféle közös okulásnak, melyben nemcsak a tudat vesz részt, hanem a zsigerek is. Rendkívüli pillanatokban mind az öt érzékszerv. Érezni és érzékeltetni, hogyan lehet a nyelv *fekete, zajos, bűdös, kemény vagy keserű*. S hogy nem mindegy, pattog-e a labda a lépcsőn lefelé, vagy csak mondom, hogy 'pattog'.

Hét újabb év pattogott el így, és az a labda – csak egy pillanatra maradok a kényszer-metaforánál – végigugrálta a magyar irodalmat. Nem egy vonal vagy ív mentén, hanem ahogy a társaim a közös játékban kívánták, vagy az én fel-feltörő kíváncsiságom. Nem sorolom, mivel gazdagodtam. De nagyon tehetős lettem ebben a folytonos párbeszédben, melyet legkivált nem az írókkal, s nem is a művekkel folytattam, hanem azzal a – félve mondom – valósággal, melyet rendre-másra újrateremtettünk. Tanár és tanítvány? – de hát ki is a tanítvány? A szüntelen átalakulásban mindannyian tanítványok vagyunk. Félénk, biztonságra vágyó, ám a következményektől szorongó tanoncok.

Mikor tizenöt év után visszatértem, ezt hoztam magammal: a bizonyosságot, hogy a nyelv anyag, s mint ilyen, formálандó. S hogy a forma csak közvetítő az empirikus és a megalkotott valóság közt. És azt, hogy a tapasztalt és a formált valóság az ember számára egylényegű, hiszen ő a forma befogadásában és alakításában ugyanazt éli meg: teremtett voltának argumentumát. Akkor is, ha a létezés terébe helyezett alakjai a létbe vetettség nyelvén szólalnak meg.

Például a hiányban: Jónás nem prédikál Ninivében, csak ágál. A példázatban nem ez az üzenet. De a költészetben igen: aki képes szavakkal bármit megformálni, annak 'kiáltania' kell. S nemcsak magáért, a maga keserves istenéhez, hanem a Város ellen – a lelkekért. A bűn nem a hamis tudat, hogy az Úr küldönceként magunk is megistenülünk, hanem az, hogy bár tehetnénk, akár ebben a torzulatban, nem cselekszünk. Az író számára a cselekvés a nyelv terében válik létezővé. Babits a példa.

Vagy egyetlen, értelmetlennek tűnő mozdulatban: Kumria kavicssal dobja meg a hájas patkányt, látván, hogy ég a szőre. A rác apáca éppen szülni készül, kínban és infernóban, s a patkány ostoba. Értelme nincs megmenteni. De a kegyelem nem értelmezés dolga. És a kegyelem mindenkire kiterjed. Apokalipszis idején is. Kumria ezt nem tudja, csak érzi, hát teszi. Mi már – Mészölynek hála – érezzük is, tudjuk is; s az érzés tudatában talán majd tesszük is.

Noha értés és tett között széles gyepű a határ, és veszedelmes az átkelés. Ez is az évek hozománya – visszatérni annak tudatához, hogy a befogadó kockázata kicsivel sem kevesebb az alkotóénál. Visszatérni,

mondom, de nem a korábbi önmagamhoz, hanem a hamisítatlan önmagunkhoz. Mikor a jel, a forma még a közös tapasztalat, a közös emlékezet és a közös nyelv része volt. Ez a kultúra eltűnt; civilizációt ültettünk a helyébe. De az individuumok közössége éppen a megformált nyelv révén ölthet újra meg újra egyetemes emberi alakot.

Gondoljunk a locsolóversikére! Valaki megírta, valaki megtanulta. Aki megírta, és aki megtanulta, tudta, hogy a vers minek a része. Ugyanannak, amiért ünneplő ruhát ölt magára, kölnis üveget rak a zsebébe, és számba veszi, kihez megy el Húsvétot köszönteni. Rokonok, ismerősök – és idegenek a listán, a rend és a szándék szerint. Van, akihez szükséges, van, ahova célszerű, és akad olyan porta is, ahová jó volna betérni. Ismerkedés, csábítás, hódítás, vagy csak a zsebpénz? – az indítékok egymásba folynak. S a szándék szülte tett kockázatos.

Nyitva a kapu? Ha nem, csöngessek, kiáltsak? Beengednek? Elviselnek vagy elfogadnak? A versikém ügyes, a ruházatom csinos, a kiállításom vonzó – vagy minden az ellenemre fordul? Azt kapom-e, amit vártam, vagy mosoly helyett pénzt, pénz helyett mosolyt? Üres zsebbel, kifosztott lélekkel távozom, vagy gazdagabban? Az élmény tovább lendít vagy visszafordít, s legközelebb már útnak se indulok?

Az elhárítás önvizsgálatra készítet-e: miben hibáztam? A vers volt ügyetlen vagy én magam otromba? S ha elzárkóztak tőlem testestül-versestül, vajon ezt öbennük mi okozta? A falon, amit maguk köré építettek, csupán nekem nem hagytak ajtót? Vissza kell térnem, még jobb verssel, vers nélkül, hétköznapi is, hogy lássák: nem csupán a szokás sodort a közelükbe? Talán nem volt mit adniuk? Röstellték, hogy nem tudnak *megfelelni*? De hát honnan tudhatták volna, vannak-e elvárásaim? Nem akadt egyetlen őszinte gesztusom sem, mely átsegíthette volna őket hozzám?

Egy árva versikében az itt-létünk egésze. Szándékok, tettek szövvénye. Abban a szomszédolásban a közös tapasztalat, közös emlékezet, közös nyelv széthullása – és a *mégis* egyetlen, nyilvánvaló esélye mutatja meg magát. Hogy úrrá lehessünk a magunk okozta káoszon, minden áldott napunkat Húsvét hétfőként kellene megélnünk. Versbe öltözötn.

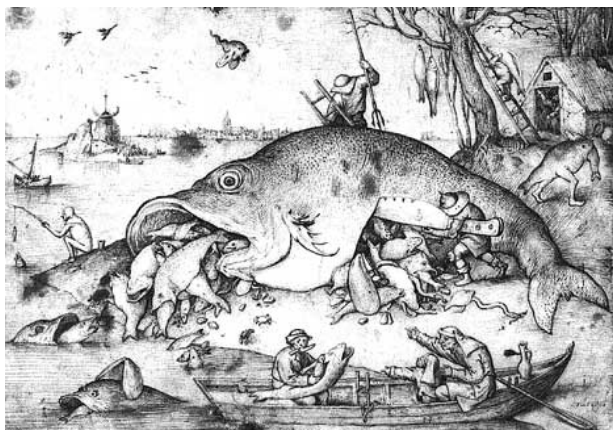
Az erkölcs cirkusza

Laik Eszter tárcája

A csalás olyan hívószó, amire mindenki szívesen „ugrik”. Nem csak azért, mert így verjük le korábbi, kisebb-nagyobb csalásaink szégyenét a leleplezetten. Kosztolányinál van a pontos válasz. *„A homo moralis szigorú. A homo moralis kegyetlen önmagához és másokhoz. A homo moralis követelődző, egyoldalú, korlátolt. A homo moralis szakadatlanul ellentmond önmagának. A homo moralis az erkölcs nevében arra akar rávenni bennünket, hogy adjuk oda kabátunkat másoknak, aztán ugyancsak az erkölcs nevében arra akar rávenni bennünket, hogy húzzuk le másokról a kabátot. A homo moralis mindig háborúkat indít, forradalmakat szervez, máglyákat gyújt, akasztat, önsanyargatásra, állati robotmunkára kényszerít milliókat, egy szebb jövő ígéretével, melyet még sohasé váltott be.”*^{*}

Az elmúlt hetekben lezajlott kínos csalás-ügy – politikai vetületeitől függetlenül – sokat elárul a médiáról is, amely a homo moralis nyílt küzdőtere. A nyilvánosság fogalma ismeretlen volt még a nyolcvanas években is, aztán a kilencvenes években azt az idilli, talán naiv demokráciavágyat sugallta, amelybe még senki nem gondolta bele az élet-halál küzdelmeket, és hogy a politika a pluralizmustól nem lesz afféle „Csak Ön után” udvariaskodás egy fogadáson, ahol a média hoszteszkedik majd a pezgőkkel.

A nyilvánosság, úgy sejtem, az internettel mozdult el a „trash-reality” irányába, és az addig hírekkel, kommentárokkal, tárcákkal, esszékkel táplálkozó közönségből előjött a habzsoló vadember, hiszen az egész világot kínálták tálcán: nem különült el többé a személyesen, saját szemmel, füllel megtapasztalt, átélt valóság, és az abból lepárlott hír, esemény, vélemény, amelyet az ember összevethetett a maga életével. Valójában nincs többé kis hír és nagy hír, esemény és „kacsa”, mínuszos és kiemelt – események tajtékos tengere van, hatalmas zsisvaj, a hullámszázból fel-feldobódó tarka tárgyak, amelyek aztán úgy süllyednek el a mélyben, hogy néhány év, óra vagy perc múlva még csak tudomása sem lesz senkinek a létezésükről. Nincsenek valódi hírek.

**Pieter Bruegel: A nagy hal megeszi a kis halakat
című rézmetszete**

Csak a botrány emelkedik ki olykor ebből az általános zsvajjból. Ha vérszagot szimatolnak a cápák – hiszen ez a dolguk, hogy kiszimatolják –, akkor nincs kegyelem. Kicsi seb is elég hozzá, hogy egy időre piros tengerré váljon a tarkaság. A pellengér, a kaloda, a billog, a szégyenfa valószínűleg humánus eszközök voltak ahhoz képest, amire ma a média képes – vétkes vagy ártatlan – áldozatával. Aki hibázik, mind potenciális áldozat. Persze, az sem mindegy, hogy hibát hibára halmoz-e, vagy egy elegánsabb megoldást talál – bocsánatkérés, tabula rasa vagy csendes főhajtás.

De az is biztos, hogy van valami vadállati abban, ahogy a média az erkölcs nevében ráveti magát a kínálkozó prédára. Addig marcangolja, cincálja, amíg szusz van benne. Legyen az egy író, aki az őt régóta fojtogató keserűséget egy súlyosan szerencsétlen mondatban fogalmazta meg, vagy egy államelnök, aki azt gondolta, soha senki nem fogja firtatni, hogy nem bajlódott mondatok megfogalmazásával, amikor kellett volna.

A hajlott korú író emigrált, az államelnök úgy döntött, a harc végén ő kíván majd touchét mondani. Kételyei mindenkinek lehetnek, de mintha mindennél fontosabb lenne, hogy valaki – ártatlanul vagy megérdemelten – botrányhőssé váljék. Mert, valljuk be, a homo moralis manapság az igazság mellett a könnyű cirkuszt legalább annyira éhezi.

Nemzeti italaink

Hudy Árpád *tárcája*

„Ez az élet egy tivornya:
Inni kell, ha rád jön sorja...”
Arany János

Sok mindennek ittuk meg a levét történelmünk folyamán. Ahogy telt-múlt az idő, egyre kevésbé szenvedtünk hiányt keserű poharakban.

Az első ilyen gyászos eseményre egy réges-régi, forró augusztusban került sor. Éppen német földön táboroztunk, a Lech mezején. Akkoriban ez egy ugrásnyira volt tőlünk, hiszen leszaladtunk mi akár a Pireneusokig vagy Konstantinápolyig is, ha úgy adódott. (Gyakran adódott úgy.) Ám békés nyári táborozásunkat az augsburgi vár körül ezúttal alaposan megzavarták az összeférhetetlen helybéliek, holmi Ottók és Konrádok. E komisz esemény emlékét őrzi az ivókönyvben felszolgált **ágostai kumisz**.

A Nyugatra irányuló lovas turizmusnak véget vetettünk hát, és már kezdtünk beleszokni a középkor egyhangú és sötét hétköznapijaiba, amikor egyszer csak a mi birodalmunkban jelentek meg kéretlen keleti jövevények. Unatkozhattak távoli, tágas sztyeppéiken, és agyon akarták ütni az időt, meg azokat is, akik az útjukba álltak. Ezen mi megütköztünk – de az ütközet balul ütött ki. Azóta a legtüzesebb ital a butykosban a **muhi pálinka**.

A hívatlan vendégek végül elkotródtak, de jöttek helyettük mások. Ha mégsem, akkor mentünk mi hozzájuk, hogy ki ne jöjjünk a gyakorlatból. Az idegenforgalom divatos formája volt ez jó ideig. A budai kancellária remek országimázs-piárjának köszönhetően egyre népszerűbbé váltak tájaink különösen déli, feltörekvő szomszédunk polgárainak körében, akik tömegesen kívánták nálunk tölteni nemcsak a nyarat, hanem az őszt, a telet és a tavaszt is. Első all-inclusive társasutazásuk olyan jól sikerült, hogy százötven évre hosszabbítottak. Ezt idézi harcosan és karcosan a **mohácsi bor**.

Vendégeink a déli és keleti lakosztályba kovártélyozták be magukat, s önzetlenül szolgálták fel nekünk nemzeti különlegességüket, a **fekete levest**. De az északi és a nyugati részek sem maradtak árván, oda Európa fejlettebb feléből érkezők fészkeltek be magukat. A két megszálló vendégserег versengve igyekezett bennünket megszabadítani a másiktól. Ez végül a nyugatiaknak sikerült. Ám azt a kevés túlélőt, aki mindezt méltányolni lett volna hivatott, hirtelen alattomos szembetegség támadta meg: ellenségnek nézték a felszabadítót. (A korabeli orvosi szakirodalom – nyilván a német „kursichtig“ alapján – kurucságnak nevezte el e szíttya kórt.) A veszélyes járválynak a bécsi medicina által preparált **majtényi ürmös** vetett véget.

Újra kezdődhetett, vagyis folytatódhatott pallérozatlan eleink csiszolása. Nem volt ez könnyű dolog, mert javíthatatlan őseink – ebben egyetértének középkori olasz térítő, császári kamarások, szláv nyelvtudósok és marxista teoretikusok – mindig jobban érezték magukat a barbár nomád, a primitív, vad pogány szerepkörében. Igen csekély volt bennük a felemelő, önzetlen jötevők iránti hálaérzet. Haraptak is megint egy nagyot az őket tápláló, fejlett kézbe, csak egy másik keleti horda segítségével sikerült megzabolázni őket. De az erkölcsi rend helyreállítása érdekében a megtépázott tanítómesterek is *kötélnek álltak*. És Aradon koccintottak kedvenc italukkal a jól végzett munka öröme. Azóta fogalom számunkra a **világos sör**.

Ezután már csak két-három emberöltőt kellett várniuk a rabságunkban sýnlódóknak, hogy végre példát mutathassanak nekünk, hogyan kell bánni a kisebbségekkel. Új tanító uraink egy Párizs melletti kies kastélyban kapták meg kinevezésüket Európa francia iskolamesterétől. Számunkra innen fakad a **trianoni keserűvíz**, amelyet azóta is folyamatosan, nagy adagokban nyelünk.

A második világpiúnik után, amelyben ismét kettő helyett is megkaptuk a magunkét, felújították nekünk a receptjét, ezúttal azonban moszkvai pincérek szolgálták fel, sok vodkával. De kiújult régi nemzeti szembajunk, megint megszállónak néztük a soros felszabadítót, hiába viselt szép, piros csillagot a sapkáján. Le is vertük hamarosan, a csillagot is, a sapkáját is, olyannyira, hogy még az Óperenciás tengeren túli hidegháborús héják is begyulladtak, és békegalambot röpítettek a Vörös térre. Megüzenték, hogy a derék kirurgusok végezzék csak el nyugodtan a szükséges szemműtétet. Lett is dínomdánom a pesti utcákon, még a gyerekek kezében is **Molotov-koktél** kotyogott.

Aztán beköszöúntött a gulyáskommunizmus, a kondáskapitalizmus ellentéte. A szaporodó mosógépek és porszívók okán frizsiderszocializmusnak is neveztük. Aki benne élt, jólesően utálta, aki kívül rekedt, például fenn, a Hargitán, sóváran irigyelte. Az összezsugorodott, kizsigerelt, egyensajtoú államocskában, János király országában **kádárka-fröccs** járt a szovjet zónapörkölthöz. Kis ország, kisfröccs.

És akkor hosszas előkészítés után hirtelen nemzetközi vastaps közepette felgördült a molyette vasfüggöny. Egymásra szabadult Kelet

és Nyugat, lóttak a langyos meg hideg háborúnak, kitört a demokrácia és megkezdte áldásos tevékenységét az emberiség nagy jótevője, a piacgazdaság. A népet törölték a köztársaság, a gazdaság meg a hadsereg elől – csak a szabadság előtt maradt meg, a fejlődés –, majd törölték a hadsereget, a gazdaságot meg a köztársaságot is. Viszont elkezdtek, hasonló eréllyel és eredményességgel, *rendezni végre közös dolgainkat*. Például tiszta pezsgőt öntöttünk a pohárba keleti szomszédainkkal. A trianoni keserűvíz posztmodern, szintetikus változata a **Kempinsky-pezsgő**, derűs koccintásra a Nemzethalál Napján vagy egyéb örömnöpeken.

Mostanában pedig, a brüsszeli tömegkocsmá alagsorában, a hátsó padon meghúzódva, ellenséges tekintetektől és idegen nyelvű szitkoktól övezve jól jön egy kis **uniós unikum**. Ha ki nem dob, még mielőtt élénk löki, a sanda tekintetű pincér, a fehérek közt egy európai.

Monica Hayes fotója

Nincs többé magány

Boldog Zoltán *tárcája*

Amikor idejöttem, mindenki azt a dumát nyomta, hogy nincs többé magány. Fel is festettük a betonkerítésre, akkor tényleg éreztük, hogy nincs. Festék is alig, de valahogy elég lett. Majd át a Nyugiba, a törzshelyünkre. Néhány sört legurítottunk, utána előadás a magyarok őstörténetéről. A tanárok folyton azt hajtogatták, hogy a László Gyula egy hülye, mert nem volt kettős honfoglalás, még egyes is alig. Azért, mert a nők megszívták, lekaszbolták őket a sztyeppén idegen népcsoportok, nem jöhettek a férfiak után. A törzsfők látták a Kárpát-medencében a fonott hajú szláv csajokat, és úgy voltak vele, hogy egye fene, nincs többé magány. Aztán itt maradtak, mint mi a Nyugiban, csak nem mentek utána őstörőre, mert maguk voltak az őstőri.

Másnap észrevettük, hogy valaki hozzáírt a feliratunkhoz. Először ott állt a kerek betűinkkel, hogy „Nincs többé magány“. Utána meg egy kérdés: „Mé' nincs?“. Akkorát röhögtünk, hogy valaki még érti ezt a bölcsészdumát, és képes csavarni rajta. Eszem, f...om nem látott még ilyet Szegeden. De végül is mindig van magány, mert nekünk, bétékásoknak kell a csend, hogy okosak legyünk. Van ám egyedüllét az albiban, a koleszban meg a lepukkant Béke Tanszéken, ha úgy akarja az ember. Kimehettünk este kocogni, vagy csak egyszerűen a meleg salakon végigfeküdve bámulni a csillagokat. Bár amióta ilyen olcsón adja magát a kar, tényleg nincs többé se magány, se nyugalom a Nyugiban. Nagy a zaj. Annyi a tahó errefelé, mert lejjebb vitték a ponthatárokat, és mindenki úgy érzi, ez az ideális elfekvő a munkanélküliség előtt. Azt hiszik, hogy valami csoda folytán gyárthatják a szép kis elméleteket minimálbérért. Vagy mennek a hőkösök közé, és ott lébecolnak, amíg nyomatják nekik a pénzt. De a bölcsészet akkor is magányos dolog, ha itt van ez az Ady tér, ahol lehet stírolni a csajokat. Meg focizni, kosarazni. Ezen pörögtem abban az időben. Az öregebbektől hallottam, hogy ez az utolsó igazi grund a környéken, csak elég rossz állapotban van, le akarják tarolni. Akkor lesz ám magány igazából, csak a könyvtárban lehet csajozni, ott is halkan. Mert az olvasás magányos dolog, még akkor is, ha piszok jó

nők vannak körülöttem, és tényleg csak annyit kérdezel, mé' nincs többé magány.

Aztán néztük a Nyugiból, hogyan koptatja a feliratot az idő, és egyik nap megjelentek a markolók. Hogy rohadtak volna meg! Eltűntették a betonfalat, vagonszámra vitték szemétnak a múltat, és eltűnt a jelmondatunk is, amit akkor már mindenki ismert. Hiányzott nekünk, hogy nincs többé magány. Meg az is, hogy mé' nincs. Lett helyette egy bazi nagy gödör, figyeltük, ahogy mélyül, a salak után a fekete földet, majd az agyagot, a terméketlen sárgát. A magány tagadása helyett egy bazi nagy lyuk tátongott. Meg egy ígéret, hogy annyira nem lesz itten már soha többé magány, mert épül egy könyvtár. De néhány évig csak a kocsmák maradtak, törzshelyünk, a Nyugi, a lepukkant Béke Tanszék, meg az elit Mojo. Ott nyomultunk, híztunk, okosodtunk, mert nem volt többé salakpálya.

Csak a betonoszlopok nőttek ki a földből. Akkorák, hogy Isten nyugodtan megvakarhatta volna a hátát. De inkább a munkások vakaróztak. Állandó kopácsolás, por, megvillanó kőművesdekoltázs, fütty a csajoknak, daruk, teherautók, szálló por. Majd vasszerkezetek, üvegtáblák töméntelen mennyiségben. Annyi, hogy azt hittük, itt is pláza épül. Már tervezgettük, hogy ez lesz az első könyvespláza, és ide járnak vásárolni a bölcsészek. Mármint aki nem csóró. Néhány trafikban biztosan árulnak majd füvet, és lesznek divatos csoportterápiák azzal a szlogennel, hogy nincs többé magány.

Az egyik téli vizsgaidőszakra kinyitott az üvegláza. Még nevet se kapott, csak egy megalázó betűszót. Fület se árultak benne, jó volt viszont a kilátás. Meg ingyenes a stírölés, a net és a Népszabadság. Örültünk annak is, amikor megnyitott a Pivo a Nyugi mellett. Versenyhelyzet, ugye? Még inkább nincs többé magány. Duplán annyira nincs. Ha az egyik tele volt, irány odébb.

Utána Coli is kocsmát alapított a Vadkerti téri megállónál, ami rohadt messze volt, de legalább alter. Oda betolták a képüket a bölcsészcsajok is, akik a plázakönyvtár kávézójában még játszották az úrilányt. Ott már rendesen tolták a spanglit, csúszott a sör, burjánzott a filozófia, tépték a gitárt, a raszták meg egymás haját. Néhány hónap után Coli az örökségéből beköltöztette a Garát a városközpontba, ami utána elég dark lett. Ellepték a helyet a fekete pulcsis tinik, rájuk vasalva a kedvenc metálandával, amit rajtuk kívül csak pár ember ismert a városban.

Így aztán vissza az Ady térre, ahol a pláza virágzik, és olyan steril, mint egy amcsi magánkórház. A második emelettől felfelé pedig rálátni a Nyugira és a Pivora, nyáron megy ott rendesen a szépségverseny. Lehet pontozni a csajokat, és ebben az a vicces, hogy a Pivo és a Nyugi teraszáról is szépen belátni a szintekre. Főleg az ételbárból, ahonnan még a parkot is szemmel lehet tartani. Télen meg akkora a plázamagány, hogy mindenki a galériából bámul a dekoltázsokba, ha vannak egyáltalán. Néha egy-egy szemezés is összejön, utána talán a

kávéautomata beadja a lehetőséget. Mert csak nem mész oda a fiatal csajhoz, hogy, hé, figyelj, nincs többé magány, érted? Honnan is értené! Már kétszer annyi időt futottam itt a bétékán, mint amennyit a nagykönyvben előírtak. Ezért láttam mindent. Ahogy a salakpálya átváltozik üvegházzá. A kicsi bölcsészek meg növény módra növekednek benne. Most meséljem ezt a csajnak a kávéautomatánál? Úgysem értené. Azt hiszi, hogy mindig itt volt a pláza, a Pivo meg az összes másodépítésű cucc. Még azt sem vágja, miért írták oda a feliratunk mögé, mé' nincs. Vagy talán éppen ezt kérdezné.

Mé' nincs, szóval meg előttem egy díszbölcsész a Cuba Cafében, ami most nyitott meg néhány hónappal ezelőtt. Aztán kapja az osztást, hogy majd bővítik a kínálatot. Így a Nyugi, a Pivo és a Mojo mellett most itt is el lehet tölteni pár évet. Ráadásul rálátni a bétéká bejáratára, idejében oda lehet érni a szemináriumra, ha sietve elrugaszkodom az asztaltól. Hogy miért éppen Cuba, nehezen érthető. Van itt pár kubai kép, de egyébként a legfőbb előny, hogy csak a rózsaszín szörnyet látod, nem az üveglázát. A rózsaszín szörnyet, aminek belsejében nincs többé magány, csak az a pár év, ami kicserélte ezt a teret.

Így látok én is innen, mert ki akartam próbálni ezt a perspektívát. Közben tömeg gyűlik a bölcsészkar bejáratánál, biztosan valami tüntetés. Körbeállják a kaput, fagyos naplemente, mindenkin kabát és sapka. Egyikük gyertyát vesz elő, majd előkerül a többi is. Fényszörnyeg a havon. Nem hagy nyugodni a kép. Olyan az egész, mint egy temetés. Vagy csendes siratás. Kigyalogolok, megkérdem az egyik várakozót, aki elmondja, hogy néhány, az egyetemen dolgozó oktatót meggyilkoltak Etiópiában. A részleteket elmondja a Cubában, ha ráérek. Mindig ráérek. Leülünk egy asztalhoz, elmeséli, hogyan fosztotta ki őket egy rablóbanda. Kicsit hallgat, magába merül. Korombeli, kiöregedett, örök bölcsész. Csak annyit tesz még hozzá, miközben a plázára néz, hogy nincs többé magány. Értjük mindketten, elmosolyodunk. Majd együtt rávágjuk az egyetlen mondatot, ami ilyenkor szóba jöhet. Mé' nincs?

A novella teljes terjedelmében a Szeged effekt 2 című, 2012-es Könyvhétre megjelenő antológiában lesz olvasható.

A díjátadó és a mítoszok

Interjú Krusovszky Dénessel

– A József Attila Kör elnöki pozíciója helyett megkaptad a József Attila-díjat. Megfelelő kiengesztelés ez?

– Ne haragudj, de ennek a két dolognak mi köze van egymáshoz? A József Attila-díjat nem valami helyett kaptam, kiengesztelésre pedig nincsen szükségem, pláne, hogy remek kezekben látom a JAK-ot.

– Minek tulajdonítod a díjat? Annak, hogy a szakmai szervezetek javaslatát valóban megfogadták a döntésnél, vagy inkább egy, a poétikára vonatkozó kormányzati elismerésként kezeled?

– Mivel a szakmai szervezetek közös listáján voltam jelölt, úgy gondolom, hogy egyértelműen szakmai döntésről van szó. A kormányzat egyrészt nem foglalkozik a „poétikámmal” szerencsére, másrészt meg tudható, hogy mit gondolok a kormány kultúrpolitikájáról, katasztrófa. De most nem is erről kell beszélni, hanem arról a botrányos eljárásról, ahogyan a szakmai szervezetek konszenzusos listáját az államtitkár önhatalmúlag megváltoztatta. Ez már tavaly is előfordult, akkor volt is tiltakozás Szócs Géza cinikus és etikátlan eljárása ellen, mégis, idén még radikálisabban nyúlt bele a díjazottak listájába, hat nevet cserélt le, tulajdonképpen minden második díjazottat. Ez egyben a szakmai zsűri és a szakmai szervezetek arcucsapása, semmibevétele, olyasmi, ami a rendszerváltás óta nem fordult elő. Az én díjazásomat ez közvetlenül nem érintette, éppen ezért, mivel a szakmai szervezetek jelöltek, elfogadom a díjat és örülök is neki, de a díjátadóra nem mentem el.

– Legutóbbi köteted A felesleges part címet viseli. Ebben feleleveníted Marszüasz mítoszáat. Mi miatt tartottad fontosnak újra körbejárni a témát? Ha nem lennének divatosak ma a testelméletek, akkor is ilyen hangsúlyos lesz Marszüasz?

– Számomra Marszüasz története nem csak a testi szenvedés miatt érdekes, hanem azért is, mert a művészet alapkérdését veti fel, a hübriszt, az istennel való szembeszállás sikerét és kudarcát. Emellett kétféle művészetszemlélet, az apollói és a dionüszoszi egymásnak feszülése is ott munkál a mélyén, mondjuk egy olyan összetett értelmezésről meg már nem is szólva, mint

amilyen a Kerényi, aki az állati attribútumoktól való megszabadulásként olvassa Marsziasz megnyúztatását.

– *Számos olvasód szerint nem működik a Chris Burden-másolatok sorozata, hiszen szinte bárkinek a neve állhatna a performer neve helyett. Mi inspirált annyira Chris Burden alakjában, hogy végül megkerülhetetlenné vált a kötetben?*

– Ha elolvasod a verseket és ismered a performanszokat, szerintem nem gondolod ezt. A szövegekben konkrét „relikviák” (hogy egy ilyen performance-elméleti fogalmat hozzak be) vannak beépítve egy-egy Burden-munka kapcsán, ugyanakkor nem az volt a cél, hogy úgymond felismerhető, ekphraisztikus verseket írjak, hanem az, hogy a szövegeim arról beszéljenek, ahogyan én értettem Burden radikális akcióit. Éppen ezért másolatok (amiben sok ironia is van, hisz a performansz alapvetően ismétlés- és másolásellenes műfaj), egy idegen médium, a nyelv eszközeivel megkísérelt átírási próbák, amikbe, minthogy az én nyelvemről van szó, magam is beszűrődöm, az én életpillanataimmal keverednek a performance-ok. Burden munkái számomra egyébként azért nagyon fontosak, mert ritkán látni ennyire egyszerű, ennyire kevés jellel kommunikáló művészetet, ami mégis elképesztően összetett jelentéshálót bont ki maga körül. Mondjuk a jövőtől való félelemtől kezdve a test magányán át a szerelem kiszámíthatatlanságán keresztül a vallásos hit problematikáig elég nagy gondolati utat jár be Burden.

– *Hart Crane sorsának lírai ábrázolása számos politikai olvasat lehetőségét is felveti. Ilyen például a másság elfogadásának kérdése, a tudatosan vállalt konfrontáció stb. A költészetnek van-e olyan feladata, hogy a jelen különböző társadalmi-közéleti problémáira reflektáljon?*

– Akkor van ilyen feladata, ha a költő úgy gondolja, hogy ez az ő terepe. Tőlem a konkrét politikai költészet távolabb áll, az általánosabb társadalmi kérdések valamivel közelebb, de a Hart Crane-versek nem elsősorban a társadalom és az egyén problémájára koncentrálnak, hanem egy mélyebb létbevetettségre, a velünk fejlődő szegyenre, a fájdalom megoszthatatlanságára, aminek persze fontosak a társadalmi-politikai vetületei, engem azonban mindenek előtt az ilyen viszonyok között önmagát felépíteni igyekvő egyén tragédiája érdekel.

– *Sokan emlegetik a rejtett alanyiságot A felesleges parttal kapcsolatban. Miért van szükség egyáltalán arra, hogy valaki más hangját magára öltve beszéljen az alanyisághoz kötődő problémákról?*

– A lírai hang az egyik legbonyolultabb nyelvi képződmény, ami létezik, számomra éppen emiatt érdekes, és mert megfoghatatlan, kiszámíthatatlan és mindig tartogat valami meglepetést. Az, hogy itt mások is mintha hangot kapnának amellet a valaki mellett, aki jobb híján a szerzővel azonosítható, egy érdekes kísérlet volt számomra. Kicsit eltávolodni a saját

középpontomtól, és valaki másé felé tenni lépéseket, miközben a két pont közötti távolságban, illetve közelségben egy harmadik, közvetítő hang szólal meg, ami nem én vagyok, de nem is egészen másvalaki. Ezek nem szerepelek, ha jobban megnézed, nincs bennük azonosulás.

– *A JAK sorozatszerkesztőjeként részt vettél, például, A jövő nem a miénk. Fiatal latin-amerikai elbeszélők című antológia összeállításában. Mi motivált a világirodalom ilyen jellegű közvetítésében?*

– A világirodalom mindig is nagyon érdekelt, igyekeztem már középiskolás koromban „képbe kerülni“, ami persze lényegileg lehetetlen, ugyanakkor az ember fel sem adhatja igazán, mindig jön valami meglepő, valami felemelő, váratlan szöveg. A JAK világirodalmi sorozatát 2008-óta szerkesztem (2011-ig Urfi Péterrel együtt), és nagyon örülök neki, hogy mennyi remek könyv ment át a kezeim között ezidő alatt. Ráadásul idén el tudjuk indítani, egyfajta sorozaton belüli sorozatként, a külföldi líra kiadását. Ebben nagy lemaradásba került a magyar könyvkiadás, a rendszerváltás környékén eltűnt a *Napjaink költészete*, ami nagy kincseshánya volt, és azóta csak egyre kevesebb kiadó kísérletezik külföldi lírával. Mi szeretnénk a magunk lehetőségei szerint ezzel a tendenciával szembeszállni.

– *Molnár H. Magorral beszélgettünk arról, hogy a három versesköteted nagyon erősen egymásra épül, témákat gördítesz tovább, gondolsz át más szemszögből. Elképzelhető, hogy a beavatottak felfedezhetik az épülő magánmitológia rejtett elemeit is, ha alaposan újraolvassák az eddigi köteteidet?*

– Azt gondolom, hogy magánmitológia a szó szoros értelmében nem épül nálam, talán inkább egy általánosabban vett lírai világlátás fejlődik kötetről kötetre, aminek vannak visszatérő elemei, fontos helyei, nyelvi elgondolásai. Az utóbbi kötetben ehhez ugye már konkrét alakok is kapcsolódtak, de nem hinném, hogy belőlük visszatérő figura válna majd. Ha lírai magánmitológiára gondolok, akkor rögtön Tolnai Ottó jut eszembe, az övéhez hasonló, felismerhető, regényszerű világ – még ha imponál is – nálam nem hinném, hogy kialakulna, pláne, hogy a lokalitás kevésbé erős összetevő az esetemben. De persze, ki tudja?

– *Kötetekben, ciklusokban vagy versekben gondolkodsz inkább?*

– Ez változó dolog, mert persze mindig a vers az alapvető elem, de ahogy gazdagodik az anyag, egyszersak elkezd valahogy magától elrendeződni. A *felesleges parttal* is ez volt, se a Hart Crane-, se a Chris Burden-témát nem ciklusként képzeltem el, egyszer csak írtam egy verset valamelyikükhöz kapcsolódva, aztán még egyet, aztán valahogy ciklusok lettek, amik végül összekeveredtek. Ennél a legutóbbi könyvnél a kötet nagyobb szerkezete is izgatott, sokat foglalkoztam vele. Amióta megjelent, nem telt el sok idő, így nincs is sok új szövegem, tehát egyelőre megint a különálló versre figyelek.

Boldog Zoltán

Az a baj, hogy az esszén gondolkodni kell

Interjú Végh Attilával

– *Anélkül, hogy feszegetnénk egy életút-interjú kereteit, elárulnád, hogyan jut el valaki a Gödöllői Agrártudományi Egyetemtől a debreceni bölcsészkar filozófia szakáig?*

– Az agráregyetem ifjúkori botlás volt, magam sem értem. A filozófia – most, öreg fejjel nyomom a PhD-t – remélem, nem az.

– *Ha már filozófiát tanul az ember, azt hinnénk, inkább az elméleti és a metaszövegek (tanulmány, kritika, esszé) vonzzák. Bár újságíróként, esszéistaként és szerkesztőként is jelentős tevékenységet fejtess ki, eddig hat versesköteted jelent meg. Hogyan kerültél szorosabb kapcsolatba a lírával?*

– 1982-ben a szombathelyi, Garasin Rudolfról – fene tudja, ki volt – elnevezett laktanyában, az őrtoronyban írtam első versemet. Nagyon nyálás volt; arról szólt, hogy vadludak húznak annak a lánynak a szemében, akibe akkor éppen szerelmes voltam. Persze voltak előzmények. A legfontosabbat úgy hívták, hogy Eörsiné Hajdú Marianna. Ő volt a gimnáziumi magyartanárom, és mint minden zseniális tanár, ő sem csak magyart tanított, hanem történelmet, filozófiát, kultúrhistóriát, műveltséget. Engem akkor a Fradi-meccs, a csajozás és a sör érdekelt. De az időzített bomba végül, Szombathelyen fölrobbant bennem.

– *Az esszé manapság nem divatos műfaj, hiszen a toplistákat megnézve a próza vezet, utána következnek, messze lemaradva a verseskötetek, és végül az esszé-, tanulmány- és kritikagyűjtemények. Mi lehet ennek az oka?*

– Az ember úgy gondolná, hogy a posztmodern az esszé kora, az olyan gondolkodásé, amely meghaladja az objektív-szubjektív dichotómiáját, és amely eleddig biztosnak hitt dolgokra kérdez rá másképpen. Ezzel szemben az olvasókat valóban nem érdekli túlzottan az esszé. Lehet, hogy az a baj, hogy az esszén gondolkodni kell. Tehetséges olvasót igényel.

– *Feladatodnak érzed-e az esszé népszerűsítését? Lehetséges-e egyáltalán?*

– Nem érzem feladatomnak. Jó esszéket kell írni, remélve, hogy a víz kivájja a követ. Vagy még csak nem is remélve. Melózni kell.

– *Hogyan társult mindezek mellé a fotózás, a természetfotózás? Miért érezted szükségét publikálni természetfotóidat?*

– Az előbb hazudtam. Gimnazista koromban nemcsak a csajok, a focimeccsek és a sörök érdekeltek, hanem a madár- és vadfotózás is. Fotós „működésem“ vízirigóval, bögő szarvasbikával, dagonyázó vaddisznóval kezdődött. Aztán később rájöttem, hogy olyan képeket is készíthetnék, amelyek talán kifejeznek valamit. Mert a vadfotózás – szerintem – nem művészet. Legfeljebb egy hangulat megragadása. A ritka hazai növényeket bemutató fotóalbumom terve úgy született, hogy néhány évig természetvédelmi őr voltam a Pilisben. Itt beleszerettem a vadvirágokba. Elkezdtem lőni őket, lett egy csomó dia. Gondoltam, ne vesszenek kárba.

– *A Magyar Hírlap kultúrarovatát szerkeszted. Egy napilapnál különösen kényes téma, milyen képet kapjon az olvasó a kultúráról, miként válogasson a rovatgazda. Milyen önállóságod van a rovat tartalmának összeállításában?*

– Nem a kultúrarovatot, hanem a hétvégi kulturális mellékletet szerkesztem. A rovat tartalmának összeállításában éppen annyi szabadságom van, mint minden más napilapos szerkesztőnek: vannak a saját ötletek, és vannak a kötelező dolgok. Ezzel nincs semmi baj.

– *A Magyar Hírlapban megjelent egyik korábbi írásodban eléggé elutasítóan fogalmazol az webkettes, kommentelhető felületekkel szemben. Szerinted ebben mutatkozik meg az értelmiség egy részének lecsúszása. Hogyan lehetne változtatni a kommentelési kultúránkon?*

– Sehogy. A „kommentelési kultúra“ kifejezés önellentmondás.

– *Mennyire érzed úgy, hogy a Magyar Hírlap politikai kötődése szerepet játszott a József Attila-díj elnyerésében?*

– Semennyire.

– *2005-ben azt írtad, hogy „minden klikknek megvannak a saját kritikusai“. Mennyiben változott azóta a „magyar kritika lelke“?*

– Ha most megpróbálnék hazabeszélni, azt felelném, hogy az Ózonnal megváltozott. Ez egy olyan művészeti havi lap, amely megkísérli a művészetről való beszédet leválasztani minden sanda csüllengtől – politikától, klikkharcoktól –, és tiszta vizet önt a pohárba. Az Ózon persze csak néhány hónapja indult, alig ismerik. Hatásunk tehát ezen e téren még nincs.

„Nekem tényleg Móricz a numero uno”

Barna Dávid, az *Egy magyar regény* című prózakötet rejtélyes szerzője válaszolt kérdéseinkre

– *Egy jelenleg – állítólag – Jeruzsálemben élő kezdő írónak miért van szüksége arra, hogy betörjön a magyar könyvpiacra?*

– Beszéljen belőled a próféta, de szó sincs itt még semmiféle betörésről. Egy komolyan vehető kiadónál jelent meg az első könyvem, ennyi.

– *Ehhez miért éppen a Móricz Zsigmond alakja köré épülő történetet használod?*

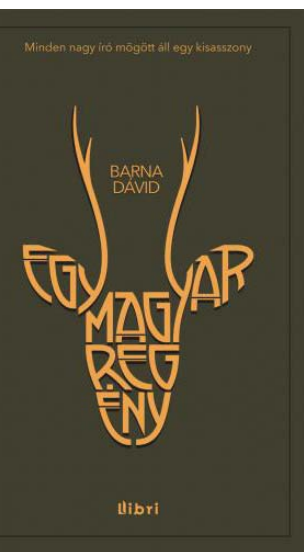
– Azt hiszem, a válasz kiderül a regényből. Egyebek mellett azért is írtam meg pont ezt a könyvet, és nem egy másikat, hogy aztán az ilyen egymondatos összefoglalóktól megkímélhessem magam.

– *Célod volt-e az irodalomtörténet és az irodalomtudomány provokációja?*

– Nem hiszem, hogy 2011-ben vagy ’12-ben csak úgy lehetne provokálni az irodalomtörténetet. Masszívabb rendszer az annál, másrészt annyian provokálták mozgalmyszerűen az elmúlt fél évszázadban, hogy végképp immunis lett minden ilyesmire. Ami a konkrét elmélészeket illeti, Roland Barthes felé volt egy szubjektív kelet-európai mondatom, ennyi, de ebbe érzésem szerint sem ő, sem a Tudomány nem rendült bele.

– *Bár az előzéklapon feltüntetett szövegben mentegetőzöl, hogy senki ne feleltesse meg egyben a hősöket az irodalomból ismert figuráknak (Móricznak és Csibének), mégis megtartod a naplóformát. Miért ragaszkodtál ehhez a megoldáshoz?*

– Megtartom a naplóformát, mondd, és gondolom, Móricz naplóira gondolsz. Azonban felhívnám a figyelmedet egyrészt az előzéklapon feltüntetett szövegre, amelyre hivatkozol a kérdésben, másrészt arra a tényre, hogy a regény forrásai közül csupán egy a Móricz-napló, más valós dokumentumok mellett. Harmadrészt: nem szeretnék sugalmazni, de az, hogy a fejezetek címe helyén (leszámítva az elsőt, amelynek nincsen címe), egy adott évszám, hónap, nap szerepel,

automatikusan naplóforma? De rendben, legyen az, ám ha az, akkor ki írja? A napló ebben a formában jelen idejű jelenlétnek felelne meg, legalábbis szerintem. Márpedig Barna Dávid 1936-ban még, isten az atyám, nem élt. Talán a nagypapája nevében beszél? Ezt a patront sajnos (vagy nem) már többen ellőtték előttem. Vagy ketten írtuk volna, magával Zsiga bácsival? Nem, ez méltatlan. Tényleg az. És még mielőtt valaki megint bosszúszomjból elkövetett hullagyalázással gyanúsítana, leszögezném, hogy nekem tényleg Móricz a numero uno a huszadik századi magyar prózából. Gellert kapott hommage. Ez van.

– *A Magyarországról történő elköltözés kidolgozatlan marad az Egy magyar regényben, hiszen csak néhány utalásból értesülünk arról, hogy a narrátor zsidóvá szeretne válni. Nem lett volna jobb ennek egy külön regényt*

szentelni?

– Nem.

– Az Egy magyar regény mottója sokak szerint egy nem létező szó. Szándékos a félrevezetés, vagy nyomdahiba történt?

– Legyünk pontosak, az nem mottó, hanem ajánlás. Másrészt nem egy szó, hanem három. Harmadrészt helyes az észrevétel, valóban el lett cseszve, a korrektúrában még rendben volt, aztán a nyomdában megfordult a héber szöveg. Kell-e mondani, életem tükre.

– *Honnan ered a vonzódásod Lanczkor Gábor prózájához? Hiszen hosszan idézel A mindennapit ma című kisregényéből...*

– Azért a hosszas idézés megjelölést meglehetősen pontatlannak találok. Egy helyen idézek Lanczkor könyvéből, nála egy öngyilkos nő szereiről van szó, amelyek nem azonosak, az egyiknek elváltozott a színe. A mindennapit olvasva éltem a gyanúperrel, hogy ez a mozzanat David Bowie életrajzából lett átemelve, utánanéztam, és igen (ld. pl. Wikipédia). Mivel az Egy magyar regényben Kati szolgálóleánya egy konkrét Bowie-lemezt szeretne hozatni magának Nyugatról (mi más? nyilván csak mainstream jöhetett szóba, 1970-ben a Beatles már a végét járta, a Stones-t világleletemben utáltam, a Led Zeppelin kevésbé csajos, viszont az előző évben jelent meg a Space Oddity), így aztán nem haboztam átvenni ide ezt a motívumot. De nem hiszem, hogy én vagyok az egyetlen, aki élt már hasonló gesztussal a kortárs magyar prózában.

– A kötet kivitele erősen rájátszik arra, hogy egy ponyvaregényt tartunk a kezünkben. Sértőnek találd, ha valaki lektúrként definiálja a könyvet?

– A puha borítóra gondolsz, vagy mire? A zsebkönyv formátumra? Nem tudom, de nekem azért meglehetősen más vizuális elképzelésem van a magyar ponyváról. Legalábbis a kötetek kivitelét illetően. Szuperszínés, trendin rajzos borítók, arany dombornyomás, és a többi. De hogy a kérdésre feleljek, annak definiálja bárki, aminek csak akarja.

– Egy előző interjúban elég éles minősítést használtál az eddig megjelent kritikákra. Hogyan fogadtad az Irodalmi Jelenben a regényedről született írásokat?

– Megtisztelőnek találtam a figyelmet, hogy két írást is szenteltetek a könyvnek. A kommentelők figyelmét szintűgy. Bár, itt jegyezném meg, ha bárki Barna Dávid néven kommentel, az nem én voltam, nem én vagyok.

– Sok kritikus azt állítja, hogy az Egy magyar regény nehezen találhatja meg a közönségét, hiszen a lektúrolvasóknak túl intellektuális, az irodalomtörténészeknek meg nehezen megközelíthető ponyva. A következő könyv, a Funkcionális analfabéták melyik olvasói réteget fogja provokálni?

– A titokban KDNP-hívó anarchopunkokat, akiknek azért bejön Sebald.

Boldog Zoltán

„Olvasatlanul dobták vissza a pályázatomat”

Interjú Kirilla Terézszel

– Néhány hónapja azzal a kéréssel keresett fel, hogy Dan Stanca Átlátszó sírok című regényéből, amelyet Ön fordított, küldene egy példányt. Megjegyezte még, hogy a regény méltánytalanul kevés figyelmet kap. Mi ennek az oka?

– Főleg azok hibája ez, akiknek az lenne a feladatuk, hogy felkeltsék az olvasók figyelmét a megjelent művek iránt. Akiknek eszközeik és hathatós módszereik vannak a véleményformálásra. A különböző folyóiratok szerkesztői, kiadói, kulturális intézetek stb. Magyarországon azt látni, hogy ezek a fórumok egyfelől egy jól körülírható kulturális politika mentén működnek, másfelől pedig azt, hogy igazi családként, vagy törzsszövetségként funkcionálnak: aki idegen, annak a tehetségétől vagy az általa bemutatott értéktől függetlenül, esélye sincs arra, hogy foglalkozzanak vele vagy a munkájával. Erre a fajta, sokak szemében irritáló idegenségre pedig legkönnyebben úgy tehet szert az ember, ha a hivatalos kulturális ízléstől függetlenül keresi az értékeket, élve saját szellemi szabadságával, és ha hűségesen kitart a megtalált értékek mellett. Legalábbis az én esetemben konkrétan ez történt.

– Pontosan mi?

– A regény fordítása előtt már néhány évvel komolyan foglalkoztam a műfordítás gondolatával. Novella-fordításom meg is jelent például a Noran Kiadó által szerkesztett *Huszedik századi román novellák* című kötetben. Természetesen próbálkoztam folyóiratoknál is. Több-kevesebb sikerrel. Közben azonban kénytelen voltam megállapítani, hogy ezen az úton még az úgynevezett fordítói sikerek sem adnak számomra, és nem is adhatnak, valódi lehetőséget. Mert miről is volt

szó tulajdonképpen? A kiadók zöme olyan művek fordítását ajánlotta a fordítónak, amelyek megfeleltek a megjelenést támogató kulturális intézetek által elfogadott irodalmi-politikai ízlésnek. Amennyire én megfigyeltem, ez a román irodalomra vonatkozóan azt jelentette, hogy azok a pályázatok voltak sikeresek, azokat a szerzőket és műveiket támogatták, amelyek főképp két irányzat elvárásainak tettek eleget: a minimalizmusról és a textualizmusról van szó. A fenti irányzatok nyugati, különösen amerikai képviselőinél azt látjuk, hogy a legjobb műveiket épp az általuk hirdetett „kánonok” ellenében alkották meg, gondoljunk például Foucault-ra. Ezzel szemben, úgy vettem észre, hogy a fenti irányzatok kelet-európai követőinél, így a román irodalomban is, talán a túlzott megfelelési vágy miatt, a minimalista stílus vagy a textualizmus elvárásainak merev követése a valódi művészi érték hiteltelenségéhez vezet. Ezekben a művekben, amelyeket ajánlott volt fordítanom, ha sikereket kívántam magamnak, túl sok üresjáratot, vagy a szövegbe belefulladt, ellaposodott lamentációt érzékeltem. Így született meg bennem az elhatározás, hogy nem a kitaposott utat fogom járni. Próbáltam tájékozódni a kortárs román irodalomban, és olyan szerzőket, regényeket keresni, akik, ha nem is felelnek meg a divatos ízlésnek, mégis meggyőző erővel bír a művészi hitelességük. Így találtam rá Dan Stanca regényére, és hát számomra cseppet sem meglepő módon két évig hiába próbálkoztam a magyar kulturális intézetek pályázatain: semmilyen lehetőséget nem kaptam a fordítás megjelentetésére, sőt, volt olyan eset, amikor voltaképp olvasatlanul dobták vissza a pályázatomat. Annál is jobban elcsodálkoztam tehát, amikor végül, 2011-ben, a bukaresti Román Kulturális Intézet támogatásával elkezdhettem a munkát. Köszönet érte a Napkút Kiadónak is, amiért első megkeresésemre pozitív választ adtak, vállalták a regény kiadását. Biztató volt számomra az is, amikor, 2010-ben talán, az *Új Forrás* című folyóiratban megjelenhetett egy részlet a regényből, és egy interjú a szerzővel. Nem feledkezhetem el természetesen a Litera irodalmi portálról sem, amely a regény megjelenése óta elsőként közölt róla anyagot.

– *Miért mondható a magyar olvasóközönség számára érdekesnek Dan Stanca regénye?*

– Azt hiszem, a magyar olvasóközönség, a neveltetését tekintve, egy olyan ízlés elsajátítója, ami a dekonstrukciót célzó irodalomelméleteknek (Derrida, Paul de Man, Rorty stb.) mondhatni sajátos, a posztsovjet blokk gondolati beidegződései által is meghatározott recepcióján alapul. Ennek eredményeképpen a textualizmus vagy a minimalizmus jegyében íródott posztmodern szövegek értése szinte automatikus, semmilyen nehézséget nem okoz, sem a fiatalabb, sem az idősebb korosztálynak. Van egy tömegesen elterjedt befogadói attitűd, amelyet csak felerősítenek a posztsovjet

társaságra jellemző viselkedési minták (tudniillik az, hogy személyes értékítélet nélkül, automatikusan, könnyedén, a gondolati kontroll totális hiányával is átvesszük azt, ami általánosan elterjedt, vagy nem érdek nélküli). Ez az attitűd rendkívül kényelmes helyzetet teremt a kiadók számára. Amíg ugyanis felmérhető és belátható, hogy befogadói oldalról milyen szövegek fogyaszthatók általánosan, mélyebb kérdések felvetése nélkül, mindaddig ezek a szövegek könnyen beárazhatóak, piacot lehet rájuk építeni, amelynek további fennmaradása innentől kezdve ezeknek a kiadóknak elemi érdekévé válik. Nyilván ennek a veszélyét ismerték fel Nyugaton, és próbálták pszichológiai-esztétikai kutatásokkal elejét venni annak, hogy ez a merevség totális befogadói közönyt vagy érdektelenséggé fajuljon. De úgy tűnik, semmilyen kutatás és előre kiszámított trend nem képes a megújuló élet erejének a funkcióját átvenni. Ennek a közönynek, és a nyomában jelentkező szellemi érzéketlenségnek (amelybe paradox módon valamiféle szomjúság is vegyül olykor) a tüneteit már szélteben-hosszában látni lehet. Azt hiszem, Magyarországon is vannak kiadók, amelyek tisztában vannak a helyzettel, és próbálják a kiutat keresni. Az olyan regények, amilyen az *Átlátszó sírok* is, épp azért lehetnek hasznosak, mert a bebetonozott ízlésnek szánt provokatív erejük révén útjelzők lehetnek a kiutkeresés során. Mindazonáltal semmi okunk, hogy illúziókat tápláljunk: az „útkereső” művek olyan elképesztően alacsony példányszámban jelennek meg, és a kritika olyan visszhangtalanságba fojtja őket, hogy az olvasók táborának alig van lehetősége tudomást szerezni róluk, netán kézbe venni őket.

– *Miben tér el az Átlátszó sírok a kortárs román prózai trendtől és az európai regények tematikájától, beszédmódjától?*

– Ha a kortárs román prózai trenddel vetjük össze az *Átlátszó sírok* világát, akkor feltűnő, hogy nem egyszerűen eltér az előbbtől, hanem szemben áll vele. A trendet ugyanis az a fajta relativizmus határozza meg, amely a kultúra területén dekonstruálni, feloldani törekszik az értékeket kikristályosító szellemi alapokat. E szembenállásból azonban még nem következik az, hogy Dan Stanca fundamentalista volna, aki feláldozza az esztétikát az etika oltárán. Sőt, akár posztmodernnek is tekinthető, abban az értelemben, hogy a többszempontúság híve, a narrációs nézőpont folyamatosan változik, az író nem tekinti magát mindentudónak. Hősei fölött nem mond ítéletet, engedi őket szabadon kibontakozni. Ám azt világosan látnunk kell, hogy ehhez a szabad kibontakozáshoz az alkotó olyan dimenziókat biztosít, amelyek határozottan a nagy orosz regényekre, különösen Dosztojevszkijre emlékeztetnek. Spirituális, metafizikai dimenziókról van tehát szó. Távol áll tőle a posztmodern ellapítás, elkendőzés játéka, nem illeti ironiával az emberi lélek metafizikai kérdésfelvetéseit. Épp ez volt az az attitűdje, ami bizalmatlanságot ébresztett a kiadókban, akik már a

'89-es fordulat előtt kitűnően adaptálódtak a később posztmodern hírszert tett írók (különösen az úgynevezett nyolcvanas nemzedék) textualizmusához. A Stanca-regények elkövezték azt a hibát, hogy a bevett nyelvjátékok helyett súlyos problémákat vetettek föl, és olyan reflexiókat foglaltak magukban hazája közelmúltbeli történelmére, a kommunizmus évtizedei alatt felgyűlt tragikumra vonatkozóan, amelyeknek a megértése komoly elmélyülést igényelt az olvasótól. Csakhogy a kiadók féltek ilyen igényt közvetíteni az olvasók felé, hiszen a kialakuló piaci trend miatt a megélhetésük tétje az volt, sikerül-e rászoktatni az olvasókat a posztmodern mulatságokra? Nos, kétségtelenül sikerült, Stanca pedig nem vált divatossá, egyfajta „névtelenségbe“, mellőzöttségbe lett szorítva. A román kritikusok egy része azonban, a kiadók gyakorlatától eltérően, a gondolati és morális tisztánlátás igényével mérte fel Stanca alkotásait, jól értve mellőzöttségének okait, és véleményét bátran meg is osztja az olvasókkal azokon a fórumokon, ahol ezt megteheti. Így például a ma legkiválóbbnak tekintett fiatal román esszéista, az orvosból lett filozófus, Sorin Lavric ezt írja Dan Stancáról: *„Dan Stanca írása egy belső indíttatásnak való könyörtelen engedelmesség, egy titkos gyötrődés, amely mintha egy elrendelt, rejtelmes sorsból származna. Éppen ezért tehetsége nem a rutinosság révén megszerzett virtuozitásból fakad, sem álmodozások táplálta szakmai ambícióból: tehetsége a vénáiban csordogáló veleszületett hajlam kényszeréből ered, egy olyan írói alkat az övé, amelyet nem győzünk kárhozatni, amíg él, hogy a halála után büszkélkedjünk vele. Addig azonban e peremre szorított krónikás elhanyagolt mivolta még elmosódottabbá teszi bizonytalan sorsát: halvány vonal, amely csak későn fog felívelni, miután az életmű befejeződött.“*

– *Hogyan határozná meg a regény műfaját? Milyen más kortárs művekkel érzi rokonnak?*

– Feltűnő a hasonlóság például Maria Varga Llosa írói világával, és itt különösen az erotika ábrázolására gondolok. Mindkettejüknél megfigyelhető, hogy az erotika számukra az élet olyan erejét jelenti, amelyet halálosan komolyan vesznek, és amely éppúgy hajszálnyi törések mentén a metafizika világába vezeti a lelket, mint a vallásos törekvések. Írásaikban, ha erotikáról van szó, nyoma sincs a testi vágy felszínes édességének, vagy a posztmodern pornográf élvezkedésébe hajló játékosságnak. Sötét erő, amely éppoly titokzatos, mint a halál vagy a születés. Ennek kifejeződéseit érezni Stancánál és Llosánál is, ebben valóban nagyon hasonlítanak. Épp így némi hasonlóságot érzek Murakami Haruki japán íróval is. Elsősorban abban, ahogy a természeti, külső környezetet bevonják az emberi lélek által megélt metafizikai borzongásba, olyan apokaliptikus látomás erejét vetítve rá, amely egyszerre vonzó és félelmet keltő. Azzal a különbséggel,

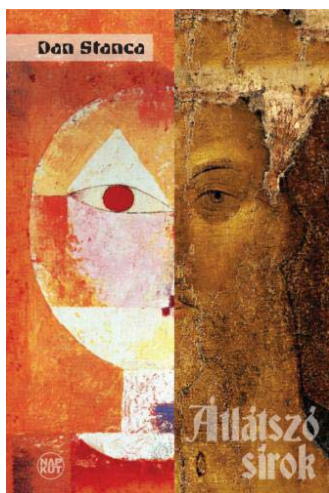
hogy amit Murakami Haruki-nál – pl. *A birkakergető nagy kalandban* – Hokkaidó szigete jelent, azt Stancánál a számunkra sokkal közelebb Bukarest testesíti meg.

– *Mit jelent tulajdonképpen Dan Stanca metafizikus látásmódja és spiritualizmusa? Rokon a mágikus realizmussal, vagy valami teljesen más?*

– Ha a mágikus realizmus alatt a Franz Roh által kreált jelentést értjük, azaz, hogy a valóság fantasztikus, varázsos elemekkel keveredik, akár szürrealista értelemben véve is, ahogy Bulgakovnál vagy Gabriel García Márqueznél látjuk, akkor a megállapítás feltétlenül igaz. Ha abban a sajátos értelemben vesszük, ahogy Mircea Eliade művelte a mágikus realizmust, vagyis hogy ez a fajta fantasztikum voltaképp a halál mitológiájába avat be, akkor még annál is helytállóbb az észrevétel. Ami Dan Stanca metafizikáját illeti, annak lényegi vonását leginkább az agnosztikus, súlypont nélküli látásmóddal való ellentétében ragadhatjuk meg. Egy keresztény (ortodox) szerzőről van szó, akit ugyanakkor máig mélyen inspirál ifjúkori nagy mestere, René Guénon. Ez utóbbi a hindu hagyomány híve volt, amely szerint a világ folytonos hanyatlásba zuhan alá, ellentétben a fejlődést hirdető naiv pozitivistákkal. Stanca átvette Guénontól azt az elképzelést, hogy jelenleg a világ utolsó korszakában vagyunk, amit a hinduk kali yugának hívnak, Hésziodosz vaskorszaknak nevezte, és szerinte a pusztulás egyre bizonyosabb jelenségein kívül aligha vár ránk más. Innen ered az apokaliptikus látásmódja, ami szintén nem teszi őt túl szimpatikussá az irodalmi trend képviselőinek szemében. Noha sokan épp ezért iróniával és gúnnyal kezelik, apokaliptikus színezetet öltő metafizikája mégis teljesen hiteles, tiszta kontúrokkal rendelkezik, és azzal a fajta sötét melankóliával terhelt, ami Tarkovszkij *Stalkeréből*, azt hiszem, mindannyiunk számára jól ismert.

– *Az egyik részben egy beteg asszony a Megváltó ikonjával szeretkezik. Milyen a regény elbeszélőjének viszonyulása a valláshoz?*

– A regénynek épp az az egyik izgalmas vonása, hogy több narrátor is van, hol az egyik, hol a másik szereplő elbeszélését olvashatjuk, ezek a maguk váltakozásával mégis egésszé, egységessé teszik a történetet. Nem éreztem azt, hogy a szerző bármelyikükkel is azonosulna, vagy hogy szereplői az ő szócsövei lennének. Szabad személyiségek, mindegyik különféle módon viszonyul az élethez, így a valláshoz is. Ha a szerző valláshoz való viszonyulása voltaképp a kérdés magva, akkor erről őt kellene megkérdezni. Azon fáradozom, hogy meghívjuk a szerzőt egy könyvbemutató erejéig Magyarországra, és bár erre egyelőre semmi remény, mivel nem találtam az intézeteknél stb. olyan partnert, aki ebben hajlandó volna segíteni, de ha valami csoda folytán mégis sor kerülne rá, akkor személyesen felteheti a szerzőnek ezt a kérdést.

– *Milyen jelentősége van annak az események szempontjából, hogy a történet egy részét egy nő meséli el egyes szám első személyben?*

– Igen, az elbeszélők egyike nő, a Kanadába emigrált román művészettörténész, Ruxandra Albescu. Természetesen nem véletlenül és némileg összefügg azzal, amit fentebb mondtam. Az egyik kedvenc német filozófusom, esszéistám, Manfred Frank azt írja a „*Der kommende Gott*” című művében, hogy a nemek tekintetében a civilizáció építésének folyamata során, körülbelül Rousseau-tól kezdve, megfigyelhető egy érdekes megosztottság: amivé az ember lenni akart, azt a férfi képébe dolgozta bele, és amivé nem akart lenni, amit elnyomott magában, azt beleszorította a női identitásba. Az újkori civilizáció hajtóerejét a hatalommal, erővel, öntudattal rendelkező férfi biztosította, a nőkre

maradt mindaz, ami homályos, érthetetlen: a kétely, a lelki tépelődés, önmagunk alulértékelése, a testi szenvedés, a kiszolgáltatottság. Sokáig tartotta magát az az illúzió, hogy amíg az erős férfinak sikerül távol tartania magától ezeket a „nőies” dolgokat, egyre jobban elidegenednie tőlük, addig az egész társadalom javára egyre tökéletesebbé válik a legfőbb jó: ez pedig a civilizáció. Csakhogy a bekövetkező történelmi kataklizmák rámutattak arra, hogy amikor a nők többé már nem bírják hordozni az alávetettség terhét, és helyette nem alakul ki a nemek között egy kiegyenlített, humánus együttélés, akkor, paradox módon, a férfias nagyságtudat is elzúllik a világ általános hanyatlása közepette. Ruxandra Albescu ezzel a fajta tépelődő, önmagát alázatatosan a férfinél kevesebbre tartó női érzékenységgel éli át a főhős, Horia iránti reménytelen szerelmét, és különös, hogy a szerelem bűvöletén át tudatosodik benne az a történelmi tragikum (a kommunizmus által meggyötört Bukarest arca), amely a legnagyobb szenvedést jelenti a férfi számára. Ezért is érdekes az ő elbeszélése alapján részt venni az eseményekben, végül pedig bebizonyosodik, hogy a megbetegedett, a világ pusztulásának látomásaitól gyötört férfi gyógyulásának egyetlen lehetősége épp a Ruxandra érzékenységének és alázatának mélyén rejlő harmóniában és lelki épségben rejlene. Azonban minden végső erőfeszítése, a Ruxandrának tett őszinte vallomásai ellenére a férfi már nem kapja meg a gyógyulás esélyét.

– *Mennyiben referál a regény a Ceaușescu-diktatúrára?*

– A diktatúra képezi a regény történelmi magvát. És ha van tanulsága ennek a regénynek, akkor az épp ehhez a problémához kötődik. Nagyon sok utalást olvashatunk például a templomrombolásokra

vonatkozóan, köztudott, hogy a diktátor sorra verette szét, tette a földdel egyenlővé Bukarest több évszázados templomait. A templomrombolások során vált problematikussá az ortodoxia és a nép viszonya, amelyet a kommunizmus előtt az orosz regényekből (Dosztojevszkij: *Karamazov testvérek*, Tolsztoj és az opytinai sztarecek stb.) is jól ismert intimitás és őszinteség jellemzett. A diktatúra alatt azonban az egyház a saját túlélése érdekében olyan, az ortodoxia természetétől idegen viselkedési mintákat kezdett követni, amely megbontotta ezt a sok évszázados, harmonikus, bensőséges viszonyt az ortodoxia és a román nép között. Ennek a viszonnak a torzulása rendkívül plasztikusan ábrázolódik a regényben. A diktatúra bukása után az egyház és a nép az újrakezds lendületével, együttes erővel és áldozatok árán kezdi el építeni minden idők leggigantikusabb bukaresti templomát, a Nemzeti Megváltás Katedrálisát. Ennek felszentelési ünnepén betegedik meg a főhős, látomásában a templom befalazódik, egyetlen ajtót, vagy rést sem találni rajta, áthatolhatatlan sziklává változik, amit végül az egyház kénytelen a saját kezével lerombolni. Tehát itt nem egyszerűen arról van szó, hogy a szekularizáció miatt az ember elveszíti transzcendens hajlamait, hanem hogy épp a szakrális tér az, amely nem hajlandó többé eleget tenni a rendeltetésének, bezárul, és elzárkózik az elől, hogy közvetítsen az istenség és az ember között. Így bármilyen mélyen szenved is az ember, nincs többé olyan szakrális tér, ahová lehajthatná fejét, vigasztalást keresve. Egyedül a saját keze által lerombolt világgal nézhet farkasszemet.

Boldog Zoltán

Véres komolytalanságok Bárdos József rovata

FRANZ KAFKA

FUSTÉLY

K. József elővette.

Régen nem volt módja rá, hogy alaposan megszemlélje. Végül is az ember vagy földmér, vagy fölmér. A kettő nem megy egyszerre. Hát most el kellett jönnie. S ha kell, nincs mese. Jön az ember, és lesi, hátha behívják. A világ olyan, mint egy nagy hadkiegészítő hivatal, ahol ki-ki megkapja a behívóját.

Ez a törvény. Amelyet ő persze nem ismerhet, mert a törvény valami olyan nemes, olyan fennkölt dolog, hogy hétköznapi ember még a közelébe se érhet. A törvényt a magas Házban hozzák, oda talán egyenesen az égből ereszkedik alá. Senki sem kérdezi, miért és hogyan. Úri huncutság is volna a törvény felől kérdezni. Elég, hogy ott születik. Születéséről a nemesek gondoskodnak. Fontolgatják, dédelgetik, egyik bizottságból a másikba hordozzák. A nemesek annyira pontosak, precízek, megfontoltak, annyira gondoskodók, annyira előrelátók, hogy néha óránként átírják a törvényt. Így aztán végül maguk a nemesek sem tudják, éppen mi a hatályos. Ezért a törvények a nemesekre nem is vonatkoznak. Ez így helyes, így igaz. Vagy betartja valaki a törvényt, vagy betartatja. Nem lehet egynek mindent! Ez a nagy, nemzeti egyenlőség szép kifejeződése.

K. József nem is panaszkodott. Ő különben is már régen megkapta a magáét. Még Fridától. Úgyhogy most elhatározta, a végére jár. Persze a legjobb az elején kezdeni. A hátuljához úgyse nagyon férne hozzá. Úgyhogy nézni kezdte. Igen, így, szemtől szembe kell megvizsgálni a dolgokat. Már amennyire ez a szemtől szembe formula megfelelően fejezi ki ezt a különleges helyzetet. Most mintha nagyobb lenne, mint legutóbb, állapította meg. Vagy megcsalna az emlékezete? Igaz, ami igaz, legutóbb határozottan sötét volt, amikor használta, ott a söntéspult alatt. Vagy talán nő? Nem, nem akar ilyenkor nőre gondolni. De ha nem akar, azzal is a nőre gondol. Micsoda kelepce. És ettől még tovább nő. Már megint nő. Igen, gondolta, már megint nő.

Határozottan nő volt, aki közeledett. Mindjárt ideér. Most mit tegyen? Eltegye? Vagy szemlélje tovább? Érdemes volna, tekintettel arra, hogy ilyenkor még az állása is egészen más, mint egyébként. Persze egyik állás olyan, mint a másik, mégis van, aki folyton az állásáért

reszket Minden kicsiségből nagyot csinálna, sírással, karmolászással, ráncigálással, markolászással, ha másként nem megy.

Ha nő, ha nem nő, hozzá kell szoknia, hogy figyelik. Lesik, mit beszél, mit gondol, és miért. Persze eddig is tisztában volt azzal, hogy a segédei csak azért követik mindenhová, mert szemmel akarják tartani. A múltkor is, amikor a kéményben sziesztázott, észrevette, hogy a két segéd alulról és felülről lesik a lyukon át. Micsoda lyukérzékük van. Az üresség nyilván vonzza az ürességet. Egy földmérő mégis több ennél. Nem véletlen, hogy gróf OstOst éppen őt hívta. Itt Keleten, ahol mindig mindent lehallgatnak, elhallgatnak, mindenkit kihallgatnak, határozottan kelete lehet. Már a méret miatt is. Ahogy így elnézi, megállapítható, hogy az övé elég nagy, semmi szükség, hogy a máséra irigykedjen. Bezzeg az olyan, aki már termetre is elmarad az átlagostól, mindenáron magasra akar jutni, pedig a talppont nem növeli meg egy rúd hosszát. Igaz, van, akinek a kezében, úgy mondják, a söprűnyél is elsül.

A grófnak nyilván nincsenek ilyen gondjai. A nemesek közül való, tehát érint- és sérthetetlen. Talán magával a Herceggel is szabadon beszélhet, de ha ez nem is volna más, mint afféle mendemonda, amelyet akárhányat hallani itt a faluban, az bizonyos, hogy egy másik világhoz tartozik. A nemeseket már az autójukról vagy az öltözékükről megismerni, éppúgy, mint a püspököket vagy a bíborosokat, bár nincs afféle egyenruhájuk, bármilyen világmárka megteszi, mégis, elég egy pillantás, hogy tisztába jöjjön az ember a helyzettel. Klammnak állítólag egész sorozat fényképe van, amelyen OstOst gróf látható más nemesek társaságában. Egy nagy albumban tartja őket, amelyet a fogadóbeli szobájában, a páncélszekrényben rejteget, Olga mesélte, hogy egy tavaszi ünnepen, amikor Klamm talán kissé több sört ivott a kelletténél, megmutatta neki az albumot. Persze csak a fedelét, de már az is annyira más volt, mint amit mi itt a faluban megszoktunk, hogy egyszerűen nem talált szavakat a leírására. Mi lett volna, mondta, ha a fotókat is látja? Hogy lett volna képes egyáltalán elviselni a látványt, holott ő nem akárki, Klammon kívül is ismer néhány magasabb rangú hivatalnokot, akik bejáratosak a főnti irodákba, talán még a Házba is, sőt, némelyik állítólag egyenesen a gróf személye körül szolgál, de azok félig-meddig még mindig a mi világunkhoz tartoznak, és nem a nemesekéhez, ahol nyilván már nem számít a méret. Ott a törpe is nagy embernek érezheti magát, még gróf is lehet akár.

Amikor odalépett hozzá a nő, K. József még mindig ezen elmélkedett.

– Te vagy az, Frida? – kérdezte, mert annyira elmerült gondolataiban, hogy nem volt kedve fölpillantani.

– Igen, Olga vagyok – mondta Amália. – Mit csinálsz?

K. József kinyitotta a szemét. Meggyőződött róla, hogy tényleg Frida áll előtte, derekán azzal a háromsoros gombolású csipkebetétes batisztzsebkendővel, amelyet csak akkor szokott fölvenni, ha nagyon fontos közlendője van, de K. Józsefnek ettől valahogy véggképp elromlott a kedve, és csak ennyit mondott:

– Karbantartom a füstélyomat.

Az arctalanná válás versei

Gyukics Gábor *kié ez az arc*
című kötetről

Gyukics Gábor, a kortárs amerikai líra egyik talán legismertebb magyarországi fordítója, eddig öt önálló verseskötet szerzője; legújabb lírai szövegeit leginkább az énkeresés, az identitáskeresés lírai lenyomataként olvashatjuk. A *kié ez az arc* (kisbetűvel, kérdőjel nélkül) már a címében is két értelmezési lehetőséget rejt: egyfelől érthető kérdésként, mely szerint a költő azt kérdezi: *kihez is tartozik ez az arc?*, másfelől olvashatjuk önmeghatározásként, kissé archaizálva ugyan, de *(a)kié ez az arc* értelemben is. Igaz, a könyv versei elsősorban inkább a cím kérdésként való értelmezésére reflektálnak.

A kötet nyelvezete a minimalista, illetve a hermetikus jelzőkkel jellemezhető a legpontosabban, ugyanis negyven-egynéhány szűkszavú, ujjlenyomatszerű, sok ponton elhalványuló verse nem egyebet tesz, mint a lehető legkevesebb szóval keresi a választ a címben megfogalmazott kérdésre: *kié is az arc valójában, illetve egy arc felől meghatározható-e egyáltalán a személyiség?*

„kőbevéődött két számadat
agyagos csepeli földben
műmárvány alatt fekszenek
testüknek nagyszüleim hamvai
szorítanak helyet
hogyan megbeszéljék azt
amit élőként nem tudtak“

— olvashatjuk a kötet elején, a *temetés után* című versben, mely a szülők temetését örökíti meg. A megszólaló úgy beszél róluk, mintha még mindig

itt lennének, emlékü, visszhangzó szavaik pedig mindenképpen hozzájárulnak ahhoz, hogy önnön identitását megpróbálja megfogalmazni.

A beszélő helyenként mintha a természettel való egységet keresné, ezért jellemző helyszínei a verseknek az erdők, temetők, elhagyatott vasúti töltések, őszi kertek, stb., mindezt továbbgondolva pedig az is elképzelhető, hogy a kopár, félhalott tájak nem egyebek, mint magának a költő belső világának, lelkének a lenyomatai. A *kié ez az arc* versei azonban nem nevezhetők egyszerűen tájlírának. A kihaltság, kopárság mellett megjelenik bennük a bölcsekedő hangnem, a filozofikus mélység is. Gyukics lírai beszédmódja nem egy esetben a távol-keleti líra minimalizmusára emlékeztet, ugyanakkor felbukkan benne valamiféle rejtett vágy a transzcendens iránt. Erre említhető példaként a *kint is bent is* című vers:

„viszi a szél a madarakat
egy aprót elsodor
a járdán
egy hold
a pocsolyába fúl (...)“

A „hold“ egyúttal párhuzamba állítható a kötet kulcsmetaforájával, az *arccal* is. A pocsolyába fúló kép felidézhet bennünk egy elmosódott, kivehetetlen arcot, amelyet a lírai én hiába próbál megragadni, körvonalaznia mégsem sikerül.

Arcát, identitását keresve a beszélő tovább bolyong, ám mintegy ciklikusan jut vissza ugyanoda: az elhagyott, kietlen tájakra, ahol az ember legfeljebb közvetett módon van jelen, nem fizikai valójában, pusztán alkotásaival. E körköröség egyik bizonyítéka a *sétány 2* című vers:

üres a pad
támlája hosszában végigrepedt
a szobor mellél
vigasztalja

Az ember alkotta tárgyak is *egyedül* vannak tehát – az életre kelő, az ember hiányán szomorkodó padot vigasztaló szobor szürrealisztikus képe értelmezhető a társ, a másik általi meghallgatás iránti vágy metaforájaként. Hiszen az önmeghatározás mindig csak valaki máshoz, másik emberhez képest lehetséges.

A kötet végkicsengése egyáltalán nem nevezhető optimistának – a költő mintha feladná, hogy egyáltalán találhat bármiféle választ is a címben megfogalmazott kérdésre. A *mítosztalan* című vers, például, leszámol az önkeresés eredményességébe, de egyúttal a transzcendens létezésébe vetett hittel is:

elhagyatott volt a föld
nem volt ráírva semmi
kiürült
papírzacskóként
lappadt össze

Az egyes darabok a kötet vége felé haladva egyre halkszavúbbá, meditatívabbá válnak, s nehezebben adják meg magukat az értelmezésnek. A záróvers, a *nem sejtik* meghatározhatatlan alanya, illetve már-már extrém módon absztrakt metaforarendszere ugyancsak a konkrétságról való lemondást, a válasz megragadhatatlanságát erősíti:

résnyire megnyílik a
csend
helyet ad egy körötte zajongó
hangnak
amint a hang belép
elhalkul
eggyé válik a csennel
a kint rekedt hangok összeverődnek
lesik a csend mikor nyílik újra

Itt már pusztán metaforikus, a szavakból építkező, minden fizikális aspektust nélkülöző irodalmi térről beszélhetünk, amelyben felfüggesztődik a kérdés: *kié ez az arc?* A hangok azt lesik, a *csend mikor nyílik újra* – tehát a *csend*, az elhallgatás még nem végleg zárult be és zárt magába minden lehetséges választ. Újra kinyílásának, a válasz megtalálásának lehetősége fennáll. A lírai alany fokozatosan kivonja magát a szövegekből, ahogyan a kötet vége felé haladunk, s nemhogy *arcát* nem mutatja vagy találja meg, *hangja* is egyre inkább elhalkul.

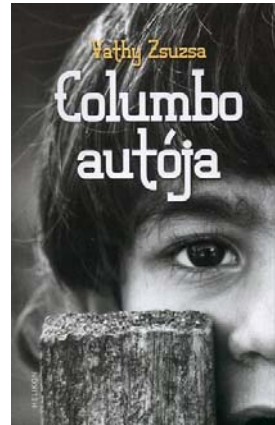
A kötet szűkszavúsága, ezzel együtt pedig az értelmezési lehetőségek szerteágazó irányai, a viszonylag kevés szó ellenére ingergazdag lírai környezetbe vezetik az olvasót, aki, ha nem is látja meg minden sor mögött a költő *arcát*, önmagához mindenképpen közelebb kerülhet.

Kántás Balázs

Gyukics Gábor: *kié ez az arc*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2011

Optimizmus a dzsumbujban

Vathy Zsuzsa *Columbo autója*
című könyvéről

Rokonszenves csibészt tett meg hőseül Vathy Zsuzsa a *Columbo autója* című, kisregényként, novellafüzérként egyaránt olvasható könyvében. Danó Roland húszesztendős roma fiatalember, képzelete gyermekien nyitott, ő maga kétségkívül tehetséges, de inkább álmodozó, mint szorgalmas, párját ritkító önbizalmát talán csupán a szerencséjébe vetett hite múlja felül. Töretlen önbecsülésű, a problémákról tudomást nem vevő, örök gyermek, aki valójában nem hajlandó felnőni, ám képzelgéseiben felnőttnek, méghozzá sikeres felnőttnek látja magát.

Láthatóan optimista és vidám könyvet tervezett Vathy Zsuzsa írni, és ennek megvalósításában igazi segítőtársra lelt garabonciás hősében. Roland számára ugyanis nem léteznek akadályok, számára minden nap jó valamire, vagy ha mégsem, akkor tesz róla, hogy jó legyen, lelkiismeret-furdalás nélkül ellóg az iskolából, nem esik kétségbe, amikor milliós nyereményű vetélkedőn kibukik, mert nem tudja, milyen gyártmányú Columbo felügyelő autója. Akkor sem, amikor barátnője szülei eltiltják tőle a lányukat, mert túlságosan beképzeltnek tartják. Hároméves korától olvas, remek memóriával percek alatt tanul meg verseket, műkedvelő színész, rajzban osztályelső, több hangszeren muzsikál, istenadta tehetség, ráadásul határozottan jóképű – eleve színésznek teremtette a természet. Tizenhat évesen már van jogosítványa, érettségét szerzett és hamarosan szakképesítése is lesz, ez már elegendő, hogy elinduljon Németországba, ahol néhány év alatt megvalósíthatja álmát, megteremtheti jólétét. Csakhogy Roland sem az egyikért, sem a másikért nem igazán tesz, meggyőződése, hogy szerencséjének csillaga soha nem huny ki feje fölött. Ugyanakkor a rulettezésben is megmutatkozó mázlija nem csábítja „gépezésre“.

Valóban vidám és optimista élettörténetet mond el Rolanddal a mű zárófejezetéig voltaképpen rejtőzködő, többes szám első személyű elbeszélője, akinek jelenlétét az olvasó abból érzékeli, hogy a hős mondatai mellett annak gondolatait is megismeri.

Az eddig elmondottakat hatásosan ellenpontozza az a társadalmi környezet, amelybe Vathy Zsuzsa elhelyezte hősét. Roland egy szorgalmas roma családban él szüleivel és három lánytestvérével, Budapesten, a Kén utcában, az Illatos út és a Gubacsi út közti „dzsumbujban“, hatan az egyszobás lakásban. A családban becsülete van a munkának, akárcsak a tanulásnak, Roland önértetes, ingyen nem dolgozik, amikor jó bérért és ellátásért uborkaszedésre invitálják, hajlik rá, végül azonban nem derül ki, elfogadja-e az ajánlatot és elmegy-e dolgozni.

Az önelbeszélő Roland és barátja, Zsolt fényes jövőt terveznek, könnyedén túleszik magukat az előttük felbukkanó akadályokon, saját elvárásaikhoz idomítva ugyan, de erkölcsi érzékenységgel vitatják meg a világ dolgait, ártalmatlan vagányok, akik sziporkáznak a jópofa ötletektől. A Kén utca pedig a névéhez híven lepra egy hely, megismerésének (bemutatásának) szándéka Rolandból előhívja a kérdező riportert, aki Kincsi bácsit, az Illatos út legrégebbi lakóját faggatja a múlt felől az egykori marhavágóhíd helyén épült Lurdy Házban kólláztatva. Bármilyen szerekörben, elbeszélői pozícióban is találja magát Roland, fölötte minduntalan jelen van a történet egészét belátó elbeszélő, aki kompozícióba rendezi a beszélő nézőpontjából befogott horizontot.

Vathy Zsuzsa meseként bontja ki a történetet: hőse az ábrázolt életút során akadályokba ütközik, próbatételeken esik át, tapasztalja a gáncsoskodások következményeit, de pozitív felismerésekkel gazdagodik általuk, a megpróbáltatások tudatosítják benne, hogy talán *„sokkal, de sokkal több lehetőség is van a világban, mint amennyit tájékoztatlan-ságunkkal, felületes ismereteinkkel elképzelünk“*. Ezek a felismerések, minként a történet során elhangzó mese-szüzsék is, a pozitív gondolkodás irányába terelik a hőst. Amikor az elbeszélő végül elengedi Rolandot, csupán annyit tudunk későbbi sorsa felől, hogy attól a perctől már valóban egyedül ő lehet saját szerencséjének kovácsa.

Végül még csak annyit, hogy amit eddig hősteremtésről, társadalmi környezetbe helyezésről elmondhattunk, az írói gyakorlatban fordítva játszódott le. Vathy Zsuzsa írt egy remek riportsorozatot az időközben megszűnt *Nagyítás* hetilapba a „dzsumbujban“ működő alapfokú művészképző iskoláról, ott találkozott Rolanddal, akivel interjúkat készített, „utasa“ volt autójában, járt a szüleinél. Mindebből eredően riportregény, dokumentumpróza is születhetett volna az élményből. Mégis inkább mese lett belőle, vidám és optimista, néhol azért karcosan keserű, s mint a mesék általában, tanulságos: tükröt tart az olvasó előítéletei elé.

Terápiák, emlékek, átváltozások

Bartók Imre *Fém* című kötetéről

Nyugtalanító könyv Bartók Imre első regénye, a *Fém*. Rettentően provokatív, az olvasó bárhogy választ: vagy a földhöz csapja rögtön az elején, vagy átrágja magát a szöveg sűrűn benőtt, indázó világán, mindenképp szembesítéssel megy keresztül. Egy olyan regényt foghat a kezébe, amely arra a kérdésre, hogy miről szól, mindenképpen rosszul felel. A könyv ugyanis egy tökéletesen nyitott olvasót feltételez, aki akár önmagát is képes felszámolni, mire a könyv végére ér. Hiszen ahogy a történetelemek sem léteznek, illetve állandóan megszűnnek, átalakulnak, úgy az olvasó saját magát sem képes megalkotni, mert nem kap lehetőséget erre.

Miről is szól tehát ez a kevésbé történetközpontú szöveg?

Monstrum fantáziavilágba csöppenünk, ahol mesterfokon úzi az elbizonytalanítást Bartók Imre. A többnyire Johnként megszólított elbeszélő orvosához jár terápiára. A regény rövidke fejezetei ezeket a találkozásokat írják le, valamint John sajátos világába kalauzolnak, ahol eldönthetetlenül válik, hol kezdődik a valóság, honnantól az álom, van-e a kettő között különbség. Ráadásul a regény zárófejezete mindezt idézőjelbe teszi azzal, hogy a sorozatos átváltozások utolsójaként a regényt író John gépirónóje összegzi a történetet, mintha mindaz, amit eddig olvastunk, igazából egy teremtett szöveg lenne, regény a regényben.

Adott tehát egy állandóan változó, egyes szám első személyben megszólaló elbeszélő, aki fizikai formáját tekintve a 21. századi Orlando, és állandóan változik körülötte a világ is. A narrátor realista pontossággal ábrázolja az őt körülvevő és folyton átalakuló környezetet: „*Mentem fölfelé a mályvaszínű falak között, s feltűnt, hogy egy efféle gondozatlan és elhanyagolt épületben mennyi friss és*

zöldellő cserepes növény és virág van, főként magnóliák mindenütt, körbe a falak mentén. (...) Magam is szeretem a növényeket, otthon is van néhány, szépen növegetnek, alig kell őket gondozni, élük a maguk életét.“

Az ennyire elbizonytalanított regénytérben már az elbeszélőnek sem lehet idővel hinni, tehát az is kérdéssé válik: van-e orvos, van-e terápia. Az egyik fontos kérdés az emlékezet és az elmesélhetőség, hogyan definiálja magát újra író, elbeszélő és olvasó egyaránt egy történet megírásakor, elmesélésekor, olvasásakor. *„Tudnod kell azonban, hogy az emlékezet mindig mozgásban látja a dolgokat, ám a dolgok igazi képe a mozdulatlanságban, a felejtésben tárulkozik fel.*“ A narrátor ezzel szemben egy tévedhetetlen optikát áhít a regényben, amely *„megmutatja a világ igazi arcát*“. Folyamatosan felmerül azonban a kétség: *„Miért kell ezt újra végignéznem, ha egyszer világosan emlékszem rá, akkor minek kell emlékezni, minek élni, ha az egyik is elegendő.*“

A zárlatban, amikor már az eddig felrajzolt viszonyok végérvényesen átalakulnak, és John találkozik a Faemberrel, annak monológiájában hangzik el a feledés szerepének tisztázása: *„John, valójában nem az emlékezés, hanem a felejtés segít megragadni az időt. Minél többet felejtesz, annál közelebb kerülsz majd ahhoz, amikor még nem is volt mire emlékezned, vagyis annál közelebb kerülsz a múlthoz. Annál inkább nincs semmi, csak ez a nem emlékezés, így kerülhetsz vissza oda, ahova vissza kell kerülnöd. (...) És ha egyszer sikerül mindent elfelejtened, mindenre emlékezni fogsz, a fényre, a vízre, az első pillanatokra, ahogy még féltél levegőt venni, ez természetes, ettől mindenki megrémül.*“

Ez viszont a félelemre, a rettegésre, valamint a létbe vetettség rettenetére irányítja a figyelmet. *„Néztem a szemét, és azon töprengtem, vajon mit látott ez az ember, amit nem akart, nem tudott látni, vajon mit kell látni ahhoz, hogy arra vágyjunk, többé semmit se lássunk.*“ A másképpen látás a szemcsonkítás, az oidipuszi vakság, az orfeuszi visszánézés mentén szerveződik. Többször olvasunk szemkivágásról, szemkiszúrásról, majd az írásról, mint láttatásról, látásról. Egyik elmélkedésében úgy fogalmaz John, az a cél, hogy az írók *„próbáljanak tereket alkotni, és a terekben építsenek máglyákat, ősi tiltott jeleket véssenek a földbe, idézzenek szellemeket, és hagyják, hogy menjen minden magától, kibújjon a földből szarvaival, iszonytató, izmos combjaival a lény, lerázva magáról a salakot és a fényt, hogy elpusztítsa gondolataik maradványát, és új, nagyobb bálványt emeljen helyükre, nagyobb dicsőségére még földben szunnyadó nemzetségének, amely alig várja, hogy eljöjjön az ideje.*“ Ez történik meg a Fém című regényben. Álmok és valóság viszonylagossága eleinte szórakoztatóan ironikusan épül, a mályvaszínű falak újra és újra megjelenve mosolyt csalhatnak az olvasó arcára, szerző és befogadó összekacsintanak, mennyire közhelyes tud lenni az élet.

A regényt úgy kell elképzelni, mint egy óriás ornamet, amelynek szerteágazó indái, csavarodó motívumai önmagukban, közelről nézve szépek és izgalmasak. Ha viszont távolabb állunk, olyan mintát is kiadnak,

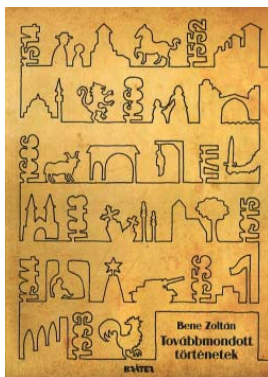
melyre eddig nem figyeltünk. Ezt tükrözi a következő rész is: „*Már akkor tudtam, amikor először beléptél hozzám, és belenéztem a nagy szomorú, barna szemedbe. Már akkor láttam, mi rejtőzik ott, micsoda fájdalom, aminek nincs ereje kibontani ágait-lombjait. Hiszen felágaskodnál és nyújtóznál magasabbra, a nap felé, de a gyökereid szilárdan tartanak, és nem eresztenek semerre, nem igaz?*“ Ezeket az értelmezéseket, felismeréseket egyrészt a tudatosnak tűnő szimbólumrendszerrel segíti Bartók Imre. Másrészt az archetípusok túlterhelt világát (kutak, lépcsők, víz, ajtók, kilincsek, labirintus) újabb és újabb információkkal dúsítja, így futószalagon gyarapodik a szöveg, melynek fő szervezőeleme eleinte mindenképp a mozgás és mozdulatlanság ellentétpárja.

Nemcsak archetípusokkal van tele a *Fém*, hanem intertextuálisan is számos művet idéz. Elsősorban a gótikus regények írói, a romantika nagyjai juthatnak eszünkbe. Poe *A Vörös Halál álarca* című elbeszélése egészen konkrétan megjelenik átiratként, de Hoffmann *Az arany virágcserep*, Thomas Mann *Mario és a varázsló* és Kafka *Az átváltozás* című művei is megelevenednek olvasás közben. A fantázia és valóság összemosódása hasonló Anselmus diák történetéhez, mondataiban a hipnotizőr Cipolla vendéjátékára rímel. John, azon kívül, hogy egy jelenetben bogárrá változik, a kaffai szűk tereket, a dosztojevszkiji nyomasztó lyukakat, az odúlakókat idézi meg. Vagy akár Karinthy *A cirkusz* című elbeszélését és Boris Vian írói világát.

John és az őt kezelő orvos közti viszony ugyanúgy átváltozáson megy keresztül. Az eleinte tartózkodó, kihátráló John végül függő lesz, szüksége lesz az orvosra, aki hipnotizőrré válva már-már az erotikát súrolja, ahogy pácienséhez húzódik. Konkrét megoldást nem kapunk, ezt a részt a vakító fény beáradása zárja, mely szintén hosszasan előkészített vissza-visszatérő motívuma a regénynek.

A *Fém*ben minden kétélű. A kések egyszerre segítenek világra hozni az új lényeket, gyerekeket, és az ölés fegyverei. A bibliai motívumok, történetek és szereplők egyszerre az eredeti jelentés hordozói, Izsák és a Kánaán, Orfeusz vagy az özönvíz nevében, de ugyanakkor mindent idézőjelbe tesznek, és csak távolról emlékeztetnek korábbi önmagukra. Groteszk világ születik így szemünk előtt.

Bartók Imre sikeresen számolja fel ebben a regényben elbeszélőjét és lehetséges olvasóját is, és kíméletlenül teszi fel azt a kérdést, hogy egy lehetséges befogadó mennyire provokálható, mennyire bizonytalanítható el. Ő azt mondja, maximálisan. A regény azoknak ajánlható, akik nem az egyszerű megoldásokat szeretik a kortárs prózában, akik hajlandóak Bartók Imrével egy olyan erdőbe bemenni, ahonnan nincs kilátás, amely erdő talán nem is létezik, és a kutatás öröme, a borzongatás új formáját alkotja meg benne együtt szerző és befogadó.

Magyar történelem a harmadik világháborúig

Bene Zoltán *Továbbmondott történetek* című novelláskötetéről

A *Továbbmondott történetek*, Bene Zoltán tizedik prózakötete a magyar történelem egyes epizódjait eleveníti fel a kiragadott eseményeket kronologikusan elrendező novellákban – a Dózsa György-féle parasztháborútól a harmadik világháborúig.

A könyv mottói alapján világosan kirajzolódik az értelmezés, amely szerint a történelem történetmondás, azaz vállaltan szubjektív műfaj, nem pedig tudomány. A magyar históriát ezúttal nem nagy csaták és királyok nevei köré szervezve olvassuk, hanem a kisember szemszögéből, aki általában a legnagyobb, de keveset ábrázolt vesztese az eseményeknek. Ezért egyszerre *újramondott történetek* is Bene Zoltán írásai. Olvashatók különálló novellákként, de egy összefüggő mű fejezeteiként is.

A kötet különlegessége, hogy az elbeszélő olyan nézőpontokat keres, amelyek a történelmi események eddig ismert megítélését kiegészíthetik, felülírhatják, relativizálhatják. Mégsem egyfajta alternatív történelemtankönyv, mert az értelmezések hálóját meghagyva nem a tanításra törekszik, hanem a történelem újradefiniálására, s ezzel inkább egy „antitankönyv” pozícióját veszi fel, merész történelmi nézőpontváltásokkal. Ilyen új szemszögnek tekinthető a halálra kínzott paraszt élete (*Sebezhetetlenek*), a Fekete Sereg sorsa Mátyás halála után (*Mohács felé*), a szolnoki vár eleste a török időkben (*Krónikás ének*), II. Rákóczy György török háborújának következményei az erdélyi falvakban (*A gyöngyöt síró ifjú*), Szeged visszafoglalása a városban lakó török gyermek (*A merénylő*) és a rodostói bujdosás Benedek Pál szemszögéből (*A kimondhatatlan nyomorúság*).

A történetek egyik jellemzője a végletes pesszimizmus, az áldozat-szereplők elképzelhetetlen szenvedéseinek naturalista részletezése.

A szerző úgy rajzolja meg az egyes korokat, mint amelyekben élni nem, csak meghalni lehet: „*Kezükre, ha volt, levágott ujjú kesztyűket húztak [...] Reszkető fejükre zsírtól-kosztól fényes bórsípkát húztak, hogy férgektől nyüzsgő, agyonvakart, agyonmart, hajavesztett fejbőrüket elrejtsek [...] Testükön gennyes sebek nyíltak átható dögszagot árasztó húsevő virágok gyanánt. [...] A vakokat nyomorékok vezették, a féllábúakat sánták támogatták, a lábatlanok leghátul vonszolták magukat karjaik utolsó megfeszített erejével.*“ Az idézett sorok a *Mohács felé* című elbeszélés részletei, a Fekete Sereg leírásának egyes képeit vonultatja fel, amelynek menetelése az ország Mohács felé haladásának allegóriájává válik, a szöveg képeit tekintve azonban inkább az emberi test bomlásának a lehetőségeit halmazza a morbiditásig. A *Sebezhetetlenek* című szövegben hasonló tünet a főhős orrszívása, és az ínyéből szivárgó vér kiköpése, mely a szereplő azonosítására szolgáló tulajdonságként lép elő. A *Krónikás Ének* Nyári Lőrince „...*keze fejről aztán az izzadságot a csizmája mellé csapta a porba, azzal a mozdulattal, ahogyan orrának tartalmát szokta a csata közben ...*“, később „...*kiköpött, aztán eltaposta nyálát...*“. Ezek a testnedvekkel, illetve bomlással kapcsolatos, halmazott képek a szereplők és a kor megrajzolásának eszközévé válnak. A későbbi novellákban a testiség ilyenszerű ábrázolását sokkal finomabb eszközök váltják fel.

A kötet első harmadára a stílusbeli és szerkezeti tapogatózás jellemző. Ezek után a *Hadik útja* című, montázsszerű szöveg meglepően erős váltást jelent. A történetben egy öreg katonatiszt – Mária Terézia idején járunk – halála előtt átgondolja az életét, ezt részben a visszaemlékezésekből, részben az önálló, jelen idejű jelenetekből ismerjük meg, hozzájutva ezzel a narratív kaland és az „önjellemrajz“ olvasásának élményéhez is.

A kötet jól sikerült darabjai a katonatörténetek. Mintha ezek lennének a legalkalmasabbak a szerző feltételezhető intenciójának kifejtésére, mely szerint a történelem elmesélése nézőponttól függő, soha véget nem érő történetek tovább- és újramondása. Ilyen történet a *Nincs kegyelem*, melyben a győztes és a legyőzött hadvezér beszélgetéseit olvashatjuk, miközben pozíciójuk a hadi szerencse forgandósága folytán felcserélődik. Ezekben a már individuális problémákon keresztül konstruálódik meg a történelmi kor és a hatalmi szférák hálója.

A virtuóz szövegszervezés másik példája a *Párhuzamosok* című novella, mely két Lázár sorsát mutatja be. Az egyikük az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején, a másik az 1956-os és az ezeket követő események alatt meséli el történetét. Az elbeszélő nagyon finoman hinti el az utalásokat, melyek alapján a beszélők személye és ideje felfejthető (a Vörösmarty- és Áprily-idézeteket, a személyneveket, a muszkák, az amerikaiak és az orosz tankok szerepét). A 19. századi

archaizmusokat olvasván azonban gyakran megtörik a régiességet tükrözni kívánó nyelvezet egysége: „*Egyik ilyen toborzó Gáll Vendel csíki ember vala, s nekem régi jó emberem.*” Itt például az 1848-as időszakot megidézni kívánó szövegbe a 17. századi nyelvallapotot tükröző „vala” forma kerül. Az ilyen típusú probléma gyakran visszaköszön a kötetben.

A történetek szélsőséges és egyoldalú pesszimizmusát némileg oldja, hogy a tragikus befejezés helyét átveszik a csattanók, a kisemberek már nem csupán szenvedők, elkezdnek cselekvőként fellépni. Ilyen a *Szenteste, 1915 asszonya*, aki elindul a frontra megkeresni a férjét, vagy a *Párizs környéki békék*, mely nyelvi játékokkal tapint rá a Kun Béla alatti magyarság-problémákra.

A *halott német katona* című történettel kezdődően az író megtalálja a hozzá leginkább illő hangot, és a novellával egy családtörténeti szál is elindul. Az ezt követő *Áldozat* és a *Leszáll a Nap* érzékletesen rajzolja meg a változó hatalmi rendszerek káoszát és azt, hogyan lehet vagy nem lehet mindehhez alkalmazkodni. Ez a rész mind nyelvilag, mind a jellemeket és a narrációt tekintve kidolgozott, azt is mondhatnánk: nem vész el a történet a csontoról leváló emberi hús látványában.

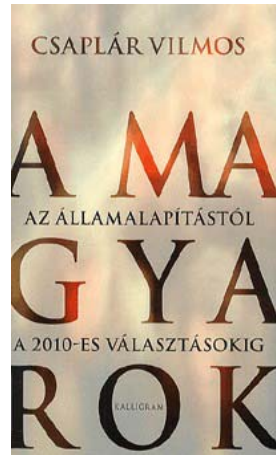
Az *Ellenforradalom*, a *Továbbmondott történet* és a *Legendák helyett* már a közelmúlt problémáit feszegeti egy-egy családi történet alapján, ami a visszatérő szereplők, a roncsolt kisujjú nagypapa és az unoka (előbb kisfiú, majd férfi) viszonyát járja körül. Közben a személyes történetekbe ágyazottan szóba kerül az egymást váltó rendszerek, ideológiák problémaköre, és ennek egy, a jelenben való – és ez már a mi jelenünk – feldolgozási kísérlete. Ezzel a könyv eljut arra a pontra, ahol kilép a történelemből, hiszen a délszláv háború fegyvercsempész miliője (*Bojana Petrić halála*), még nem tekinthető múltnak, a magyarországi szerb és magyar maffia összeütközése (*Vége*) pedig végképp nem. A kötet befejező novellái szinte észrevétlenül mozdulnak el a történelem talajáról a negatív utópia felé. Apokaliptikus képekkel, a kötet egészen végigfutó pesszimizmus jegyében a világ végül áldozatul esik a háborúnak (*Perditio, Kijárat*). Az isteni beavatkozás elmarad, az olvasói remélhetőleg nem. Hiszen Bene Zoltán alternatív történelemszemléletről tanúskodó könyve minden apróbb hibája ellenére bizalommal ajánlható a magyar történelem iránt érdeklődő olvasóknak.

Herczeg Sára

Bene Zoltán: *Továbbmondott történetek*. Kráter, 2011.

Keresztül-kasul a magyar történelmen

Csaplár Vilmos *A magyarok – Az államalapítástól a 2010-es választásokig* című könyvéről

Csaplár Vilmos jól ismert név a magyar irodalomban, huszonhárom regény és elbeszéléskötet kötődik a nevéhez. Ezek közül a kritika szempontjából releváns *A demokrácia álarc az ördög ábrázatán*, *Az Isten*, a *Zsidó vagyok Magyarországon*, az *Igazságos Kádár János* és a *Hitler lánya*. Történeti témájú munkái nem ismeretlenek a történészek és a történelem iránt érdeklődő laikusok körében sem. Előbbiek éppen azért marasztalják el, amiért az olvasók többsége kedveli: szövegei sajátos, provokatív történelmi nézőpontjáért. Legújabb, *A magyarok – Az államalapítástól a 2010-es választásokig* című írásában sem mond le erről a megosztó látásmódról.

Már a szövegből kiragadott könyvajánló is leleplezéssel kecsegtet: „Úgy tartják, hogy ha Magyarországon ketten tudnak valamiről, az már nem marad titokban. Az úgynevezett »őszödi beszéd« kiszivárogtatásához két embernél több kellett. Az, hogy évekkel a történetek után semelyik fél se tett közzé még csak feltételezett változatot sem arról, mi történt, hogy történt, példátlan.” Ez a leleplező szándék azonban a szövegben folyamatosan elsikkad, elaltatva az ajánló alapján felébredt várakozásunkat.

Annak ellenére, hogy a kötet történeti témát dolgoz fel, szerzője az eseményeket tudományos szempontból vitatható módon kezeli. Filozófiai és logikai úton jut el erősen szubjektív történelmi sarokkövekhez (kétléptékű politika, kettéosztottság, szabadság-rend szembenállás), melyek a maguk megalapozatlan módján a szöveg minden dimenziójában megkerülhetetlenül megjelennek. Elveti a széles körben elfogadott lineáris történetfelfogást, de nem támogatja a ciklikusság elvét sem. Helyette az események között ingázó idősíkokat működtet (56'-os forradalom, török hódoltság, Kádár-rendszer, 1848–

49-es szabadságharc, Trianon, II. József kora, az államalapítás, rendszerváltás, közelmúlt), melyek szerepüket tekintve mindössze analógiákkal és „hümmögő bizonyossággal” töltik fel az előbb említett sarokpontokat.

Élő entitásokként kezel gazdasági és eseménytörténeti kérdéseket. Így lesz Napóleon, Hitler, Szálasi Ferenc és Nagy Imre egyaránt a civilizáció evolúciójának terméke, bukásuk pedig szükségszerű, mivel a civilizáció életéhez ez is hozzátartozik, de ennek folyományaként mosódik össze Kína jelenlegi államrendje és gazdasági sikere a szocializmus genetikai kódjának szerencsés, vagy legalábbis életképes mutációjával.

Hasonlóan viszonyul az államok és a világrendek létezéséhez is. Gyakran antropomorfizál, axiómákat állít bizonyíték szerepbe. Megfogalmazásában az első világháború után „[a]z USA sértetten visszavonult az izolációba, lefegyverezte magát”, majd így folytatja: „[a] civilizáció élte életét. Az élet élni akar. Németország harca elbukott, az USA vált a Nyugat vezető hatalmává”. Ugyanakkor e szemléletmód mellett sem kötelezi el magát kizárólagosan. Esetenként, például a Kádár-korszak gazdaságát bemutató egységben, szakkönyvekből, dolgozatokból vett idézetekkel, szakstatistikai adatokkal támasztja alá mondandóját, míg a legalább ilyen összetett magyar politikatörténeti rész (gróf Károlyi Mihálytól Kádár Jánosig) eseményeit filozófiai fejtegetéssel és a „rítusos szükségesség” elvével magyarázza.

Így az alapvetően kötetlen, esszéisztikus prózán kívül legkevesebb három stílus keveredik a szövegben. Az egyik a már említett tudományos nyelvezet: „Míg az önálló ipari, építőipari és szolgáltatóipari magánkisiparosok száma az 1949. évi 200 ezerről 1951-re 100 ezerre, majd 1953-ra 43 ezerre zuhant, addig 1954-ben már 83 ezer, 1955-ben pedig közel 105 ezer kisiparos működött”. A másik az anekdotázó, csevegő stílus: „[m]eglehet véletlen, de ronda férfi volt, feltűnően. Gnóm testén aránytalanul nagy, tar fejet viselt...” (Rákosi Mátyásról). Emellett pedig a száraz, tankönyvszöveg jellegű rész: „[a]z utóvédharcok során például a térítésre és a király fiának tanítására érkezett Gellért (későbbi nevén Szent Gellért) püspököt letaszították a Duna partján álló hegyről (később Gellért-hegyről)”. Mindez előadásmódja stiláris ingadozásához vezet, ami kiegészülve az önkényesen újradefiniált tudományos kifejezésekkel (morféma, mém, reflektív mutáns) és a zavaróan bonyolult mondatszerkesztéssel, határozottan megnehezíti az olvasó dolgát.

A szöveg számos hiányossága közül mégis az önmeghatározás bizonytalansága a legszembeötlőbb. Egyszerűen nem világos, hogy mi a kötet célja. A magyarok cím kétségtelenül sokat ígérően, izgalmasan hangzik. Ezt az átfogó szemléletmódot tovább szélesíti a viktoriánus arroganciával megfogalmazott alcím: Az államalapítástól a 2010-es

választásokig. Bár Csaplár Vilmos eddigi munkáiból és a 2010-es választásokat zárókönek tekintő datálásból kiindulva joggal feltételezhetjük, hogy az író ezúttal is provokálni szeretne, a szöveg egyáltalán nem problematizálja a tárgyalt eseményeket. Hiányoznak belőle az erőteljes, világosan megfogalmazott tételmondatok, és jórészt rejtve marad az esszéíró műfajtól elvárható személyes véleménynyilvánítása. Különösen igaz ez a rendszerváltás utáni időkre. Megemlékezik a privatizáció fonáságairól, de csak konkrétumok nélkül, összeesküvés-elméletekre (titkosszolgálati fantom-vagyonok, titkos megállapodások) és a széles körben ismert eljárasmódra kifuttatva gondolatmenetét.

Hasonló a helyzet a kormánypártok és a vezető politikusok erényeivel és gyengeségeivel kapcsolatban. Kézszelfogható tények helyett közéleti bulvárt és visszaemlékezéseket kapunk. A 2006-tól 2010-ig történt változásokat taglaló szakaszban bevezeti a kétpólusú társadalommodellt. Ennek lényege, hogy a két oldal hatalomért vívott párbaja, melyben számos, a magyarság szempontjából megkérdőjelezhetetlen értéket áldoztak fel (határon túli magyarok kettős állampolgárságának megítélése, oktatási és egészségügyi reform, szociálpolitika), fokozatosan szakadékká mélyítette a korábbi törésvonalakat, melyek így már nemcsak a politika, de az átlagember szintjén is ellehetetlenítik a konstruktív megbékélést. Végül az utószóban 2011 szeptemberéig bővíti az eredeti időkorlátot. Ír a legutóbbi parlamenti választás hosszú távú hatásairól és az Európában lassacskán megváltoztató új értékrendről (neopatriotizmus). Ugyanakkor kerüli a hazai mindennapokat meghatározó, leginkább a kibővített időszakra jellemző kérdéseket (hitelválság, munkanélküliség, kivándorlás). Az olvasót pedig valódi konklúzió nélkül hagyja.

A kötet tehát nem igazi provokáció, és csak megkötésekkel sorolható a jelenkorkutatás tárgykörébe is. Mégis hasznos olvasmány. Mindazoknak, akik szeretnek baráti körben hobbi-politizálni, leírva látni közismert igazságokat – és főleg azoknak, akik a száraz tényyszerűség helyett inkább a történelem élményéért kedvelik a félműltről szóló írásokat. Csaplár Vilmos eddigi munkássága alapján azonban nem kétséges, hogy a jövőben még számos sikerültebb munka kerül tollából az olvasókhoz.

Tóth Mihály

Csaplár Vilmos: *A magyarok – Az államalapítástól a 2010-es választásokig.* Budapest, Kalligram, 2011

Bolyongás a költő magánmúzeumában

Jász Attila *istenbőre* című kötetéről

Jász Attila *istenbőre* című kötete a 2011-es Ünnepi Könyvhétre jelent meg a Napkút Kiadó gondozásában. Szemrevaló, kézbevételeért kiáltó könyvtárgyról és egyéni hangú, aközépnemzedékekhez tartozó költőről van szó, s a kötet lapjain olyasféle, sűrű anyagról, mely leginkább azt mutatja meg, hogy isten bőre tarka színű, különböző matériákból tevődik össze, változatos formákba rendeződik, felszíne egyenetlen, és a szövegek között néha átfúj a szél.

A kötet hat ciklusba szerveződik, valamint egy nyitó- és egy záróverset tartalmaz még (*A lélek bőre, Dolgok*). Kétféleképpen olvasható. Vagy figyelembe vesszük a könyv végén található négyoldalmi jegyzetet, a megfelelő verseknél hátralapozva és engedve a szerzői terelgetésnek a befogadás terén, vagy figyelmen kívül hagyjuk, és megpróbáljuk magunk nézegetni és tapogatni a bőrt, mint egy gyerek. A recenzens az előbbit választotta.

Annál is inkább, mert a gyerek nem engedhető szabadjára egy múzeumban, mivel nem elégszik meg azzal, hogy „mindent a szemnek”. Jász Attila kötete pedig jobbára tárlatvezetés, a lehető legsubjektívebb, és igazán így működőképes.

Ha a kötetbe belelapozunk, összművészeti kiállítótérbe kerülünk. Festmények, szobrok, könyvek, sőt filmek és zeneművek követik egymást egyéni szisztéma szerint elrendezve. Pár név, a teljesség igénye nélkül: Szabó Tamás, Wong Kar-Wai, Giovanni Bellini, Michelangelo, Po Csü-ji, Dresch Mihály, Bátai Sándor, Sting munkái bukkannak fel versekben. Néha azonban magunkra maradunk. Tárlatvezetőnk emlékeibe merül, hazamegy, kirándul egyet a természetbe, hogy aztán visszatérjen és folytassa ott, ahol abbahagyta.

Macuo Basó 17. századi japán haikuköltő különösen hangsúlyos szerepet kap a kötetben, három ciklus címe mellé is odakerült a *Basónapló* műfajmegjelölés, s mindhárom kizárólag haikukat tartalmaz (*felejtőfüvek illata, visszatartott fény, hiányzó részlet*). A haikunak kiterjedt hagyománya van a magyar irodalomban, sokan vonzódtak és vonzódnak az egzotikus, nagyon rövid és kötött, szigorú szabályok szerint működő, mégis szinte végtelen variációs lehetőséget kínáló versforma (műfaj) iránt. A versbeszélő

annyiban tudja ezt megújítani, hogy ténylegesen naplót ír, mely nem is annyira a szövegekben, mint a címadásban mutatkozik meg (*Deáklaci sírján ücsörög, Bellapistára emlékezik homályosan, Rainermariáról kéne kritikát írnia, Takács Zsuzsa Teréz anya-könyvével mászkál, Merton atya rajzait nézegeti* stb.).

A másik négy ciklus (*időzés. Fiktív önéletrajzaimból; eltévedt. Angyal a részletekben; szívskarabeusz. Visszapillantott tükör i-xxiv és álomszellőztetés. Az otthonosság hangja*) formáját tekintve nem ilyen egységes, jobbára változó terjedelmű, feszes formájú szabadversek találhatók bennük, kivétel nélkül egyszavas címekkel. Emlékek, festmények, álmok kerülnek előtérbe, a versbeszélő részéről pedig az alanyi- és szerepversek beszédmódjának olyasféle váltakozása, akár egybejátszása érzékelhető, mely elmosza az esetleges különbségeket. Ugyanakkor majdnem mindegy, hogy tárlatvezetőnk emlékezik, naplót ír, szerepet játszik, álomnaplót rögzít, vagy a természetet figyel: szuggesztív és pozitív értelemben véve teljesen kiszámíthatatlan, hogy mikor válik ismét fontossá egy műalkotás, és mikor „nézi a tengert” csupán.

A kötet olvasását a jegyzetek igen jelentős mértékben befolyásolhatják, irányíthatják. Sokszor egészen konkrétan magára az alkotás folyamatára, a költői pozícióra láthatunk rá, illetve kulcsot kapunk egy-egy szöveghez (pl. *Levelek Ryokannak – valójában egy vajdasági barátnak, A tüdőrózsaszín könyvet olvassa – Tolnai Ottó német–magyar nyelvű könyvét, Régi fotó 1–2 – Lőke-emléktábla-avató beszéd, Taliándörögd, 2010. július 24., Hiányzó részlet – a Balatonnál* stb.). Nem beszélve itt a kötet megjelenése óta napvilágot látott szerzői interjúkról, melyekben további „kulisszatitkokat” árul el Jász Attila.

A legerősebb és legegységesebb ciklus a *szívskarabeusz. Visszapillantott tükör*, melynek *i-től xxiv-ig* számozott, de egyszavas címekkel is rendelkező, kivétel nélkül négy soros költeményei a legsűrűbben ötvözik az összművészeti kalandozásokat, a műalkotások értő, befogadó, reflektáló megjelenítését, a napló- és álomszerűséget. Valamelyest felsejlik bennük a haikuk sajátos hangulata is („*Kő szeretnék lenni. Útszéli, / rúgható és kemény. Törekeny, túlérzékeny / és poros. Kő. Kavics inkább, könnyen / gurítható. Lassú kavics. Szinte áll.*” – *xvi, lassúkavics*). Szerkezetileg és poétikailag is a kötet tengelyében helyezkedik el a ciklus, s efelől olvasva léphet a legteljesebb valójában élénk a könyv sajátos világa. Megjegyzendő, hogy ez a különös, tárlatvezetéshez hasonlítható narratíva semmiképpen sem pusztán műleírások, képleírások (ekphraszisz) sorozata: sokkal inkább az alkotói tudatba való beleélésről, a műnek és az alkotó tudatának összefonódásáról van szó. Az egyszeri és megismételhetetlen műalkotás esszenciáját kísérli meg visszaadni a versbeszélő. Ezen a téren a hangulat, a kompozíció, a színek, az alakok szolgálnak gyűjtőszinorként a vershez, esetleg egy teoretikus értelmezéshez („*Az első kép egy ajtó. Hosszú folyosóra nyílik, / ahonnan újabb ajtók nyílnak.*”

*Lenyomod / a következő kilincsét, útelágazásra látsz. / Mész tovább. Ajtók. Nyílnak, csukódnak.“). Ebben a ciklusban fedezhető fel a legerősebb „rájátszás“ Pilinszkyre is, a *xxiii. fohász* című darabban („Az arc nem arc. A figura / nem figura. A kép nem kép. Ima.“) ha a *Költeményre* gondolunk („Nem föld a föld. / Nem szám a szám. / Nem betű a betű.“).*

Amint túlhaladunk ezen a tengelyen, amint befejezzük a kötetet, rájövünk, hogy tárlatvezetőnk tulajdonképpen egyszer sem hagyott minket egyedül a múzeumban. Amikor hazament, sétált, tűnődött, emlékezett, végig magával hurcolt bennünket, vagy éppen fordítva: végig velünk volt a kiállítótérben. Egy mitikus múzeumba léptünk vele együtt.

Pál Sándor Attila

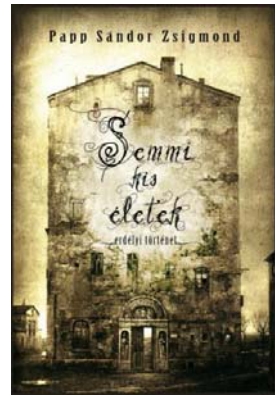
Jász Attila: istenbőre. Napkút Kiadó, 2011

Monica Hayes fotója

Erdélyi bérház-anekdotázás

Papp Sándor Zsigmond *Semmi kis életek* című regényéről

„Nem egy ember, hanem egy hely történetét szeretném elmondani – szól Lucien; – nézd, például elbeszelném, hogy mi történik egy ilyen kerti sétányon reggeltől estig.” – áll a könyv elején a regény szemléletére, tematikájára és technikai megvalósítására is velősen utaló Gide-idézet. Kerti sétány helyett azonban a *Törekvés utca* 79-et, egy nap helyett pedig Erdély közelmúltját mutatja be nem mindennapi regényében a főként újságírói tevékenységéről ismert, de novellákkal, esszékkel, tárcákkal szépíróként is jelentkező Papp Sándor Zsigmond. Bármennyire tragikus a kor, amelyet papírra visz a maga is Erdélyből származó, Ceaușescu-diktatúrában felnőtt szerző, műve nem véres korfestés vagy dühös vádirat, inkább fiktív sorsok köré szőtt, keserűen nosztalgikus anekdotázás.

Papp Sándor Zsigmondot láthatóan nem annyira a nagy, történelmi események izgatják, hanem sokkal inkább az, „ahogy ezek a semmi kis életek tragédiát adnak elő (...) ismétlődő szereposztással, a taps lehetősége nélkül.” Erre vonatkozó ironikus utalásként is értelmezhető a regény vége felé található, a forradalmat átéltekkel riportfilmet készítő német forgatócsoport jelenete. „A temetőről mesélt a stábnak is, de Hans Jürgen akkor már nagyon türelmetlennek tűnt. Ütemesen rázta a lábfejét az asztal alatt, mint a gyerek fogorvos várójában. Már vagy két órája forgott a kamera, zabálta a gép a drága nyersanyagot, de még mindig csak a betonnál meg a soroknál tartottak, hogy hányszor volt áramszünet, és hogyan fáztak a fűtetlen lakásokban, ami persze nagyon jó háttéranyagnak, couleur locale-nak, de a forradalom rettenetéhez, ahogy Hans nevezte azt a pár napot, nem vitt közelebb.”

Ahogy arra a cím is utal, a *Semmi kis életek*nek nincs meghatározott hőse. Egy fiktív határ menti erdélyi város lakói révén

főként a nyolcvanas, kilencvenes évek elevenednek meg, de egyes szereplőin keresztül visszapillantathatunk egészen a második világháborút követő kommunista időszak kezdetéig. Karaktereit egy négyemeletes bérház tartja össze, amelynek áporodott levegőjű, tragédiákkal teli hétköznapijaiba szabadon bepillanthat az olvasó. A lakók a kor jellegzetes figurái: szürkén tengődő feleség, élelmiszerválságot kihasználó nyerészkedő, besúgónak kényszerített apa, a párt alázatos szolgája, lázadó suhanc, súlyos titkokat rejtő lány. A regény mintegy kiválogatja a társadalom e parányi alkotóelemeit, hogy életükből ugyanazt a mozzanatot kimetszvéen ne csupán a történelem egy bizonyos pontjának krónikása legyen, de megkísérrelje feltárni a diktatúra természetét. Legvelősebben talán a ház gondnoka fogalmazza meg ezt magának. *„A félelem (...) nem olyan, mint a cukor, vagy bármelyik fűszer, hogy vagy van belőle, vagy nincs. Nem lesz tőle keserű vagy édes az élet. Nem lehet adagolni, és megvonni sem. Buta, aki erre gondol. A félelem inkább hajlam. Úgy képzeljék el, mint egy ágas-bogas növényt, ami odabent nő. Selymes szirmokkal és szívós gyökerekkel. Egy kis bonszaj. Az elmúlt évek ilyesmit csíráztattak ki az emberben, hogy aztán a többi a gazdájára bízsa. És ha megvan, ha már megkapaszkodott a húsban, akkor már lehet öntözni, ápolni, mert már összerendezzen bármire, ajtócsapkodásra és fékcsikorgásra, egy váratlan, hangos szóra az utcán, a sarkon álló egyenruhásra vagy arra, hogy otthon felejtette az igazolványát. Igazából mindegy, mert minden apróság táplálja, őt neveli a legkisebb félreértés is. Elég, ha hosszan ránk néz egy idegen a gangon, már meg is termettek aznapra a satnya gyümölcsök. És ez nem múlik el. Nem szárad ki, és nem lehet gyökerestül kitépni. Persze, most nem fél, ha ezt kérdezik. De tud a növényről. És a növény is tud róla.“*

Az alcím ugyan – *Erdélyi történet* – világosan megjelöli a könyv fiktív világát, és a könyv vége felé közeledve egyre több Románia történelméből vett szál fűződik a történetbe (mint a forradalom felidézése, vagy Ceaușescu kivégzése), mégis sokkal általánosabb érvényű, helyhez, történelmi eseményekhez nem kötött az elnyomásnak e finom és precíz analízise.

Ami még érdekesebbé teszi ezt a könyvet, az a valóság és az igazság mibenléte, az elbeszélhetőség lehetőségeire rákérdező különleges szerkezete. A következetesen végigvitt elbeszélői megoldások által, miszerint az olvasó végig az aktuális szereplő nézőpontjából láthatja a történeteket, különféle, egyenlő létjogosultsággal felszínen tartott történetváltozat él egymás mellett. Az a bizonyos kimetszett mozzanat ugyanis, amely köré a regény három főbb fejezete szerveződik, egy disszidálási kísérlet. Az időben ide-oda ugrálva, az előre- és hátrautalások, késleltetések bonyolult szövődékén keresztül behatóbban megismerjük a nézőponthoz tartozó karakterek múltját, jelenét. A regényben annak más és más tudású szereplői – a szökni

próbáló fiát halottnak tudó apa, a fiút kihallgató tiszt, és a disszidálási kísérletében félig-meddig maga is részt vevő lány – révén az olvasó számára többféle, párhuzamosan együtt élő valóságváltozat jön létre. Még ha a szökési kísérlet egyre több részletére derül is fény, sem a narrátornak, sem a szereplőknek nincs teljes jogú hozzáférése a valódi eseményekhez, és semmi sem garantálja ezek hitelességét. A könyv egyetlen hőse így hát – mondjuk így – a valóság. A valóság, amely közeli, mégis elérhetetlen. Mintha minden szereplő, esemény csak e hiányként megfogalmazott hős színrevitelének kelléke lenne csupán. Talán nem véletlen, hogy a regény végére minden főbb szereplő, így vagy úgy, eltűnik a történetből. A következő idézet ugyan Ceaușescu kivégzésének napjára vonatkozik, de tökéletesen utal a regényt szervező disszidálás eseményére is, amely minden kiemelt szereplő életét gyökeresen megváltoztatta. *„Mintha egy hatalmas fénymásolón húzták volna le száz és száz példányban azt az egyetlen, gyilkos napot, és mindenki más részletet takart volna ki belőle, vagyis másként állította elő önmagát ...“*

Papp Sándor Zsigmondot nyelvi kifinomultsága, rafinált regényszerkesztési elve, a történelmet és a fikciót ügyesen ötvöző történeteszövése minden bizonnyal az egyik legígéretesebb kortárs prózaíróvá teheti. Érzéki, már-már a realista művek pontosságára emlékeztető városleírásai, humorral, erotikával fűtött történetei úgy ölelik körül a közelmúlt szörnyű évtizedeit, hogy az ember azonnal fel is oldozódik azok szorongató hatása alól. A regény egyik legnagyobb erénye az a pajkosan és szertelenül mesélni akarás, aminek révén szinte a bőrén érzi az ember az elbeszélt város ragadós nyári levegőjét, orrába bekúszik a folyosón terjengő töltött káposzta illata, érzékeit csiklandozzák a blúz alatt meredező mellbimbók, vagy éppen talpát vágja a szikkadt sárrög.

Vincze Ildikó

**Papp Sándor Zsigmond: *Semmi kis életek – erdélyi történet.*
Libri, 2011**

Egy doktrína és egy nemzetállam azonosulása erősíti az államot, és korlátozza a doktrína befolyását. Konstantin és Theodóziusz nélkül a kereszténység meghódította volna Ázsiát. Hiszem, hogy csak a tizenhetedik század franciái látták az embert az emberben, voltak képesek szilárdan az emberiség középpontjában álló embernek lenni. Egyedül ők szenvedtek attól, amik voltak, nem pedig attól, amik nem voltak vagy nem lehettek.

Európa a múltjából él, mint ahogy egyes nagy emberek utódai abból az életjáradékból, amelyet valamely nagylelkű kongresszus szavaz meg nekik.

Európában utazni olyan, mintha egy házba látogatnánk, hogy a szolgák megmutassák nekünk az üres termeket, amelyekben egykor fényes ünnepek zajlottak.

Amikor két dél-amerikait hallok Európáról beszélni, ellenállhatatlan vágy fog el, hogy felszálljak egy Ausztráliába induló hajóra.

Ha alkalom adódik valami aljasságra, a kolumbiai ritkán hagyja ki.

A modernnek közül csak az olaszok és a franciák képesek úgy szemlélni a nőt, és úgy írni róla, ahogyan illik.

A német pornográfia többnyire egy értekezés vagy disszertáció a francia pornográfiáról.

A kínai festészettel összehasonlítva a nyugati pusztán a zseniális vulgaritás benyomását kelti.

Jugoszláv nacionalizmus ma, holnap pedig a kínai nacionalizmus. A tizenkilencedik század talán kevésbé halott, mint hisszük.

Hudy Árpád

A modernitás remetéje. Nicolás Gómez Dávila

Széljegyzetek a töredékek katedrálisához (9.)

Nemzet és retorika

Dávila minden ízében európai, pontosabban óeurópai. Prekolumbiánus szellemi lakója vén kontinensünknek, tereken és korokon át látja földrészünk történelmi vajúdasait, az egész modern világot meghatározó mozgalmait és azok hatását. Mindazt, ami volt vagy lehetett volna, ami lett, de nem jól lett, és azt is, ami nagy valószínűséggel jön. Néhány miniatűrjében a nagy európai nemzetekkel foglalkozik, általános érvényű, más népek múltjára nézve is tanulságos következtetéseket vonva le sajátos sorsfordulóik kapcsán. Olaszországról, például, így ír:

„Nyilvánvalóan minden államnak megvan a maga egyéni formája, amely nem változtatható meg anélkül, hogy elenyészne minden, ami, úgy tűnik számunkra, értékeit alkotja.

Az anyagi kontinuitás megmaradása nem elég vigasz a hajótörésben, amelyben elvész egy nemzet pótolhatatlan individualitása.

Itália valósága a város volt. E földön minden igazi élet a városfalak közötti zárt térben keletkezett.

Egy irtózatosan kiterjedt város, amely Nagy-Görögország hellén kolóniáitól Rómáig megteremtette a municipiumok konglomerátumát, egészen a középkori és a reneszánsz városokig.

Olaszország egyesítése mesterséges vállalkozás volt, amelyet a tizenkilencedik század európai nacionalizmusa ihletett és külföldiek vittek véghez: a piemonti határterület lakói. Annak, hogy sok itáliai évszázadokon át az egységről álmodott, nincs jelentősége, ha meggondoljuk: Machiavellinek a spanyol Borgiát kellett hősként kitalálnia, és franciáknak, spanyoloknak, osztrákoknak kellett felszámolniuk a különbözőségeket ahhoz, hogy az egység eszméje megszűnjék pusztán egy elégedetlen és megkeseredett ifjonc vágyálma lenni.

Itália az az ország, amely abba pusztul bele, hogy nemzetként kell léteznie. (...) Az olaszok hősi és modernista retorikája beszédes szimptómája e jelenségnek, mivel az ékesszólás szerepe általában az, hogy megteremtse a szótestét azoknak a realitásoknak, amelyek megélt életünkből hiányoznak.“

Spanyolország sorsa

A hozzá legközelebb álló, nyelvét és kultúráját jelentő európai nemzet újkori útját elemezve Dávila felvázolja a régi hispán dicsőség retrospektív vízióját. Nem érdekli az akadémiai körökben is oly gyakran hangoztatott házmaster-bölcsesség, mely szerint „nincs olyan, hogy mi lett volna ha.“ A büszke konkvisztádorok kései utóda nem kevesebbet állít, mint hogy őseinek óhazája elhibázta történelmi küldetését.

„Spanyolország a meddő hegyláncok közé zárt termékeny völgyek rendszere. Története olyan, mint egy hidraulikus jelenség, átmenet egyik telített völgyből a másikba. E folyamat neve »rekonkvizta«. A spanyol tragédia okozói olasz eredetűek: az Aragóniai-dinasztia és Kolumbusz Kristóf. Katolikus Ferdinándnak a családjától örökölt politikája, melynek Granada meghódítása után nincs több feladata, Itáliába helyezi át a terjeszkedő tetterőt, az európai hatalmi vetélkedés szereplőjévé téve Spanyolországot.

Amerika felfedezése másfelől az Újvilág felé irányítja a spanyol kivándorlókat egymást követő nemzedékeik. 1492-ben Marokkó meghódítása és gyarmatosítása lett volna az észszerű spanyol politika. Afrika volt az a térség, amelyet földrajzának istenei kiválasztottak, történetének démonjai pedig elutasítottak.

Egy Casablancától a Kürenaikáig és Algirtól egészen Szenegálig vagy a Jóreménység fokáig terjedő birodalommal a világ leghatalmasabb nemzetévé vált volna a spanyol. Oroszországhoz hasonló szerepet játszhatott volna, nem szegényedett volna el, mivel szomszédos országokat gyarmatosított volna, és nem járt volna úgy, mint Anglia, mely kiterjeszkedett, hogy aztán ezer darabra hulljon.

A hanyatló monarchia szerencsétlen marokkói háborúi Spanyolország lelkiismeret-furdalásai miatt, hogy nem ismerte fel idejében saját sorsát.

A két Amerika

Kritikusan szemléli tágabb hazáját, Latin-Amerikát, de nem kevésbé szkeptikusan tekint az Újvilág északi felére is. Az indiánok földjére érkezett ibériai és az angolszász gyarmatosítókat, mentalitásukat, eszméiket, politikai körülményeit tömören és szemléletesen jellemezve kulcsot ad az általuk létrehozott új államok alapvető különbségének megértéséhez.

„Noha Spanyol-Amerikát gazdagságra és hatalomra törő, becsvágytól és mohóságtól sarkallt kalandorok hódították meg, a spanyol állam hamarosan megfékezte ezeket az anarchikus erőket, és a szigorú közigazgatás, amely Spanyolországban az Aragóniai-dinasztia révén a nápolyi politika hagyománya, megszervezte az első hódítók által káoszba döntött embrionális államokat. Így örökli Spanyol-Amerika történetének két meghatározó tényezőjét: az anarchizmust, mely forradalomról forradalomra rohan, és minden hispánó-amerikait állandó harcra készítet az állam ellen; és az etatizmust, mely folyamatosan kinyilvánítja legalizmusát, minek következtében gazdasági téren szinte lehetetlen az állam segítségével nélkül boldogulni, s ezért az emberek könnyűszerrel beletörődnek a diktatúrába.

Az Egyesült Államok ezzel szemben az állam beavatkozása nélkül jön létre. Első bevándorlói vallásuk szabadságát keresik, sokszor feláldozzák a biztos és kényelmes anyagi jólétet szülőföldjükön, csak hogy egyedül tanításaik szerint és lelkiismeretükre hallgatva élhessenek.

Az alapeszme itt tehát a lelkiismeret, vagyis az individualizmus. Saját magát akarja megalapítani egy országot, ahol minden egyes

ember függetlensége és egyéni szabadsága a társadalmi rend célja, aminthogy ez eredete és oka is.

Másfelől lényegtelen, hogy az utóbbi évtizedek amerikai társadalma megmutatja nekünk azokat az új és körmönfont formákat, amelyek a despotikus gépezet eszközeit szükségszerűen jellemezni fogják az elkövetkező években, mivel a jövő zsarnokságának fegyvertára egy olyan szellemi és társadalmi folyamat eredménye, amelynek szövetében az Egyesült Államok csak egy szál.

Szellemi korazonosság

A kolumbiai gondolkodó alkotó periódusa egybeesik a hidegháború időszakával. Minden elképzelhető szempont szerint – földrajzilag, nemzetileg, ideológiailag – kívülről, mintegy páholyból szemlélte a világméretű konfrontációt, meggyőződése és erudíciója hűvös magaslatairól. Ha tévedett is a globális végkifejlet kimenetelének formáját illetően, mindaz, amit a látszólag kibékíthetetlenül szemben álló két rendszer lényegi azonosságáról írt, napjainkban talán még elgondolkodtatóbb, mint néhány évtizeddel ezelőtt, amikor papírra vetette azt.

„Mindahhoz, ami abból a tényből következik, hogy Oroszország kommunista állam, hozzá kell még tenni annak következményeit is, hogy modern állam.

Akár kommunista, akár orosz a szovjet állam, hasonlít az amerikaihoz abban az alapvető tényállásban, hogy mindkettő egyidejűleg létezik, és ez nem pusztán kronológiai egyidejűség, melynek eredményeképpen egy japán sógun kortársa egy francia Bourbonnak, hanem sokkal inkább szellemi korazonosság, ami azt jelenti, hogy megegyező helyet foglalnak el abban a szellemi folyamatban, amelyben a fizikai-matematikai tudományok és technikái alkalmazásaiuk ötszáz éve kibontakoznak. E tudományok és technikák hatása a gazdasági viszonyokra és azok nyomán az általános világ- és emberképre egységes irányban alakítja át az eltérő történelmi anyagokat.

Ezért amikor a demokratikus eszme és az ipari forradalom egyesült erői az angol és a francia társadalom eltérő anyagára hatnak, azt láthatjuk, hogy – dacára, például, Taine jóslatainak – csúcspontjukat egyaránt a társadalmi tekintélyek politikai presztízsének felszámolásában érik el, szinte egyazon időpontban (MacMahon sikertelen államcsínye 1877-ben, az angol választási jog reformja 1884-ben), az általános választójog analóg kiszélesítésével, a törvényhozó testület ugyanazon hegemoniájával,

az államkincstár és az adózási rendszer hasonló kisajátítási rendszerével, a szakszervezetiek azonos előjogaival stb.

A tudatos szándéknál, amely arra irányul, hogy létrehozza a történelemben a társadalmi viszonyok egy meghatározott rendszerét (itt a minden egyén függetlenségéből, ott a mindegyik alárendeléséből adódó igazságosságot), fontosabb a szellemi tényállások és társadalmi következményeik egyazon autonóm rendszeréhez tartozás.

Az orosz és az amerikai ideológia – az egyik tantételeinek komplex rendszerével és annak velejáróival, a másik az individualitás pusztá igenlésének szellemi szűkösségével – kénytelen lesz majd ugyanazon kényszereknek engedelmessé válni és megelégedni két különböző nevű, de a megtévesztésig hasonló társadalommal.“

Látnoki szavak Kínáról

Lényeglátásának, kivételes elemző képességének talán legfrappánsabb bizonyítéka az, amit Földünk legnépesebb, ma már a huszonegyedik század vezető szuperhatalmaként emlegetett országáról állapított meg. Az évtizedekig az éhínségtől szenvedő és a kulturális forradalom véres lázrohamaitól gyötrődő, agyaglábú kolosszus éppen Dávila halála után kezdte el gyorsuló rohamléptekkel beváltani a modern világ nagy kritikusaként precíz jóslatát.

„Korunk legjelentősebb történelmi ténye nem az orosz kommunizmus, hanem egy új kínai állam létrejötte.

Kína kommunista urai egy olyan birodalmat alapítanak, amelynek politikai és társadalmi struktúrája még megjósolhatatlan, lényegi erejének meglátásához nem kell azonban prófétának lenni.

Míg Oroszország minden doktrínából, amelyet átvesz, vallást csinál, addig Kína világias és civil szelleme szociális és politikai elképzelésekké alakítja a vallásos eszméket.

A kommunizmusnak, megszabadulva vallásos teherételtől, az átmenetileg dezorientált lélek pótlékának szerepétől, talán éppen ott sikerül majd érvényesen megközelítenie eredeti célját.“

(Az esszében szereplő Dávila-idézetek a szerző fordításai.)

- 3 **Böszörményi Zoltán:** San Franciscó-i reggel (vers)
- 4 **Kőrösi Zoltán** novellái – Ezüst cipő, Család, A nagy passzolás, Eső
- 16 **Jónás Tamás** versei
- 21 Létközők – **Csobánka Zsuzsa** versei és novellái
- 26 Punalua feltámadt – **Nagy Zopán** írásai **Palasovszky Ödön** emlékére
- 29 **Morsányi Bernadett:** Álommásolatok (novella)
- 35 **Keszthelyi Rezső** versei
- 39 **Szávai Attila:** Fazék, kisfröccs, bableves (novella)
- 42 **Makkai Ádám** versei
- 48 **Deák-Takács Szilvia** novellái: Szaloncukor, Kanyar
- 50 Nyitott fogság – **Freund Éva** versei
- 53 **Bene Zoltán:** A doktornő (novella)
- 56 **Kalász Márton:** Önfeledtség – átirat (vers)
- 57 **Zalán Tibor:** Lorca-átirat Kassákba (vers)
- 58 **Petőcz András** versei
- 60 **Szenti Ernő** versei
- 62 **Szauer Ágoston** versei
- 63 Mégis – **Mányoki Endre** tárcája
- 66 Az erkölcs cirkusza – **Laik Eszter** tárcája
- 68 Nemzeti italaink – **Hudy Árpád** tárcája
- 71 Nincs többé magány – **Boldog Zoltán** tárcája
- 74 A díjátadó és a mítoszok – Interjú **Krusovszky Dénessel**
- 77 Az a baj, hogy az esszén gondolkodni kell – Interjú **Végh Attilával**
- 79 „Nekem tényleg Móricz a numero uno” – Interjú **Barna Dáviddal**
- 82 „Olvasatlanul dobták vissza a pályázatomat” – Interjú **Kirilla Terézszel**
- 89 Véres komolytalanságok – **Bárdos József** rovata: Franz Kafka – Füstély
- 91 Az arctalanná válás versei – **Gyukics Gábor** *kié ez az arc* című kötetéről
- 94 Optimizmus a dzsumbujban – **Vathy Zsuzsa** *Columbo autója* című könyvéről
- 96 Terápiák, emlékek, átváltozások – **Bartók Imre** *Fém* című kötetéről
- 99 Magyar történelem a harmadik világháborúig – **Bene Zoltán** *Továbbmondott* című novelláskötetéről
- 102 Keresztül-kasul a magyar történelmen – **Csaplár Vilmos** *A magyarok – Az államalapítástól a 2010-es választásokig* című könyvéről
- 105 Bolyongás a költő magánmúzeumában – **Jász Attila** *istenbőre* című kötetéről
- 108 Erdélyi bérház-anekdotázás – **Papp Sándor Zsigmond** *Semmi kis életek* című regényéről
- 111 **Hudy Árpád:** A modernitás remetéje. Nicolás Gómez Dávila – Széljegyzetek a töredékek katedrálisához (9.) – esszé

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Irodalmi Jelen Kft.**
és az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Mányoki Endre (Főmunkatárs), **Boldog Zoltán** (Kritika, Interjú),

Laik Eszter (Helyszíni tudósítás), **Szőcs Tekla** (Fotó).

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Makkai Ádám (Főmunkatárs, Hawaii)

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

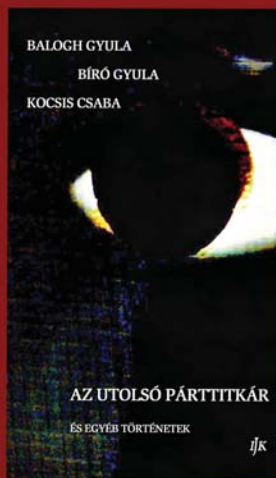
Igazgató: **Szőke Mária**

A borítón: **Juhos László festménye**

Irodalmi Jelen Könyvek 2012

Előkészületben:

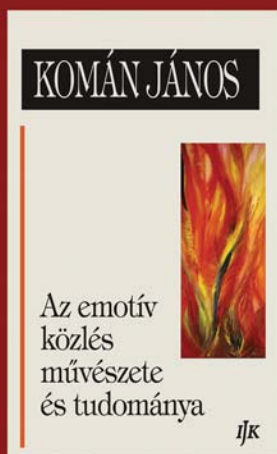
Balogh Gyula
Bíró Gyula
Kocsis Csaba
Az utolsó párttitkár

Bárdos József
Kísértetregény

Simándi Ágnes
*[a mennybeszállás
gyakorlata]*

Komán János
*Az emotív közlés
művészete és tudománya*

500 forint, 6 lej, 1,50 euró

